ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

اوزبکستان ادبیاتی و صنعتی

МУСТАҚИЛ ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1992 ЙИЛ, 18 ДЕКАБР, № 51 (3207) ЖУМА

САМАРАЛИ ТАШРИФ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Миср Араб Республикасига расмий ташрифи ниҳоясига етмоқда. Ўзбекистон Республикаси давлат делегациясини Қоҳира халқаро тайёрагоҳида расмий кутиб олиш чоғида мустақил Ўзбекистоннинг давлат мадҳияси янгради.

Ислом Каримов ва Муҳаммад Ҳусний Муборак Яқин Шарқдаги аҳвол, Ўрта Осиё республикаларидаги сиёсий ва иқтисодий вазият, халқаро муаммоларга оид масалалар, икки мамлакат ўртасидаги сиёсий, иқтисодий ва бошқа манфаатли ҳамкорликни, Ўзбекистон ва Миср руҳонийлари ўртасидаги алоқаларни ривожлантириш истиқболларини муҳокама қилдилар.

Президентимиз Ислом Каримовнинг бу кўҳна юртга қилган биринчи визити чоғида бир неча муҳим ҳужжатлар имзоланди, иқтисодий ва савдо ҳамкорлиги, ўзаро сармоя қўйишни муҳофаза қилиш ва рағбатлантириш, икки мамлакат ўртасида ҳаво қатновини ривожлантириш хусусида келишиб олинди.

2-БЕТ 3-БЕТ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ КОНСТИТУЦИЯСИ

Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ

ЮКСАЛИШ ВА ЯНГИЛАНИШ ЙЎЛИДА

МАДАНИЙ ВА МУТАРАҚҚИЙ ДУНЁДА энг демократик ва кўҳна Асосий Қонунлар ҳақида сўз кетганда, энг аввало, Америка Қўшма Штатларининг Конституцияси албатта тилга олинади. Маълумки, бу давлат 1776 йилда миллий истиқлолга эришган. Орадан 11 йил ўтгач, яъни 1787 йилда биринчи Конституциясини қабул қилган. Мана, 205 йилдан бери шу Асосий Қонун деярли ўзгаришсиз амалда.

Мен мазкур рақамлар ва далилларни келтиришдан кўзда тутган мақсадим шуки, агар Америка Қўшма Штатлари биринчи Конституциясини қабул қилиш учун 11 йил муддат сарфланган бўлса, Ўзбекистон Республикасининг биринчи Конституциясини яратиб, қабул этиши учун мустақиликка эришганидан сўнг 15 ой вақт сарф бўлди, холос. Шу ўринда буюк тарихчи олим Аҳмад Заки Валидийнинг ушбу сўзларини эслаш жуда ўринлидир: **«Турк миллатининг шундай мумтоз қавмий хусусиятлари бордирки, уларни уйғотиб ишга солишга муваффақ бўлинса, йўқотган нарсаларини озгина бир муддатда тиклай олади».** Нақадар ҳаётий ва табиий, ибратли ва яловбардор фикрлар!..

Тўғри, Ўзбекистон учун бундан илгари ҳам бир неча бор, масалан 1927, 1937, 1978 йилларда ҳам Конституциялар қабул қилинган эди, ҳа қабул қилинган эди! Асосий Қонунларнинг матнлари аввало марказда тайёрланиб, сўнгра Самарқанд ва Тошкентда таржима қилиниб, қабул эттирилган эди. Шу йилнинг 8 декабрида Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикасининг Олий Кенгаши Ўн биринчи сессиясида қабул қилинган Конституция матни ўзимизда яратилди, бир фасл давомида умумхалқ муҳокамасидан ўтди ва халқ ноиблари томонидан моддама-модда кўриб чиқилиб, бир овоздан тасдиқланди. Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг бўлиб ўтган 11 та сессиясининг ҳар бирини камситмаган ҳолда айтишни истардимки, булар орасида Ўзбекистонда Президент лавозимини жорий қилиш масаласи кўрилган сессия, Ўзбекистон Республикаси мустақил деб эълон қилинган сессия, умумхалқ томонидан сайланган Президент қасамёд қилган сессия ва ушбу Ўн биринчи сессия алоҳида аҳамиятга молик анжуман бўлди, дейишга кўп асосларимиз бор. Зеро, собиқ 15 та иттифоқдош республика орасида Ўзбекистонда биринчи бўлиб Президент лавозими мардонавор жорий этилди ва шу тариқа тоталитаризмга асосланган совет империализмининг нураб кетишига илк ва кучли зарба берилди; шундан кейин бошқа иттифоқдошларимиз ҳам Ўзбекистондан ибрат олиб, ўзларида Президент лавозимини жорий эта бошладилар. Ҳамма гап шундаки, кимдир юрак ютиб, жасорат кўрсатиб бошлаб берса бўлгани, кейингиларга йўл очилган бўлади, иш осонроқ кўчади.

1991 йилнинг 31 августида бўлиб ўтган сессияда Ўзбекистон Республикаси мустақил деб эълон қилиниши халқимизнинг ўзига бўлган ишончини оширади ва жаҳон миқёсида тан олинишимизга йўл очиб беради. Ўзбекистонда Президент лавозимига сайлов альтернатив асосда ўтказилгани республикамизда демократик принциплар устивор бўлишидан бир мужда эди... Ва ниҳоят, Ўн биринчи сессияда 30 га яқин масала кўриб чиқилди. Буларнинг ҳаммаси ҳам муҳим масалалар эди. Умуман, Олий Кенгаш сессияларига номуҳим нарсалар олиб чиқилмайди. Ахир Олий Кенгаш — қонун чиқарувчи энг юқори ташкилотдир. Бироқ, Ўн биринчи сессияда кўриб чиқилган масалалар орасида бир нечаси жуда муҳим ва айтиш мумкинки, улкан тарихий аҳамиятга молик масалалар эди.

Давоми еттинчи бетда

САҲНА ОРТИДА

ТАЛАНГАН БОЙЛИКЛАР ҚАЧОН ҚАЙТАДИ?

Муштарийларимизга маълумки, босқинчилар томонидан олиб кетилган юртимизнинг миллий бойликлари ва осори атиқалари ҳақида ҳафталигимиз саҳифаларида бир қанча мақолалар эълон қилинган эди. Бугун мамнуният билан айтиш лозимки, газетанинг ана шу чиқишлари сабаб бўлиб ўзга юртлардаги юртимиз бойликларини ўрганиш ва имконини топиб уларни қайтариш юзасидан муайян ишлар қилинмоқда. Ўтган жума куни Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлигида Россия Федерацияси ҳудудидаги кўргазмалар, музейлар, кутубхоналар ва ҳужжатхоналарда сақланаётган Ўзбекистон халқларининг тарихий ва маданий меросига оид ашёларни ўрганиш бўйича тузилган мўътабар комиссиянинг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Уни Маданият ишлари вазири вазифасини бажарувчи Зафар Ҳакимов очиб, Бокуда бўлиб ўтган туркийзабон давлатлар маданият вазирларининг кенгаши ҳақида мухтасар ахборот берди. Шундан сўнг комиссия раиси ўринбосари, Маданият ишлари вазирлиги Ёдгорликларни сақлаш Бош бошқармасининг раиси Пўлат Зоҳидов қилинаётган ишлар юзасидан ҳисобот берди. Шу чоққа қадар Шарқшунослик, Археология, Санъатшунослик институтлари ва жумҳуриятнинг бош ҳужжатхонаси мутахассислари билан ҳамкорликда Россия ҳудудида сақланаётган ноёб моддий ва маданий бойликлар, осори атиқалар, кино ва фото ҳужжатлар юзасидан дастлабки маълумотлар тўпланди, деди у. Масалан, Санкт-Петербургдаги Салтиков-Шчедрин номидаги кутубхонада Навоий, Огаҳий ва бошқа шоирларимиз асарларининг қимматли қўлёзмалари ҳам бор экан ва ҳоказо. Бу маълумотлар гоятда қимматли бўлиб, бойликларни қайтариш йўлидаги биринчи амалий қадамдир. Чунки биз шу чоққача аслида қаерда нимамиз борлиги ҳақида тузукроқ тасаввурга ҳам эга эмас эдик. Ҳозир қаерда нимамиз борлигини ишонч билан аниқ айта оламиз. Ва бу маълумотлар ҳукумат идораларига ҳам ҳавола этилди. Бироқ ишнинг энг қийини олдинда турибди. Ҳозирги мураккаб вазиятда бу муҳим аҳамиятга молик иш муайян эҳтиёткорлик ва юксак савиядаги дипломатияни тақозо этади. Ахборот учун яна шуни ҳам айтиш кераккы, бу йил Хоразмда Археология институтининг бўлими очилди. Унинг раҳбари Москвага икки-уч бориб-келиб Хоразм экспедицияси томонидан олиб кетилган сопол буюмлар, турли ёдгорликларнинг баъзиларини олиб келишга муваффақ бўлди. Бироқ уларнинг ичидаги энг нафис ва қимматбаҳо осори атиқалар ҳамон Россия музейларини безаб турибди. Айтишларича, Хева хонининг олиб кетилган тахтини қайтариш юзасидан ҳам ваъдалар олинган. Булар ҳозирча ишнинг бошланиши, холос.

Йиғилишда сўзга Х. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти директори А. Қаюмов, ЎзФА Шарқшунослик институти директори А. Ўринбоев, Санъатшунослик институти директори Т. Ғафурбеков, Бош архив бошқармаси бошлиғи П. Неъматов ўз соҳаларига доир ноёб моддий ва маданий бойликлар хусусида маълумот бердилар ва уларни қайтариш йўллари ҳақидаги таклифларини баён этдилар. Маданият ишлари вазири ўринбосари, «Мерос» жамғармаси ва комиссияси раиси Н. Иброҳимова ўз сўзида Москвадаги элчихонамизнинг раҳбар ходимлари ҳам мазкур масаладан хабардор қилинганлиги, ёдгорликларни қайтариш учун Россияда муайян вазиятлар вужудга келиши зарурлигини айтди.

Ўзбекистон халқларининг маданий бойликлари сақланаётган жойларга бориб келиш, мутахассислар юбориш, ўзаро алоқаларни ўрнатиш ҳозирча бу борадаги энг зарур ишлардан ҳисобланади. Аммо бунинг учун моддий маблағ ажратиш масаласини ҳал қилиш тақозо этилади. Энг қимматбаҳо бойликларни қайтариш масаласини эса ҳукуматлар ўртасидаги ўзаро келишувлар орқали ҳал қилиш мумкин. Ҳозирги пайтда музейлар, кўргазмалар, институтлар ўзларида сақланадиган айрим манбаларни алмаштириш орқали ҳам олиб кетилган юртимиз маданий ёдгорликларнинг муайян қисмини қайтариш мумкин. Бундан ташқари, Улуғбек, Нақшбандий каби сиймоларимиз, шунингдек, Бухоро ҳамда Хева шаҳарларининг юбилейлари муносабати билан айрим ёдгорликларни юртимизга қайтаришни дўстона илтимос қилиш, бунинг учун ўзаро ишончни мустаҳкамлаш зарурлиги айтилди. Шунингдек, йиғилишда ҳозир ҳам юртимизнинг тарихий маданиятига доир осори атиқалар турли йўллар билан четга чиқиб кетаётганлиги, унинг йўлига фақат божхоналар билангина эмас, халқимизнинг ҳушёрлигини ошириш орқали ҳам ғов қўйиш мумкинлиги таъкидланди. Комиссия йиғилишида Ўзбекистоннинг Россия Федерацияси ҳудудида сақланаётган осори атиқаларидан айримларини қайтаришни сўраб, Россия Федерацияси Маданият ва туризм ишлари вазири Сидоровга хат йўллашга қарор қилинди.

6-БЕТ

КЎПКАРИ

С. МАҲКАМОВ суратга олган

КЎЧАДА ҚОЛИШГАН ЭМАС-У...

МУҲАРРИРГА мактублар

Табаррук онахон Ҳурмат Нагаева 105 ёшга кирибдилар. У кишининг қизлари Асал Қулматова эса 61 ёшга тўлибдилар. Уларнинг ёшлиги Оҳангарон туманидаги «Ленинчи» давлат хўжалигида ўтди. Не-не қийинчиликларни кўришди. Қадлари меҳнатдан эгилди, билакларидан қувват кетди. Ҳурмат ая бошқа фарзанд кўрмади. Асал онанинг биргина ўғли бўлиб, у урушдан қайтмаган. Онахонлар ҳозир Оҳангарон шаҳридаги қариялар уйида истиқомат қилишади. Ейиш-ичишдан камчиликлари йўқ. Бу ерда жуда яхши қарашади. Меҳрибонлик кўрсатишади. Бироқ... Ҳурмат онанинг илинжи бошқа: ўз уйида тинчгина Оллоҳнинг омонатини топшириш. Аммо бунинг иложи йўқ. Уйига кетса унга ким қарайди. Бу ерга ҳеч бўлмаганда байрамларда келиб бир ҳол сўрамаган қишлоқдошлари кеча-кундуз унинг аҳволидан бохабар бўлиб, озиқ-овқат билан таъминлаб тура олишармикан. Уларнинг кўз ёшларини кўриб, менинг дардим ўн бўлади. Ёшлигимни эслайман. Ўшанда одамлар биргина зоғора нонга зор эди. Лекин меҳр-оқибат кучли бўларди. Бир-бирининг қадрига етишарди. Ночорроқ бирон киши қазо қилса, жамоа йиғилиб кам-кўстини билдирмай дафн қилишарди. Ҳеч ким кўчада қолган эмасди.

Ҳозир кишилар тўкин яшашади. Данғиллама ҳовлилари, машиналари бор. Аммо негадир кундан-кун меҳр-оқибат йўқолиб бормоқда. Қариялар уйи, етимхоналар эса кун сайин кўпаймоқда. Қариялар уйидаги аксари отахону онахонларнинг манаман деган фарзандлари бор. Ҳурмат она, Асал опа кўчада қолишган эмас. Яхшиям қариялар уйи бор экан...

Абдулла ҲАЙИТОВ

ЎСИМЛИК МОЙИ КЎПАЯДИМИ?

Шу йил ёздан буён ҳамма жойда пахта ёғи тақчил бўлиб келмоқда. Бунинг, эҳтимол, турли сабаблари бордир. Лекин, менимча, энг катта сабаб баъзи қаллоб сотувчилар, ёғ заводларидаги айрим олғирларнинг ўсимлик мойини бошқа жумҳуриятлардаги устамонларга қиммат нархда пуллаб юбораётгани бўлса, иккинчидан, баъзи одамлар дўконларда ёғ мунтазам бўлмаётгани сабабли узоқни кўзлаб меъёридан ортиқча ўсимлик ёғини ғамлаб ҳам қўймоқдалар. Чунки дўконларда энг зарур истеъмол неъматлари ҳар доим топилмай, таъминотда узилишлар бўлаверса, одамлар бир қора кунга яраб қолар деб дуч келган нарсани ғамлаб қўйишга мажбур.

Хўш, бундай кўр-кўрона ҳаракат билан узоққа бориб бўладими? Умуман аҳолини ўсимлик мойи билан таъминлашдаги тақчилликларнинг олдини олиш учун нима қилиш керак? Яқинда жумҳуриятимизда шакар тақчиллигининг олдини олиш учун икки-уч жойда кичик-кичик шакар заводлари қуришга киришилаётганини эшитдим. Одамлар ҳатто яна аввалгидек ўз томорқаларига қанд лавлаги экишни ҳам йўлга қўйибдилар. Уларга балли, отангизга раҳмат, деймиз.

Бироқ қадимда ҳар бир қишлоқнинг ўз мойжувози бўлган. Чигиту кунжутдан тортиб зиғиргача ёғини олишган. Ўсимлик мойи ҳозиргидек муаммо бўлган эмас. Мустамлакачилик йилларида ҳаммамиз пахта ёғига ўргандигу бу анъаналар унутилиб кетди. Тўғри, кейинги йилларда кўпчилик хўжаликларда мойжувозлар, тегирмонлар қайтадан ташкил бўлди. Лекин улар хомашё йўқлигидан йилига икки-уч ойгина ишлайди, холос. Шу мойжувозларни йил ўн икки ой ишлайдиган қилишнинг имкони йўқмикан? Шакар ишлаб чиқаришнинг йўлини топган уддабуронларимиз, наҳотки, ўсимлик мойини кўпайтиришнинг йўлини топиша олмаса?

Мен шу чоққача фақат зиғиру кунжутдан, чигитдан, борингки, Қўқон ёғ-мой комбинати мутахассислари йўлга қўйгандек ўрик данагидан, узум уруғидан, маккажўхори донидан ёғ олиш мумкин деб ўйлаб келардим. Энди кўпни кўрган қарияларимиздан эшитсам бир пайтлар ҳатто одамлар қовун, ошқовоқ ва тарвузнинг уруғидан ҳам ўсимлик ёғи олишган экан. Уларни мойжувоздаги бошқа ёғ берадиган донларга қўшиб ишлатишган экан.

Демак, тадбиркор одамларимиз белни қаттиқроқ боғласа, айрим давлат ва жамоа хўжаликларимиз раҳбарлари қўл қовуштириб ўтирмай, улардан ёрдамларини аямаса ўсимлик ёғини ҳам сероб қилиш мумкин экан. Уддабуронлар, қайдасиз?

М. ЭШМУРОДОВ

УСМОН НОСИР ҲАЙКАЛИ ҚЎЙИЛСА

Сталин қамоқхоналарида бемисл азоб тортиб умри хазон бўлган оташнафас шоиримиз Усмон Носирдан бизга бой ижодий мерос қолди. Эндиликда ҳақсўз ижодкор ҳақидаги ҳақиқатлар ўз ўрнида қарор топиб, унинг пок номи тўла оқланган бўлса-да, биз севимли шоиримизнинг номини муносиб равишда абадийлаштира олганимиз йўқ. Хусусан, мактаб, илмгоҳ ва кўчалар шоир номи билан аталаётганига қарамай пойтахтимизда шу чоққа қадар бирор ҳайкал қўя олмадик.

Шу эҳтиёждан келиб чиққан ва кўпчиликнинг хоҳиш-иродасини баён этган ҳолда бир таклифни илгари сурмоқчиман. Ҳозир пойтахтнинг Яккасарой туманидаги пединститут рўбарўсидаги гўзал майдон бўш турибди. Ана шу жой, бизнингча, шоиримиз ҳайкали учун ҳар жиҳатдан муносибдир. Шаҳар ҳокимияти ва Маданият ишлари вазирлигидаги мутасадди ўртоқлар шу таклифни инобатга олиб, бу ерда Усмон Носирга ҳайкал ўрнатилишига бош-қош бўлсалар, она тарихимиздаги машъум қатағон йилларида улуғ сиймоларимизни ёвуз кўзлардан асрай олмай йўл қўйган хато ва гуноҳларимизни бир қадар ювган бўлардик.

Забихилло МУҲАММАДЖОНОВ, ҳуқуқшунос

КУРИК

КОМЕДИЯ—РУҲ ОЗИҒИ

— Ўзинг ҳам шалвираган, лаллайган бола экансан-да, морожний-порожний олиб бериб, қизнинг ишини бажариб қўймадинг!

Мўминнинг қулоққа ўқдек қадалувчи бу гапини эшитгач, «Аблаҳ одам экан-ку?», — деб юборасиз беихтиёр. Лекин гап бошқа ёқда экан. Эртасига соддадил куёвболанинг бир кўзи кўкариб келади, қиз боплаб унинг адабини берибди. Энди Мўминнинг оғзи қулоғида, хурсанд: «Акангнинг келини қайнонасига тортибди: ўзига маҳкам экан!». «Ватан» киностудиясида яратилган «Олтин девор» кинокомедияси томошабинда ана шундай покиза, беғубор, эзгу ҳислар уйғотади.

Филм Эркин Воҳидовнинг шу номли машҳур комедияси асосида яратилган. Биз бу ўринда «яратилган» сўзини бежиз ишлатмадик. Кинокомедия шоир комедиясининг бошқа, жўнгина нусхаси бўлиб қолмаган. Пиеса асосида янги асар дунёга келган. Филм яратувчилари манбага ижодий ёндашганлар.

«Олтин девор» кинокомедияси сценарийсини Рихсибой Муҳаммаджонов кинорежиссёр Мэлс Абзалов иштирокида ёзган. Филм режиссёри ҳам Муҳаммаджоновнинг ўзи. Бу таниқли кинодраматургнинг режиссурадаги дастлабки ва, айтиш лозимки, муваффақиятли иши. Р. Муҳаммаджоновнинг яқинда «Олтин девор» кинокомедиясининг Тошкентдаги Киночилар масканида бўлиб ўтган жамоатчилик кўригида айтишича, филм беғараз, самимий ижодий ҳамкорликда яратилган.

— «Олтин девор» кинокомедиясини суратга олишга уч режиссёр қўл урди, — дейди Рихсибой Муҳаммаджонов. — Учинчиси Мэлс ака эди. У киши дастлабки саҳналарни суратга олгач, мени чақириб: «Филмни сен суратга оласан», деди. Мен аввалига кўнмадим. Кейин рози бўлдим...

«Олтин девор» кинокомедиясини ўзбек киносининг ютуғи, деб айтиш мумкин. Филмнинг муваффақиятида асардаги асосий ролларнинг ижрочилари — машҳур санъаткорлар: Ҳусан Шарипов, Бахтиёр Ихтиёров, Мирза Холмедов, Ноила Тошканбоеванинг ҳиссаси катта. Улар яратган образлар жуда ҳаётий чиққан. Кинода илк ролини ўйнаган иқтидорли санъаткор Каромат Исомова ҳам томошабинда яхши таассурот қолдиради.

Филм миллий рангларга бой. Уни яйраб томоша қиласиз. Кинокомедияда ўзбек ҳаёти манзараларининг ишонарли гавдалантирилишида ёш рассом Жалол Абзаловнинг ижодий меҳнати яхши самара берган. Мароқли томони шундаки, Жалол аслида ҳайкалтарош. Бу унинг ҳам кинодаги дастлабки иши. Умуман, режиссёр филмда ёшларнинг ўз истеъдодларини намоён этишларида катта имконият яратган. Фикримизча, ёш санъаткорлар мураббийларининг юзини ерга қаратмабдилар...

Филмга композитор Мирхалил Маҳмудов мусиқа басталаган.

«Одамнинг руҳи тушса, унинг оти ҳам чополмайди» деган ҳикматли гапни боболаримиз бекорга айтмаганлар. Чунки инсоннинг руҳи синиқ бўлса, иши ҳам ривож топмайди. Инсоннинг ҳамиша руҳи бақувват, бағри бутун бўлиши керак. Шунда унинг келажакка ишончи юксак бўлади, иши олдинга босади. Одамнинг руҳини, кўнглини ўстирадиган гўзал омиллардан бири эса, соғлом кулгудир. Кулгу одамнинг умрини узайтиради, унда ҳаётга қизиқишни, яшашга интилишни кучайтиради. Айни кунларимизда бу эзгу неъмат — кулгунинг ўрни беқиёсдир. Шу маънода «Ватан» киностудиясининг «Олтин девор» кинокомедияси ўз вақтида яратилган, халқимизнинг завқига мос миллий жозиба ва рангларга бой асардир.

Маҳмуд САЪДИЙ

БУГУНГИ СОНДА:

САВИЯДА ГАП КЎП — 5-БЕТ

8-БЕТ — ЯНГИ РУКН: ГУЛМАТ-ПРЕСС

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ

МУҚАДДИМА

Узбекистон халқи:

инсон ҳуқуқларига ва давлат суверенитети ғояларига содиқлигини тантанали равишда эълон қилиб,

ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги юксак масъулиятини англаган ҳолда,

ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибасига таяниб,

демократия ва ижтимоий адолатга садоқатини намоён қилиб,

халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган қоидалари устунлигини тан олган холда,

республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиб,

инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишни кўзлаб,

фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлигини таъминлаш мақсадида

ўзининг мухтор вакиллари сиймосида Ўзбекистон Республикасининг мазкур Конституциясини қабул қилади.

БИРИНЧИ БЎЛИМ

АСОСИЙ ПРИНЦИПЛАР

I БОБ:

ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ

1-модда. Ўзбекистон — суверен демократик республика. Давлатнинг «Ўзбекистон Республикаси» ва «Ўзбекистон» деган номлари бир маънони англатади.

2-модда. Давлат халқ иродасини ифода этиб, унинг манфаатларига хизмат қилади. Давлат органлари ва мансабдор шахслар жамият ва фуқаролар олдида масъулдирлар.

3-модда. Ўзбекистон Республикаси ўзининг миллий-давлат ва маъмурий-ҳудудий тузилишини, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг тизимини белгилайди, ички ва ташқи сиёсатини амалга оширади.

Ўзбекистоннинг давлат чегараси ва ҳудуди дахлсиз ва бўлинмасдир.

4-модда. Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ўзбек тилидир.

Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратади.

5-модда. Ўзбекистон Республикаси қонун билан тасдиқланадиган ўз давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига эга.

6-модда. Ўзбекистон Республикасининг пойтахти — Тошкент шаҳри.

II БОБ.

ХАЛҚ ҲОКИМИЯТЧИЛИГИ

7-модда. Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир.

Ўзбекистон Республикасида давлат ҳокимияти халқ манфаатларини кўзлаб ва Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда унинг асосида қабул қилинган қонунлар ваколат берган идоралар томонидангина амалга оширилади.

Конституцияда назарда тутилмаган тартибда давлат ҳокимияти ваколатларини ўзлаштириш, ҳокимият идоралари фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш, ҳокимиятнинг янги ва мувозий таркибларини тузиш Конституцияга хилоф ҳисобланади ва қонунга биноан жавобгарликка тортишга асос бўлади.

8-модда. Ўзбекистон халқини миллатидан қатъий назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади.

9-модда. Жамият ва давлат ҳаётининг энг муҳим масалалари халқ муҳокамасига тақдим этилади, умумий овозга (референдумга) қўйилади. Референдум ўтказиш тартиби қонун билан белгиланади.

10-модда. Ўзбекистон халқи номидан фақат у сайлаган Республика Олий Мажлиси ва Президенти иш олиб бориши мумкин.

Жамиятнинг бирон-бир қисми, сиёсий партия, жамоат бирлашмаси, ижтимоий ҳаракат ёки алоҳида шахс Ўзбекистон халқи номидан иш олиб боришга ҳақли эмас.

11-модда. Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимиятининг тизими — ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципига асосланади.

12-модда. Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади.

Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас.

13-модда. Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади.

Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар Конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади.

14-модда. Давлат ўз фаолиятини инсон ва жамият фаровонлигини кўзлаб, ижтимоий адолат ва қонунийлик принциплари асосида амалга оширади.

III БОБ.

КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУННИНГ УСТУНЛИГИ

15-модда. Ўзбекистон Республикасида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларининг устунлиги сўзсиз тан олинади.

Давлат, унинг органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмалари, фуқаролар Конституция ва қонунларга мувофиқ иш кўрадилар.

16-модда. Мазкур Конституциянинг биронта қоидаси Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқ ва манфаатларига зарар етказадиган тарзда талқин этилиши мумкин эмас.

Биронта ҳам қонун ёки бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжат Конституция нормалари ва қоидаларига зид келиши мумкин эмас.

IV БОБ.

ТАШҚИ СИЁСАТ

17-модда. Ўзбекистон Республикаси халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъектидир. Унинг ташқи сиёсати давлатларнинг суверен тенглиги, куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид қилмаслик, чегараларнинг дахлсизлиги, низоларни тинч йўл билан ҳал этиш, бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик қоидаларига ва халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган бошқа қоидалари ва нормаларига асосланади.

Республика давлатнинг, халқнинг олий манфаатлари, фаровонлиги ва хавфсизлигини таъминлаш мақсадида иттифоқлар тузиши, ҳамдўстликларга ва бошқа давлатлараро тузилмаларга кириши ва улардан ажралиб чиқиши мумкин.

ИККИНЧИ БЎЛИМ

ИНСОН ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ АСОСИЙ ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ВА БУРЧЛАРИ

V БОБ.

УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

18-модда. Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъий назар, қонун олдида тенгдирлар.

Имтиёзлар фақат қонун билан белгиланиб қўйилади ҳамда ижтимоий адолат принципларига мос бўлиши шарт.

19-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқароси ва давлат бир-бирига нисбатан бўлган ҳуқуқлари ва бурчлари билан ўзаро боғлиқдирлар. Фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустаҳкамлаб қўйилган ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсиздир, улардан суд қарорисиз маҳрум этишга ёки чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмас.

20-модда. Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишда бошқа шахсларнинг, давлат ва жамиятнинг қонуний манфаатлари, ҳуқуқлари ва эркинликларига путур етказмасликлари шарт.

VI БОБ.

ФУҚАРОЛИК

21-модда. Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ягона фуқаролик ўрнатилади.

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги, унга қандай асосларда эга бўлганликдан қатъий назар, ҳамма учун тенгдир.

Қорақалпоғистон Республикасининг фуқароси айни вақтда Ўзбекистон Республикасининг фуқароси ҳисобланади.

Фуқароликка эга бўлиш ва уни йўқотиш асослари ҳамда тартиби қонун билан белгиланади.

22-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида ҳам, унинг ташқарисида ҳам ўз фуқароларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларга ҳомийлик кўрсатишни кафолатлайди.

23-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги чет эл фуқароларининг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари халқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқ таъминланади. Улар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, қонунлари ва халқаро шартномалари билан белгиланган бурчларни адо этадилар.

VII БОБ.

ШАХСИЙ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАР

24-модда. Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир.

25-модда. Ҳар ким эркинлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига эга.

Ҳеч ким қонунга асосланмаган ҳолда ҳибсга олиниши ёки қамоқда сақланиши мумкин эмас.

26-модда. Жиноят содир этганликда айбланаётган ҳар бир шахснинг иши судда қонуний тартибда, ошкора кўриб чиқилиб, унинг айби аниқланмагунча у айбдор ҳисобланмайди. Судда айбланаётган шахсга ўзини ҳимоя қилиш учун барча шароитлар таъминлаб берилади.

Ҳеч ким қийноққа солиниши, зўравонликка, шафқатсиз ёки инсон қадр-қимматини камситувчи бошқа тарздаги тазйиққа дучор этилиши мумкин эмас.

Ҳеч кимда унинг розилигисиз тиббий ёки илмий тажрибалар ўтказилиши мумкин эмас.

27-модда. Ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётига аралашишдан ҳимояланиш ва турар жойи дахлсизлиги ҳуқуқига эга.

Ҳеч ким қонун назарда тутган ҳоллардан ва тартибдан ташқари бировнинг турар жойига кириши, тинтув ўтказиши ёки уни кўздан кечириши, ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошкор қилиши мумкин эмас.

28-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқароси Республика ҳудудида бир жойдан иккинчи жойга кўчиш, Ўзбекистон Республикасига келиш ва ундан чиқиб кетиш ҳуқуқига эга. Қонунда белгиланган чеклашлар бундан мустаснодир.

29-модда. Ҳар ким фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга. Ҳар ким ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга, амалдаги конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот ва қонун билан белгиланган бошқа чеклашлар бундан мустаснодир.

Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат давлат сири ва бошқа сирларга тааллуқли бўлган тақдирдагина қонун билан чекланиши мумкин.

30-модда. Ўзбекистон Республикасининг барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслари фуқароларга уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини яратиб бериши лозим.

31-модда. Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди.

VIII БОБ.

СИЁСИЙ ҲУҚУҚЛАР

32-модда. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар. Бундай иштирок этиш ўзини-ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда ташкил этиш йўли билан амалга оширилади.

33-модда. Фуқаролар ўз ижтимоий фаолликларини Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ митинглар, йиғилишлар ва намойишлар шаклида амалга ошириш ҳуқуқига эгадирлар. Ҳокимият органлари фақат хавфсизлик нуқтаи назаридангина бундай тадбирлар ўтказилишини тўхтатиш ёки тақиқлаш ҳуқуқига эга.

34-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқаролари касаба уюшмаларига, сиёсий партияларга ва бошқа жамоат бирлашмаларига уюшиш, оммавий ҳаракатларда иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар.

Сиёсий партияларда, жамоат бирлашмаларида, оммавий ҳаракатларда, шунингдек ҳокимиятнинг вакиллик органларида озчиликни ташкил этувчи муҳолифатчи шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қадр-қимматини ҳеч ким камситиши мумкин эмас.

35-модда. Ҳар бир шахс бевосита ўзи ва бошқалар билан биргаликда ваколатли давлат органларига, муассасаларига ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда кўриб чиқилиши шарт.

IX БОБ.

ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ ҲУҚУҚЛАР

36-модда. Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли. Банкка қўйилган омонатлар сир тутилиши ва мерос ҳуқуқи қонун билан кафолатланади.

37-модда. Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир.

Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ёки қонунда кўрсатилган бошқа ҳоллардан ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади.

38-модда. Ёлланиб ишлаётган барча фуқаролар дам олиш ҳуқуқига эгадирлар. Иш вақти ва ҳақ тўланадиган меҳнат таътилининг муддати қонун билан белгиланади.

39-модда. Ҳар ким қариганда, меҳнат лаёқатини йўқотганда, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эга.

Пенсиялар, нафақалар, ижтимоий ёрдам бошқа турларининг миқдори расман белгилаб қўйилган тирикчилик учун зарур энг кам миқдордан оз бўлиши мумкин эмас.

40-модда. Ҳар бир инсон малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқига эга.

41-модда. Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга.

Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан кафолатланади.

Мактаб ишлари давлат назоратидадир.

42-модда. Ҳар кимга илмий ва техникавий ижод эркинлиги, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи кафолатланади.

Давлат жамиятнинг маданий, илмий ва техникавий ривожланишига ғамхўрлик қилади.

X БОБ.

ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ

43-модда. Давлат фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустаҳкамланган ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлайди.

44-модда. Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланади.

45-модда. Вояга етмаганлар, меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқлари давлат ҳимоясидадир.

46-модда. Хотин-қизлар ва эркаклар тенг ҳуқуқлидирлар.

XI БОБ.

ФУҚАРОЛАРНИНГ БУРЧЛАРИ

47-модда. Барча фуқаролар Конституцияда белгилаб қўйилган бурчларини бажарадилар.

48-модда. Фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбурдирлар.

49-модда. Фуқаролар Ўзбекистон халқининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб асрашга мажбурдирлар.

Маданият ёдгорликлари давлат муҳофазасидадир.

50-модда. Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар.

51-модда. Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбурдирлар.

52-модда. Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш — Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг бурчидир. Фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбурдирлар.

УЧИНЧИ БЎЛИМ

ЖАМИЯТ ВА ШАХС

XII БОБ.

ЖАМИЯТНИНГ ИҚТИСОДИЙ НЕГИЗЛАРИ

53-модда. Бозор муносабатларини ривожлантиришга қаратилган Ўзбекистон иқтисодиётининг негизини хилма-хил шакллардаги мулк ташкил этади.

Давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб, иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини, барча мулк шаклларининг тенг ҳуқуқлилигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баравар муҳофаза этилишини кафолатлайди.

Хусусий мулк бошқа мулк шакллари каби дахлсиз ва давлат ҳимоясидадир. Мулкдор фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибдагина мулкидан маҳрум этилиши мумкин.

54-модда. Мулкдор мулкига ўз хоҳишича эгалик қилади, ундан фойдаланади ва уни тасарруф этади. Мулкдан фойдаланиш экологик муҳитга зарар етказмаслиги, фуқаролар, юридик шахслар ва давлатнинг ҳуқуқларини ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузмаслиги шарт.

55-модда. Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий заҳиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир.

XIII БОБ.

ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ

56-модда. Ўзбекистон Республикасида қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган касаба уюшмалари, сиёсий партиялар, олимларнинг жамиятлари, хотин-қизлар, фахрийлар ва ёшлар ташкилотлари, ижодий уюшмалар, оммавий ҳаракатлар ва фуқароларнинг бошқа уюшмалари жамоат бирлашмалари сифатида эътироф этилади.

57-модда. Конституциявий тузумни зўрлик билан ўзгартиришни мақсад қилиб қўювчи, республиканинг суверенитети, яхлитлиги ва хавфсизлигига, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига қарши чиқувчи, урушни, ижтимоий, миллий, ирқий ва диний адоватни тарғиб қилувчи, халқнинг соғлиғи ва маънавиятига тажовуз қилувчи, шунингдек ҳарбийлаштирилган бирлашмаларнинг, миллий ва диний руҳдаги сиёсий партияларнинг ҳамда жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолияти тақиқланади.

Махфий жамиятлар ва уюшмалар тузиш тақиқланади.

58-модда. Давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради.

Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашишига, шунингдек жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди.

59-модда. Касаба уюшмалари ходимларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқларини ва манфаатларини ифода этадилар ва ҳимоя қиладилар. Касаба ташкилотларига аъзо бўлиш ихтиёрийдир.

60-модда. Сиёсий партиялар турли табақа ва гуруҳларнинг сиёсий иродасини ифодалайдилар ва ўзларининг демократик йўл билан сайлаб қўйилган вакиллари орқали давлат ҳокимиятини тузишда иштирок этадилар. Сиёсий партиялар ўз фаолиятларини молиявий таъминланиш манбалари ҳақида Олий Мажлисга ёки у вакил қилган органга белгиланган тартибда ошкора ҳисоботлар бериб турадилар.

61-модда. Диний ташкилотлар ва бирлашмалар давлатдан ажратилган ҳамда қонун олдида тенгдирлар. Давлат диний бирлашмаларнинг фаолиятига аралашмайди.

62-модда. Жамоат бирлашмаларини тарқатиб юбориш, улар фаолиятини тақиқлаб ёки чеклаб қўйиш фақат суд қарори асосидагина амалга оширилади.

XIV БОБ.

О И Л А

63-модда. Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга.

Никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлигига асосланади.

64-модда. Ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар.

Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, болаларга бағишланган хайрия фаолиятларни рағбатлантиради.

65-модда. Фарзандлар ота-оналарнинг насл-насабидан ва фуқаролик ҳолатидан қатъий назар, қонун олдида тенгдирлар.

Оналик ва болалик давлат томонидан муҳофаза қилинади.

66-модда. Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар.

XV БОБ.

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ

67-модда. Оммавий ахборот воситалари эркиндир ва қонунга мувофиқ ишлайди. Улар ахборотнинг тўғрилиги учун белгиланган тартибда жавобгардирлар.

Цензурага йўл қўйилмайди.

ТЎРТИНЧИ БЎЛИМ

МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ ВА ДАВЛАТ ТУЗИЛИШИ

XVI БОБ.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ ТУЗИЛИШИ

68-модда. Ўзбекистон Республикаси вилоятлар, туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар, шунингдек Қорақалпоғистон Республикасидан иборат.

69-модда. Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳрининг чегараларини ўзгартириш, шунингдек вилоятлар, шаҳарлар, туманлар ташкил қилиш ва уларни тугатиш Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг розилиги билан амалга оширилади.

XVII БОБ.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

70-модда. Суверен Қорақалпоғистон Республикаси Ўзбекистон Республикаси таркибига киради.

Қорақалпоғистон Республикасининг суверенитети Ўзбекистон Республикаси томонидан муҳофаза этилади.

71-модда. Қорақалпоғистон Республикаси ўз Конституциясига эга.

Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига зид бўлиши мумкин эмас.

72-модда. Ўзбекистон Республикаси қонунлари Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида ҳам мажбурийдир.

73-модда. Қорақалпоғистон Республикасининг ҳудуди ва чегаралари унинг розилигисиз ўзгартирилиши мумкин эмас. Қорақалпоғистон Республикаси ўз маъмурий-ҳудудий тузилиши масалаларини мустақил ҳал қилади.

74-модда. Қорақалпоғистон Республикаси Ўзбекистон Республикаси таркибидан Қорақалпоғистон Республикаси халқининг умумий референдуми асосида ажралиб чиқиш ҳуқуқига эга.

75-модда. Ўзбекистон Республикаси билан Қорақалпоғистон Республикасининг ўзаро муносабатлари Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси ўртасида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси доирасида тузилган шартномалар ҳамда битимлар билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси ўртасидаги низолар муросага келтирувчи воситалар ёрдамида ҳал этилади.

БЕШИНЧИ БЎЛИМ

ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ

XVIII БОБ.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ

76-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси олий давлат вакиллик органи бўлиб, қонун чиқарувчи ҳокимиятни амалга оширади.

77-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси ҳудудий сайлов округлари бўйича кўп партиялилик асосида беш йил муддатга сайланадиган 150 нафар депутатдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлисига сайланиш ҳуқуқига сайлов кунигача 25 ёшга тўлган Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари эгадирлар.

Депутатликка номзодлар олдига қўйиладиган талаблар қонун билан белгиланади.

78-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг мутлақ ваколатлари жумласига:

1) Ўзбекистон Республикасининг Конституциясини қабул қилиш, унга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш;

2) Ўзбекистон Республикаси қонунларини қабул қилиш ҳамда уларга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш;

3) Ўзбекистон Республикаси ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларини белгилаш ва давлат стратегик дастурларини қабул қилиш;

4) Ўзбекистон Республикасининг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятлари тизимини ва ваколатларини белгилаш;

5) Ўзбекистон Республикаси таркибига янги давлат тузилмаларини қабул қилиш ва уларнинг Ўзбекистон Республикаси таркибидан чиқиши ҳақидаги қарорларни тасдиқлаш;

6) бож, валюта ва кредит ишларини қонун йўли билан тартибга солиш;

7) маъмурий-ҳудудий тузилиш масалаларини қонун йўли билан тартибга солиш, Ўзбекистон Республикасининг чегараларини ўзгартириш;

8) Вазирлар Маҳкамасининг тақдимига биноан Ўзбекистон Республикасининг бюджетини қабул қилиш ва унинг ижросини назорат этиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни жорий қилиш;

9) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига ва маҳаллий вакиллик органларига сайлов тайинлаш; Марказий сайлов комиссиясини тузиш;

10) ваколати тугаши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлов кунини тайинлаш;

11) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раисини ва унинг ўринбосарларини сайлаш;

12) Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судини сайлаш;

13) Ўзбекистон Республикаси Олий судини сайлаш;

14) Ўзбекистон Республикасининг Олий хўжалик судини сайлаш;

15) Ўзбекистон Республикаси Президентининг тақдимига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раисини тайинлаш ва вазифасидан озод этиш;

16) Ўзбекистон Республикаси Президентининг Бош Вазир, унинг биринчи ўринбосари ва ўринбосарларини, Вазирлар Маҳкамаси аъзоларини тайинлаш ва лавозимидан озод этиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш;

17) Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг ўринбосарларини тайинлаш ва лавозимларидан озод этиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш;

18) Ўзбекистон Республикаси Президентининг тақдимига биноан Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг раисини тайинлаш ва лавозимидан озод этиш;

19) Ўзбекистон Республикаси Президентининг вазирликлар, давлат қўмиталари ва бошқа давлат бошқарув органларини тузиш ва тугатиш ҳақидаги фармонларини тасдиқлаш,

КОНСТИТУЦИЯСИ

20) Ўзбекистон Республикаси Президентининг умумий ёки қисман сафарбарлик эълон қилиш, фавқулодда ҳолат жорий этиш, унинг муддатини узайтириш ва тўхтатиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш;

21) халқаро шартномаларни ва битимларни ратификация (тасдиқлаш) ва денонсация (барвақт тўхтатиш) қилиш;

22) давлат мукофотлари ва унвонларини таъсис этиш;

23) туманлар, шаҳарлар, вилоятларни ташкил этиш, тугатиш, номини ўзгартириш ва уларнинг чегараларини ўзгартириш;

24) ушбу Конституцияда назарда тутилган бошқа ваколатларни амалга ошириш киради.

79-модда. Олий Мажлис йиғилиши жами депутатларнинг камида учдан икки қисми иштирок этган тақдирдагина ваколатли ҳисобланади.

80-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва унинг органлари йиғилишида Ўзбекистон Республикасининг Президенти, Бош Вазир ва Вазирлар Маҳкамасининг аъзолари, Республика Конституциявий суди, Олий суди, Олий хўжалик судининг раислари, Бош прокурори, Марказий банки бошқарувининг раиси иштирок этишлари мумкин.

81-модда. Ваколат муддати тугагач, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси янги чақириқ Олий Мажлиси иш бошлагунига қадар ўз ваколатини сақлаб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг сайловдан кейинги биринчи йиғилиши Марказий сайлов комиссияси томонидан сайловдан кейин икки ойдан кечиктирмай чақирилади.

82-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисида қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига Ўзбекистон Республикасининг Президенти, шунингдек ўз давлат ҳокимиятининг олий органи орқали Қорақалпоғистон Республикаси, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг депутатлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди, Олий суди, Олий хўжалик суди, Бош прокурори эгадирлар.

83-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси қонунлар, қарорлар ва бошқа ҳужжатлар қабул қилади. Қонунни қабул қилиш учун Олий Мажлис депутатларининг кўпчилик овози талаб этилади.

Қабул қилинган қонунларнинг ва бошқа норматив ҳужжатларнинг матбуотда эълон қилиниши улар қўлланилишининг мажбурий шартидир.

84-модда. Олий Мажлис Раиси ва унинг ўринбосарлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутатлари орасидан яширин овоз бериш йўли билан сайланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси ва унинг ўринбосарлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига ҳар йили ҳисобот бериб турадилар.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Раисининг ўринбосарларидан бири Қорақалпоғистон вакили — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг депутати бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси ва унинг ўринбосарлари Олий Мажлис ваколати муддатига сайланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси этиб бир шахсни сурункасига икки муддатдан ортиқ сайлаш мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси Олий Мажлис депутатлари учдан икки қисмидан иборат кўпчилигининг яширин овоз бериши орқали муддатидан илгари чақириб олиниши мумкин.

85-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси:

1) Олий Мажлис муҳокамасига қўйиладиган масалаларни тайёрлашга умумий раҳбарлик қилади;

2) Олий Мажлис йиғилишларини чақиради, Олий Мажлис кун тартибига киритиладиган таклифларни қўмиталар ва комиссиялар раислари билан биргаликда тайёрлайди;

3) Олий Мажлис йиғилишларида раислик қилади;

4) Олий Мажлис қўмиталари ва комиссияларининг фаолиятини мувофиқлаштириб туради;

5) қонунларнинг ва олий мажлис қарорларининг бажарилишини назорат қилишни ташкил этади;

6) парламентлараро алоқаларни амалга ошириш ишларига ва халқаро парламент ташкилотлари иши билан боғлиқ гуруҳлар фаолиятига раҳбарлик қилади;

7) Олий Мажлис Раисининг ўринбосарлари, Олий Мажлис қўмиталари ва комиссиялари раислари этиб сайлаш учун Олий Мажлисга номзодларни тақдим этади;

8) қўмиталар ва комиссиялар раисларининг таклифига мувофиқ қўмиталар ва комиссиялар таркибини ўзгартириб сўнгра бу ўзгартишларни Олий Мажлис тасдиғига киритади;

9) Олий Мажлиснинг матбуот органлари фаолиятига раҳбарликни амалга оширади;

10) Олий Мажлис матбуот органлари низомларини ва таҳрир ҳайъати таркибини ҳамда уларнинг ишлаши учун зарур ҳаражатлар сметасини тасдиқлайди;

11) Олий Мажлисга қарашли матбуот органлари муҳаррирларини тайинлайди ва лавозимларидан озод қилади;

12) Олий Мажлис депутатлари ва девонининг ишлаши учун зарур ҳаражатлар сметасини тасдиқлайди;

13) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарорларини имзолайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси фармойишлар чиқаради.

86-модда. Олий Мажлис қонун лойиҳалари тайёрлаш ишларини олиб бориш, Олий Мажлисга ҳавола этиладиган масалаларни дастлабки тарзда кўриб чиқиш ва тайёрлаш, қонунларнинг ва Олий Мажлис бошқа қарорларининг ижросини назорат қилиб туриш учун депутатлар орасидан қўмиталар ва комиссиялар сайлайди.

Олий Мажлис зарур бўлган тақдирда доимий ҳамда муваққат ишловчи депутатлик, тафтиш ва бошқа комиссияларни тузади.

87-модда. Олий Мажлис депутатларига белгиланган тартибда уларнинг депутатлик фаолияти билан боғлиқ бўлган ҳаражатлар қопланади. Олий Мажлисда доимий ишлайдиган депутатлар ўз ваколатлари даврида бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллашлари ва тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишлари мумкин эмас.

88-модда. Олий Мажлис депутати дахлсизлик ҳуқуқидан фойдаланади. У Олий Мажлиснинг розилигисиз жиноий жавобгарликка тортилиши, ҳибсга олиниши ёки суд томонидан бериладиган маъмурий жазога тортилиши мумкин эмас.

XIX БОБ.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ПРЕЗИДЕНТИ

89-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ўзбекистон Республикасида давлат ва ижро этувчи ҳокимият бошлиғидир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти айни вақтда Вазирлар Маҳкамасининг Раиси ҳисобланади.

90-модда. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига ўттиз беш ёшдан кичик бўлмаган, давлат тилини яхши биладиган, бевосита сайловгача камида 10 йил Ўзбекистон ҳудудида муқим яшаган Ўзбекистон Республикаси фуқароси сайланиши мумкин. Бир шахс сурункасига икки муддатдан ортиқ Ўзбекистон Республикасининг Президенти бўлиши мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари томонидан умумий, тенг ва тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан беш йил муддатга сайланади. Президентни сайлаш тартиби Ўзбекистон Республикасининг қонуни билан белгиланади.

91-модда. Президент ўз вазифасини бажариб турган даврда бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллаши, вакиллик органининг депутати бўлиши, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши мумкин эмас.

Президентнинг шахси дахлсиздир ва қонун билан муҳофаза этилади.

92-модда. Президент Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси йиғилишида қуйидаги қасамёдни қабул қилган пайтдан бошлаб ўз лавозимига киришган ҳисобланади:

«Ўзбекистон халқига садоқат билан хизмат қилишга, Республиканинг Конституцияси ва қонунларига қатъий риоя этишга, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига кафолат беришга, Ўзбекистон Республикаси Президенти зиммасига юклатилган вазифаларни виждонан бажаришга тантанали қасамёд қиламан».

93-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти:

1) фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, Конституция ва қонунларга риоя этилишининг кафилидир;

2) Ўзбекистон Республикасининг суверенитети, хавфсизлиги ва ҳудудий яхлитлигини муҳофаза этиш, миллий-давлат тузилиши масалаларига доир қарорларни амалга ошириш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўради;

3) мамлакат ичкарисида ва халқаро муносабатларда Ўзбекистон Республикаси номидан иш кўради;

4) музокаралар олиб боради ва Ўзбекистон Республикасининг шартнома ва битимларини имзолайди, республика томонидан тузилган шартномаларга, битимларга ва унинг мажбуриятларига риоя этилишини таъминлайди;

5) ўз ҳузурида аккредитациядан ўтган дипломатик ва бошқа вакилларнинг ишонч ва чақирув ёрлиқларини қабул қилади;

6) Ўзбекистон Республикасининг чет давлатлардаги дипломатик ва бошқа вакилларини тайинлайди ҳамда лавозимларидан озод қилади;

7) республика Олий Мажлисига ҳар йили ички ва халқаро аҳвол хусусида маълумотнома тақдим этади;

8) ижро этувчи ҳокимият девонини тузади ва унга раҳбарлик қилади; республика олий ҳокимияти ва бошқарув органларининг баҳамжиҳат ишлашини таъминлайди; Ўзбекистон Республикаси вазирликларини, давлат қўмиталарини ҳамда давлат бошқарувининг бошқа органларини тузади ва тугатади, шу масалаларга доир фармонларни Олий Мажлис тасдиғига киритади;

9) Бош Вазир, унинг биринчи ўринбосари, ўринбосарларини, Вазирлар Маҳкамаси аъзоларини, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг ўринбосарларини тайинлайди ва уларни лавозимидан озод қилади, кейинчалик бу масалаларни Олий Мажлиснинг тасдиғига киритади;

10) Олий Мажлисга Конституциявий суд раиси ва аъзолари, Олий суд раиси ва аъзолари, Олий хўжалик суди раиси ва аъзолари, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг раиси, Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раиси лавозимларига номзодларни тақдим этади;

11) вилоят, туман, шаҳар ва хўжалик судларининг судьяларини тайинлайди ва лавозимларидан озод этади;

12) вилоятлар ҳокимларини ва Тошкент шаҳар ҳокимини тайинлайди ва лавозимидан озод қилади, бу масалаларни тегишли халқ депутатлари Кенгашининг тасдиғига қўяди; Конституцияни, қонунларни бузган ёки ўз шаъни ва қадр-қимматига доғ туширадиган хатти-ҳаракат содир этган туман ва шаҳар ҳокимларини Президент ўз қарори билан лавозимидан озод этишга ҳақли;

13) республика бошқарув органларининг, шунингдек ҳокимларнинг қабул қилган ҳужжатларини тўхтатади ва бекор қилади;

14) Ўзбекистон Республикасининг қонунларини имзолайди; қонунга ўз эътиборини илова этиб, уни такроран муҳокама қилиш ва овозга қўйиш учун Олий Мажлисга қайтаришга ҳақли. Агар Олий Мажлис илгари ўзи қабул қилган қарорни учдан икки қисмдан иборат кўпчилик овоз билан тасдиқласа, Президент қонунни имзолайди;

15) фавқулодда вазиятлар (реал ташқи хавф, оммавий тартибсизликлар, йирик ҳалокат, табиий офат, эпидемиялар) юз берган тақдирда фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлашни кўзлаб, Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ёки унинг айрим жойларида фавқулодда ҳолат жорий этади, қабул қилган қарорини уч кун мобайнида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тасдиғига киритади. Фавқулодда ҳолат жорий этиш шартлари ва тартиби қонун билан белгиланади;

16) республика Қуролли Кучларининг Олий Бош қўмондони ҳисобланади, Қуролли Кучларнинг олий қўмондонларини тайинлайди ва вазифасидан озод қилади; олий ҳарбий унвонларни беради;

17) Ўзбекистон Республикасига ҳужум қилинганда ёки тажовуздан бир-бирини мудофаа қилиш юзасидан тузилган шартнома мажбуриятларини бажариш зарурияти туғилганда уруш ҳолати эълон қилади, қабул қилган қарорини уч кун мобайнида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тасдиғига киритади;

18) Ўзбекистон Республикасининг орденлари, медаллари ва ёрлиғи билан мукофотлайди, Ўзбекистон Республикасининг малакавий ва фахрий унвонларини беради;

19) Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигига ва сиёсий бошпана беришга оид масалаларни ҳал этади;

20) амнистия тўғрисидаги ҳужжатларни қабул қилади ва Ўзбекистон Республикасининг судлари томонидан ҳукм қилинган фуқароларни авф этади;

21) миллий хавфсизлик ва давлат назорати хизматларини тузади, уларнинг раҳбарларини тайинлайди ва лавозимидан озод этади ҳамда ўз ваколатига кирадиган бошқа масалаларни ҳал қилади.

Президент ўз ваколатларини бажаришни давлат идораларига ёки мансабдор шахсларга топширишга ҳақли эмас.

94-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Конституцияга ва қонунларга асосланиб ҳамда уларни ижро этиш юзасидан республиканинг бутун ҳудудида мажбурий кучга эга бўлган фармонлар, қарорлар ва фармойишлар чиқаради.

95-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси таркибида унинг нормал фаолиятини таҳдидга соладиган ҳал қилиб бўлмайдиган ихтилофлар юз берганда ёҳуд у бир неча марта Конституцияга зид қарорлар қабул қилган тақдирда, Президентнинг Конституциявий суд билан бамаслаҳат қабул қилган қарори асосида Олий Мажлис тарқатиб юборилиши мумкин. Олий Мажлис тарқатилгандан сўнг унга янги сайлов уч ой мобайнида ўтказилади.

Олий Мажлис фавқулодда ҳолат жорий этилган даврда тарқатилиши мумкин эмас.

96-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти бетоблиги сабабли ўз вазифасини бажара олмаслиги Олий Мажлис тузган давлат тиббий комиссияси хулосаси билан тасдиқланган тақдирда ўн кун муддат ичида Олий Мажлиснинг фавқулодда йиғилишида депутатлар орасидан Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини вақтинча бажарувчи сайланади. Бу ҳолда уч ой муддат ичида Ўзбекистон Республикаси Президентининг умумхалқ сайлови ўтказилиши шарт.

97-модда. Ваколати тугаши муносабати билан истеъфога чиққан Президент умрбод Конституциявий суд аъзоси лавозимини эгаллайди.

XX БОБ.

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ

98-модда. Вазирлар Маҳкамаси таркибини Ўзбекистон Республикаси Президенти тузади ва у Олий Мажлис томонидан тасдиқланади.

Қорақалпоғистон Республикаси ҳукуматининг бошлиғи Вазирлар Маҳкамаси таркибига ўз лавозими бўйича киради.

Вазирлар Маҳкамаси иқтисодиётнинг, ижтимоий ва маънавий соҳанинг самарали фаолиятига раҳбарликни, қонунлар, Олий Мажлиснинг бошқа қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари ижросини таъминлайди.

Вазирлар Маҳкамаси амалдаги қонунларга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги барча органлар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан бажарилиши мажбурий бўлган қарорлар ва фармойишлар чиқаради.

Вазирлар Маҳкамаси янги сайланган Олий Мажлис олдида ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилади.

Вазирлар Маҳкамасининг фаолиятини ташкил этиш тартиби ва ваколат доираси қонун билан белгиланади.

XXI БОБ.

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ АСОСЛАРИ

99-модда. Вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек шаҳар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари Кенгашлари ҳокимиятнинг вакиллик органлари бўлиб, улар давлат ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб ўз ваколатларига тааллуқли масалаларни ҳал этадилар.

100-модда. Маҳаллий ҳокимият органлари ихтиёрига қуйидагилар киради:

қонунийликни, ҳуқуқий-тартиботни ва фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш;

ҳудудларни иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожлантириш;

маҳаллий бюджетни шакллантириш ва уни ижро этиш, маҳаллий солиқлар, йиғимларни белгилаш, бюджетдан ташқари жамғармаларни ҳосил қилиш;

маҳаллий коммунал хўжаликка раҳбарлик қилиш;

атроф-муҳитни муҳофаза қилиш;

фуқаролик ҳолати актларини қайд этишни таъминлаш;

норматив ҳужжатларни қабул қилиш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ва Ўзбекистон Республикаси қонунларига зид келмайдиган бошқа ваколатларни амалга ошириш.

101-модда. Маҳаллий ҳокимият органлари Ўзбекистон Республикасининг қонунларини, Президент фармонларини, давлат ҳокимияти юқори органларининг қарорларини амалга оширадилар, халқ депутатлари қуйи Кенгашлари фаолиятига раҳбарлик қиладилар, республика ва маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни муҳокама қилишда қатнашадилар.

Юқори органларнинг ўзларига берилган ваколат доирасида қабул қилган қарорлари қуйи органлар ижро этиши учун мажбурийдир.

Халқ депутатлари Кенгашлари ва ҳокимларнинг ваколат муддати — беш йил.

102-модда. Вакиллик ва ижроия ҳокимиятини тегишлилигига қараб вилоят, туман ва шаҳар ҳокимлари бошқаради.

Вилоят ҳокимлари ва Тошкент шаҳри ҳокими Президент томонидан тайинланади ва лавозимидан озод қилинади ҳамда тегишли халқ депутатлари Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Туман ва шаҳарларнинг ҳокимлари тегишли вилоят ҳокими томонидан тайинланади ва лавозимидан озод қилинади ҳамда тегишли халқ депутатлари Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Шаҳарлардаги туманларнинг ҳокимлари тегишли шаҳар ҳокими томонидан тайинланади ва лавозимидан озод қилинади ҳамда халқ депутатлари шаҳар Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Туманларга бўйсунган шаҳарларнинг ҳокимларини туман ҳокими тайинлайди ва вазифасидан озод қилади ҳамда халқ депутатлари туман Кенгаши томонидан тасдиқланади.

103-модда. Вилоят, туман ва шаҳар ҳокимлари ўз ваколатларини яккабошчилик асосларида амалга оширадилар ва ўзлари раҳбарлик қилаётган органларнинг қарорлари ва фаолияти учун шахсан жавобгардирлар.

Ҳокимларнинг ва халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларининг фаолиятини ташкил қилиш, уларнинг ваколат доирасини ва халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларини сайлаш тартиби қонун билан белгиланади.

104-модда. Ҳоким ўзига берилган ваколатлар доирасида тегишли ҳудуддаги барча корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, бирлашмалар, шунингдек мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан бажарилиши мажбурий бўлган қарорлар қабул қилади.

105-модда. Шаҳарча, қишлоқ ва овулларда, шунингдек улар таркибидаги маҳаллаларда ҳамда шаҳарлардаги маҳаллаларда фуқароларнинг йиғинлари ўзини-ўзи бошқариш органлари бўлиб, улар икки ярим йил муддатга раисни (оқсоқолни) ва унинг маслаҳатчиларини сайлайди.

Ўзини-ўзи бошқариш органларини сайлаш тартиби, фаолиятини ташкил этиш ҳамда ваколат доираси қонун билан белгиланади.

XXII БОБ.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ СУД ҲОКИМИЯТИ

106-модда. Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан, сиёсий партиялардан, бошқа жамоат бирлашмаларидан мустақил ҳолда иш юритади.

107-модда. Ўзбекистон Республикасининг суд тизими беш йил муддатга сайланадиган Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди, Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди, Қорақалпоғистон Республикасининг Олий суди, Қорақалпоғистон Республикасининг хўжалик судидан, шу муддатга тайинланадиган вилоят судлари, Тошкент шаҳар суди, туман, шаҳар ва хўжалик судларидан иборат.

Судларни ташкил этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш тартиби қонун билан белгиланади.

Фавқулодда судлар тузишга йўл қўйилмайди.

108-модда. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятларнинг ҳужжатлари Конституцияга қанчалик мослигига доир ишларни кўради.

Конституциявий суд сиёсат ва ҳуқуқ соҳасидаги мутахассислар орасидан — Конституциявий суд раиси, раис ўринбосари ва судьялардан, шу жумладан Қорақалпоғистон Республикасининг вакилидан иборат таркибда сайланади.

Конституциявий суднинг раиси ва аъзолари депутат бўла олмайдилар.

Конституциявий суднинг раиси ва аъзолари сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг аъзоси бўлишлари ва бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллашлари мумкин эмас.

Конституциявий суд судьялари дахлсизлик ҳуқуқидан фойдаланадилар.

Конституциявий суд судьялари ўз фаолиятларида мустақилдирлар ва фақат Ўзбекистон Республикаси Конституциясига бўйсунадилар.

109-модда. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди:

1) қонунларнинг ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қабул қилган бошқа ҳужжатларнинг, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонларининг, ҳукумат қарорларининг, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари қарорларининг, Ўзбекистон Республикаси давлатлараро шартномаларининг ва бошқа мажбуриятларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мослигини аниқлайди;

2) Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига, Қорақалпоғистон Республикасининг қонунлари Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради;

3) Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг нормаларига шарҳ беради;

4) Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари билан берилган ваколат доирасида бошқа ишларни ҳам кўриб чиқади.

Конституциявий суднинг қарорлари матбуотда эълон қилинган пайтдан бошлаб кучга киради. Улар қатъий ва улар устидан шикоят қилиш мумкин эмас.

Конституциявий судни ташкил этиш ва унинг фаолият кўрсатиш тартиби қонун билан белгиланади.

110-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий суди — фуқаролик, жиноий ва маъмурий судлов ишларини юргизиш борасида суд ҳокимиятининг олий органи ҳисобланади.

У томонидан қабул қилинган ҳужжатлар қатъий ва Республиканинг барча ҳудудида бажарилиши мажбурий.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди — Қорақалпоғистон Республикаси Олий суди, вилоятлар, шаҳар ва туман судларининг судлов фаолияти устидан назорат олиб бориш ҳуқуқига эга.

111-модда. Мулкчиликнинг турли шаклларига асосланган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ўртасидаги, шунингдек тадбиркорлар ўртасидаги, иқтисодиёт соҳасида ва уни бошқариш жараёнида вужудга келадиган хўжалик низоларини ҳал этиш Олий хўжалик суди ва хўжалик судлари томонидан уларнинг ваколатлари доирасида амалга оширилади.

112-модда. Судьялар мустақилдирлар, фақат қонунга бўйсунадилар. Судьяларнинг одил судловни амалга ошириш борасидаги фаолиятига бирон-бир тарзда аралашишга йўл қўйилмайди ва бундай аралашиш қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади.

Судьяларнинг дахлсизлиги қонун билан кафолатланади.

Олий суд ва Олий хўжалик суди раислари ва аъзолари Олий Мажлиснинг депутати бўлолмайдилар.

Судьялар, шу жумладан туман судьялари сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг аъзоси бўлишлари ва бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллашлари мумкин эмас.

Судья ваколат муддати тугагунга қадар судьялик вазифасидан қонунда кўрсатилган асослар бўлгандагина озод этилиши мумкин.

113-модда. Ҳамма судларда ишлар очиқ кўрилади. Ишларни ёпиқ мажлисда тинглашга қонунда белгиланган ҳоллардагина йўл қўйилади.

114-модда. Суд ҳокимияти чиқарган ҳужжатлар барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун мажбурийдир.

115-модда. Ўзбекистон Республикасида суд ишларини юритиш ўзбек тилида, қорақалпоқ тилида ёки муайян жойдаги кўпчилик аҳоли сўзлашадиган тилда олиб борилади. Суд ишлари олиб борилаётган тилни билмайдиган судда қатнашувчи шахсларнинг таржимон орқали иш материаллари билан тўла танишиш ва суд ишларида иштирок этиш ҳуқуқи ҳамда судда она тилида сўзлаш ҳуқуқи таъминланади.

116-модда. Айбланувчи ҳимояланиш ҳуқуқи билан таъминланади.

Тергов ва суд ишини юритишнинг ҳар қандай босқичида малакали юридик ёрдам олиш ҳуқуқи кафолатланади. Фуқароларга, корхона, муассаса ва ташкилотларга юридик ёрдам бериш учун адвокатура фаолият кўрсатади. Адвокатурани ташкил этиш ва унинг иш тартиби қонун билан белгиланади.

XXIII БОБ.

САЙЛОВ ТИЗИМИ

117-модда. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари вакиллик органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эгадирлар. Ҳар бир сайловчи бир овозга эга. Ўз хоҳиш-иродасини билдириш тенглиги ва эркинлиги қонун билан кафолатланади.

Ўзбекистон Республикасида Президент сайлови, ҳокимиятнинг вакиллик органлари сайлови умумий, тенг, тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан ўтказилади. Ўзбекистон Республикасининг 18 ёшга тўлган фуқаролари сайлаш ҳуқуқига эгадирлар.

Суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган фуқаролар, шунингдек озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётганлар сайланиши мумкин эмас ва сайловда қатнашмайдилар. Бошқа ҳар қандай ҳолларда фуқароларнинг сайлов ҳуқуқларини тўғридан-тўғри ёки билвосита чеклашга йўл қўйилмайди.

Ўзбекистон Республикаси фуқароси бир вақтнинг ўзида иккидан ортиқ вакиллик органининг депутати бўлиши мумкин эмас.

Сайлов ўтказиш тартиби қонун билан белгиланади.

XXIV БОБ.

ПРОКУРАТУРА

118-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонунларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан назоратни Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширади.

119-модда. Прокуратура органларининг ягона марказлаштирилган тизимига Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори бошчилик қилади.

Қорақалпоғистон Республикасининг Прокурори Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори билан келишилган ҳолда Қарақалпоғистон Республикасининг олий вакиллик органи томонидан тайинланади.

Вилоятларнинг прокурорлари, туман ва шаҳар прокурорлари Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори томонидан тайинланади.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг, Қорақалпоғистон Республикаси Прокурорининг, вилоят, туман ва шаҳар прокурорларининг ваколат муддати—беш йил.

120-модда. Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслардан мустақил ҳолда, фақат қонунга бўйсуниб амалга оширадилар.

Прокурорлар ўз ваколатлари даврида сиёсий партияларга ва сиёсий мақсадларни кўзловчи бошқа жамоат бирлашмаларига аъзоликни тўхтатиб турадилар.

Прокуратура органларини ташкил этиш, уларнинг ваколатлари ва фаолият кўрсатиш тартиби қонун билан белгиланади.

121-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жиноятчиликка қарши кураш бўйича тезкор-қидирув, тергов ва бошқа махсус вазифаларни мустақил равишда бажарувчи хусусий кооператив ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ва уларнинг бўлинмаларини тузиш ҳамда уларнинг фаолият кўрсатиши тақиқланади.

Қонунийлик ва ҳуқуқий—тартиботни, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга жамоат ташкилотлари ва фуқаролар ёрдам кўрсатишлари мумкин.

XXV БОБ.

МОЛИЯ ВА КРЕДИТ

122-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз молия ва пул—кредит тизимига эга.

Ўзбекистоннинг давлат бюджети Республика бюджетидан, Қорақалпоғистон Республикаси бюджетидан ва маҳаллий бюджетлардан иборат.

123-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ягона солиқ тизими амал қилади. Солиқлар жорий қилишга фақат Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси ҳақли.

124-модда. Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини Республика Марказий банки бошқаради.

XXVI БОБ.

МУДОФАА ВА ХАВФСИЗЛИК

125-модда. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитетини ва ҳудудий яхлитлигини, аҳолининг тинч ҳаёти ва хавфсизлигини ҳимоя қилиш учун тузилади.

Қуролли Кучларнинг тузилиши ва уларни ташкил этиш қонун билан белгиланади.

126-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз хавфсизлигини таъминлаш учун етарли даражада қуролли кучларига эга.

ОЛТИНЧИ БЎЛИМ

КОНСТИТУЦИЯГА ЎЗГАРТИРИШ КИРИТИШ ТАРТИБИ

127-модда. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига ўзгартиришлар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси жами депутатларининг камида учдан икки қисмдан иборат кўпчилиги томонидан қабул қилинган қонунлар билан киритилади.

128-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси тегишли таклиф киритилгандан кейин олти ой мобайнида Конституцияга ўзгартиришлар ҳамда тузатишлар киритиш тўғрисида кенг ва ҳар тарафлама муҳокамани ҳисобга олган ҳолда қонун қабул қилиши мумкин. Агар Олий Мажлис Конституцияга ўзгартириш киритиш тўғрисидаги таклифни рад этса, таклиф бир йил ўтгандан кейингина қайта киритилиши мумкин.

* * *

1992 йил 8 декабрь, ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн биринчи сессиясида қабул қилинган.

Ҳамид МАЛЛА

Маъбуда

ҲИКОЯ

ҒАРОЙИБ ҲОДИСА ЮЗ БЕРИШИДАН АВВАЛ бирор белги ёки аломат сезилмаганди. Тонги шабада ҳовлидаги анжир ва шафтолиларнинг гулга ўтирган шохларини оҳиста чайқатарди. Офтобнинг зарҳал нурлари япроқлар билан ўйнаша-ўйнаша ланг очиқ деразадан мўралаб хона деворида живир-живир аксланарди.

Аваз ҳали уйғониб-уйғонмаган, аммо шабадани ҳам, офтоб нурларини ҳам равшан идрок этарди. Фақат буларнинг бариси у олти йилдан бери танҳо ижарада турадиган ҳовли буржидаги чоққина хонада эмас, олисда содир бўлаётгандек. Ўзини одатдан ташқари енгил ва хушҳол сезар, нечундир тўшак ҳам пардай ёқимли аъзои баданини ғалати аллалар эди. Мислсиз роҳат бутун борлиғини чулғаб олгани устига жисмига аллақандай тўлқинли қувват оқарди. Йироқда қандайдир кумушранг чўққилар элас-элас оқариб кўринаётгандек, қулоқлари тагида отларнинг кишнашлари, дўмбира садолари янграётгандек. Энг қизиғи, ёнгинасида кимнингдир билинар-билинмас ҳаракати, ҳатто нафас олиши эшитиларди.

«Туш кўраяпман, шекилли», деб ўйлади ўзича. Бироз ҳадикланиб кўзларини очди. Хонада ҳеч ким йўқ, ўзи ҳар кунгидек ўринда чалқанча чўзилиб ётипти. Унинг нигоҳи беихтиёр тўрдаги токчада тўхтади. Ажабо! Тепаси қадимий услубда учбурчак қилиб ишланган баланд токчада ҳар хил буюмлар ортида турадиган тош ҳайкалча нур билан ўйнашаётган япроқлар аксига монанд билинар-билинмас тебранарди...

Бўйи бир газча келадиган маъбуда-аёл сувратидаги сарғиш, новвотранг ҳайкалча қачонлардан бери шу ерда қимир этмай турар, уни қайси халқ, қандай замоннинг устаси ясагани, бу ерга ким, қачон қўйганини Аваз билмасди.

Маъбуда-ҳайкалча ҳаракатланишда давом этарди. Туш ёки алаҳсираш ҳақида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас. Атрофдаги манзара рўй-рост кўриниб турибди — ҳовлининг нариги тарафидан одамлар овози, товуқларнинг қоқолаши эшитилаётир. Балки ҳали уйқуси роса очилмаганлигидан офтоб нури билан ўйнашаётган япроқлар соясида ҳайкалча қимирлаётгандек кўринаяптимикин?

Энди у ҳайратланиб эмас, сеҳрлангандек токчадан кўзини узолмай қолди. Чунки маъбуда-ҳайкалча шунчаки тебранмасди, латиф қўлчасини кўксига босганча унга ним табассум-ла тикилиб «салом», дея мурожаат қиларди. У бўйи бир газдан ошмайдиган новвотранг қўғирчоқ эмас, росмана, тирик аёл, тўғрироғи, адл қоматли гўзал қиз эди. Эгнидаги либослари, тақинчоқлари нафис, қадимий, шакл ва бичим ажабтовур, аммо ўзига ниҳоятда ярашарди. Маъбуда унинг ҳайратига заррача аҳамият бермади, дадил қадам ташлаб токчадан пастга тушди-да алланечук этни жимирлатадиган тиниқ овозда:

— Яхши ухлаб турдингизми, бегим, — деди.

«Е тангри!» — деди Аваз ёстиқдан бошини илкис кўтариб. — Тирик одамдай сўзлаяпти-я! Токчадан худди эшик остонасидан ҳатлаб ўтгандек бемалол тушгани қизиқ бўлди-ку. Наҳотки ҳаммаси ўнгимда юз бераётган бўлса?».

— Сизни бевақт уйғотмадимми? — деди яна номаълум соҳибжамол.

Аваз кўзларини чирт юмиб қайтадан очди, рўё йўқолгандир, деб теваракка аланглади. Қайда! Маъбуда қаршисида қўлини кўксига босганча таъзим қилиб турарди. Нигоҳлари шу қадар сокин ва туйғун эдики, у энди ҳайратни ҳам унутиб яланғоч баданини бекитиш фикрига тушиб тараддудланди, ёнидаги кўрпани олиб устига тортди.

Маъбуда бундан завқлангандек кулимсиради ва:

— Кийимларингизни олиб берайинми? — деди.

— Йў-ў... Йўғ-э, мен ўзим... — дея базўр ғулдиради Аваз.

— Мен сувга чиқиб келайин бўлмасам, — деди қиз.

Аваз шоша-пиша «йўқ», ишорасини қилди. Негаки, у хонадан чиқса, ғойиб бўлиб, шу билан мўъжиза тугайдигандек туюларди унга.

— Бироз шош... Шошилмай туринг, синглим. Айтинг, сиз кимсиз ўзи?

— Мен? — деди энди қиз чинакам ҳайратланиб. — Нега бундай сўраяпсиз? Кимлигимни наҳотки билмасангиз?

— Билмайман. Ахир қаёқдан...

— Кеча ёмон ухладингиз, бегим. Ҳаммаси тушунарли, кундузи сизни ҳафа қилишган.

— Буни қаердан биласиз? — Ҳовлиқиб сўради Аваз.

— Кечаси билан босинқираб чиқдингиз.

— Кечаси ҳам шу ердамидингиз ҳали?

— Бошқа қаерда бўлардим? Ҳамиша ёнингиздаман-ку.

Авазнинг эсига лоп этиб ҳайкалча тушди, шоша-пиша токчага юзланди: Ҳайкалча жойида йўқ эди. Кўз ўнгида пастга ҳатлаб тушганини билса ҳам, саросималаниб қизга қаради. У одатдан ташқари ҳеч нима юз бермагандек ёнгинасида атиргулдай эгилиб турарди.

— Анови токчада бир ҳайкалча... бор эди, — минғиллади Аваз ўзига ўзи сўзлаётгандек.

— Қандай ҳайкалча? Мен ҳеч кўрмаган эканман уни.

Аваз қизга қараб: «Нега кўрмайсан? Ахир у сен эдинг, ҳозиргина жон битиб токчадан сакраб тушдинг-ку!» — дея бақиришига оз қолди. Маъбуданинг мулойим боқаётган кийиқ кўзларига қараб ҳовуридан тушди, сал хотиржам тортиб сўради:

— Хўп, ҳайкалчани билмасангиз майли, синглим. Айтинг-чи, ўзингиз кимсиз? Ўзингизни биларсиз...

— Ўзимни? Нега билмайин? Биламан.

— Хўш?

— Мен сизнинг маҳбубангизман.

— Отингиз нима?

— Сиз мени нима деб чақирсангиз шу-да.

— Наҳотки! Унда мен кимман?

— Сиз менинг бегимсиз.

Авазнинг кулгиси қистарди. Ҳаммаси қандайдир ҳазилга ё жинларнинг ўйинига ўхшаб кетарди. Бироқ қиз ўзини ниҳоятда табиий тутиб сўзларини ҳеч иккиланмай ишонч билан айтардики, у кулишга журъат этолмади.

— Яхши, синглим, — деди мўъжиза тобора амалий тус олаётганидан мамнун бўлиб. — Ўзингиз ҳақда яна нималарни билсангиз сўзлаб беринг. Мен бироз, ҳалигидай... Тушунолмай турибман.

— Чиндан ёмон ухлабсиз, бегим. Майли, сизга зарур бўлса, сўранг, мен айтайин, — деди қиз.

— Бу ерда қачондан буён яшайсиз? Туғилган жойингиз, ота-онангиз қайда?

— Бариси ўзингизга аён, бегим.

Ниҳоят Аваз сўраб-суриштиришлар фойдасизлигини тушунди. Ғаройиб ҳодиса тушми, рўёми, ё ўнгида юз бераяптими, аввал шунисини аниқлаш ниятида ўрнидан туриб апил-тапил кийинди, сочиқни елкасига ташлаб ҳовлига чиқди.

ОФТОБ АНЧА КЎТАРИЛГАН, АММО ТИҒДОР НУРИ ҳали шабнамларни қуритиб улгурмаган, руҳга тетиклик бахш этувчи салқин шабада эсарди. Уй эгасининг болалари тасма боғичли дафтархалталарини елкаларига осганча мактабга жўнашарди. Ўн олти ёшли дуркунгина қиз қўлида супурги, жаранглаган овозда уларга алланимани уқтирарди. Анжир шохлари орасидан Авазга кўзи тушиб сочларини тузатди. Атрофдаги нарсалар бугун Авазга ўзгача туюларди: Офтоб нури, шабада фарахбахш, япроқлар рангин, қизнинг жарангдор овозию дўмбоқ кўкраги ҳам дилида ажиб ҳисларни уйғотди. Демак ҳужрада юз берган сирли мўъжизанинг алахлашга дахли йўқ. Ҳар қалай тезда ҳаммаси равшан бўлади — уйчага қайтиб кирса бас. Лекин у шошилмади, қувур жўмрагидан оқаётган яхдек сувда бафуржа ювинди, пахмоқ сочиқ билан бадани қизаргунча артинди. Атайин вақт ўтказиш учун ишга отланаётган уй эгаси — Сувонқул акага салом берди.

— Ваалайкум ассалом, Авазбек, — деди у бардам овозда. — Бу дейман, бугун жа эрта турворибсиз, акаси?

— Ҳа, энди, — деб қўя қолди Аваз.

Сувонқул ака одамохун киши, илгари дўконларда ҳамма нарса мўл эди, аттанг Сталин тирилиб келмади-да, деб ўрислар замонини мақташини айтмаса, Аваз билан анча қалин.

У дарвозадан чиққач, Аваз ҳам ҳужрасига бурилди. Ўзини қанчалик бепарво тутишга тиришмасин, эшикдан кираётганида юраги беихтиёр дупирлаб кетди. Гумонича, Маъбуда аллақачон токчага қайтиб новвотранг ҳайкалчага айланган бўлиши керак. Йўқ! Қай кўз билан кўрсинки, қиз ойдай тўлиб уйнинг тўрида ўтирибди. Ўрин-тўшакни йиғиштириб, уйчани бежиримгина тузабди ҳам. Ўртага дастурхон ёзиб нонуштани тайёрлаб қўйипти! Энди Авазнинг ўзи ҳайкалга айлангандек ҳайрону лол туриб қолди.

Маъбуда жойидан туриб унга йўл бўшатди.

— Ўрнингизга ўтмайсизми, бегим, — деди.

«Бегим!» Бу сеҳрли сўз яна унга бироз эриш туюлди, аммо энди қулоғига мойдай ёқди. Қиз эса сўзларни таманносиз, ноз-карашмаларсиз, дилига малҳамдек йўғриладиган ғалати бир оҳангда талаффуз этарди. Овози ҳам ўзи каби сеҳрли, сулукатли. Унинг одатдан ташқари, кўзни қамаштирадиган жамоли Авазни лол қилиб қўйди. Ишқий китоблар тавсифлаган ёки кўчакўйда учраб қоладиган ҳурлиқоларнинг бирортасига ўхшамасди у. Аёл ҳусни, малоҳати тўғрисидаги инсоний тушунчалар бунда ожиз. Айни чоғда у эртаклардаги парилару самовий ҳурлардек мавҳум, хаёлий мавжудот эмас, жисмидан соғломлик, нафосат барқ уриб турган балоғат ёшидаги қиз — бошқалардан фарқи шуки, йигит киши олдида нозланиб турли наъмалар кўрсатишни билмасди. Деярли кулмас, умуман, ички туйғуларини қилиқлар билан ифода этмасди, балки улар борлиғидан кўзга кўринмас нур каби таралиб турарди.

Нонушта маҳали Аваз ундан ҳеч нимани сўраб-суриштирмади. Кўз кўриб қулоқ эшитмаган сирли мўъжизага қизиқиши сўнгани учун эмас, асло. Аксинча, рўй берган ҳодисанинг чинлигига ҳамон ишонолмасди. Англагани шу бўлдики, қиз ўзига дахлдор тафсилотларнинг барисини унга маълум деб ўйлади. Боя кимлигини сўраганида ҳайратга тушгани, «ёмон ухлабсиз-да бегим», дея овутгани шундан далолат беради. Ноилож қолган Аваз ўзини баҳузур тутиб шокосадаги қаймоққа бир-икки бурда нон ботириб еган бўлди. Маъбуда чой қуйиб узатганида пиёлани «ғинг» демай олди, чойдан ҳўплади. Кейин соатига кўз ташлаб ўрнидан қўзғалди. Маъбуда ҳам дик этиб турди. Ҳар куни, ўрганиб қолган юмушини адо этаётгандек унга кийимларини олиб берди. Аваз папкасини қўлтиқлаб эшикка йўналаркан ҳар эҳтимолга қарши қизга кўз қирини ташлади.

Маъбуда кишига ғалати таъсир этувчи кийиқ кўзларини унга қадаганча:

— Яхши бориб келинг, бегим, — деди.

●

КЕЧҚУРУН ИШДАН ҚАЙТАР ЭКАН ЙЎЛ УСТИ БОЗОРГА КИРИБ ширмой нон, мева-чева харид қилди, тўрдаги растага ўтиб майиз, писта-бодомлардан ҳам олди. Бугун нега мунча сертараддуд бўлиб қолганига ўзи ҳам беихтиёр ажабланди.

Дарвозадан кириб ҳужрасига элтадиган йўлакка буриларкан, ичкарида чироқ ёниқлигини кўриб ёқимли энтикди. Дераза ва эшик ланг очиқ. Юрак ютиб остона ҳатлади. Маъбуда уйда эди. Тағин ёлғиз эмас, ёнида Сувонқул аканинг қизи Саодат ҳам бор. Уни кўриб иккиси ҳам ўринларидан туриб салом беришди.

— Сиз йўғингизда қаллиғингиз билан танишиб олдик, — деди Саодат инжудек тишларини кўрсатиб куларкан. — Шу пайтгача биздан яшириб юрган экансиз-а, Аваз ака.

«Қаллиқ» деган сўздан тағин аъзои бадани жимирлаб кетди, аммо сир бой бермаслик ниятида қўлидаги нарсаларни Маъбудага узатиб қўшни қизга гап қотди.

— Зериктириб қўймадингми, ишқилиб, Саодат? Фақат, фақат у менинг қаллиғим эмас.

— Бўлмаса ким? — Қиз қошларини норози чимирди. — Алдаманг, ўзлари шундай деди-ку.

— Нимани айтди?

— Сизни бегим бўлади, дедилар. Ана ўзи айтсин.

Маъбуда майингина кулимсираб қўйди. Ўзини чиндан-да янги тушган келиндай тутарди. Кулгисида, иболанишида ясамаликдан асар ҳам йўқ.

— Мен борай, энди, — дея кетишга шошилди Саодат. — Ҳали ойим гумдон бўлиб кетдинг, деб уришиб берар.

— Йўқ, йўқ, ўтиринг, она қиз. Ҳозир овқат сузаман, — деди Маъбуда.

Бироқ қиз унамади, узр айтиб чиқди. Маъбуда уни эшиккача кузатиб қайтди. Аваз уст кийимларини ечиб, кўрпачага чордана қурди — ўзини аллақандай самовий манзилда ўтиргандай вазнсиз, аммо ниҳоятда хушҳол сезарди. Кўз олдида қандайдир рангин ва шан манзара — қирларга туташган кенг ўтлоқ, беҳисоб қўй-қўзи, ўтовлар, йилқиларнинг кишнашлари, одамларнинг бақириқ-чақириқлари, оқ юзли, кийиқ кўзли қизлар, дўмбира садолари...

Овқатдан сўнг столга ўтиб илмий иши билан машғул бўлди. Олдинига янги ҳолатга кўниколмасам керак, деб ўйлаганди. Йўқ, фикри одатдагидан ҳам тиниқ, гўё Маъбуда юз йиллардан бери у билан ҳамдаму ҳамхона яшаётгандек сира ноқулайлик сезмасди.

Эртасига ва ундан кейинги кунлар ҳам ўзгаришсиз кечди. Аваз институтга бориб келар, кечки овқатдан сўнг китоб ёки илмий ишини қўлига оларди. Маъбуда эса уй юмушлари билан банд-овқат пиширар, унинг кийимларини ювиб дазмолларди. Бўш қолган пайтларида қўлларини тиззасига жуфтлаштирганча кўрпача устида хаёлчан табассум қилиб ўтирарди. Чеҳрасидаги шиддатли ифода, мутлақ ишонч кишига чексиз қувват бахш этарди.

Маъбуданинг тилсими, айниқса ўз ҳамжинсларига қаттиқ таъсир этарди. Саодат ва дугоналари анча синашта бўлиб қолганларига қарамай ундан ётсирашар, бўлмағур қилиқлар ва гаплар билан жиғига тегишга уринишарди. Дам олиш кунлари кинога ёки хиёбонларни айланишга чиққанларида ҳам аҳвол шу. Қизлар Маъбудани кўришлари билан унга жонсарак тикилиб қолишар, қошларини чимирганча ҳужумга ёки ҳимояга шайлангандек ҳурпайишарди.

Бемаврид хираликлардан сақланиш учун қиз бечора бирор чора топишдан ожиз эди. Чунки барчага баробар муомала йўсини, қалтис пайтларда бошқалар қўллайдиган ҳимоя воситалари унга сира наф бермасди. Ниҳоят унда бардошсизлик аломатлари сезила бошлади. Чеҳрасидаги тамкинлик, осойишталик ўрнини асабий бетоқатлик эгаллайдиган бўлди.

Авазнинг боши қотиб қолди. Ғаройиб эврилиш билан боғлиқ ҳар бало юз беришини кутганди-ю, аммо йўқ ердан бунақа кўнгилсиз муаммо туғилишини хаёлига келтирмаганди. Қизни овутиш, унга балогардон бўлишга ҳам ўрин йўқ — у бемаъни тирғилишлардан қанчалар азият чекмасин, бу ҳақда шикоят қилиш тугул, ранжу изтиробларини изҳор ҳам этмасди. Уларни баайни кийимга ўрнашган чанг-қурумни қоққан каби ўзидан сидириб ташларди-да яна диловар, сулукатли ҳолатига қайтарди.

●

КУНЛАР ЎТИШИ БИЛАН МАЪБУДАНИНГ ТАБИАТИДА сезиларли ўзгариш рўй берди. Унда ерлик қизларга хос хулқ-атвор, жўн ҳисттуйғулар пайдо бўла бошлади. Энди Саодатга ва унинг дугоналарига ўхшаб бўлар-бўлмасга кулар, шанғиллаб гапирар, Авазга ноз-фироқ қилиб турли нағмалар кўрсатарди. Нигоҳларидаги туйғунлик қайгадир ғойиб бўлди, аммо бундан тилсимли жозибасига заррача путур етмади.

Аваз эса бутунлай янги, сирли оламга тушгандек сезарди ўзини. Энди ҳужраси тор зиндондек зимистон туюлмас, машиналар ва йўловчилар билан тирбанд шаҳар кўчалари, турқи совуқ иморатларнинг тутун ва заҳдан қорайган деворлари, турфа ранг одамларнинг юзлари ифодасиз бир хиллик юрагини сиқмасди. Кейинги пайтларда негадир суҳбату йиғинларда зерикмайдиган, лузумсиз гап-сўзлардан асаблари қақшамайдиган бўлиб қолди. Ёқлайдиган илмий иши, ҳали ўзи равшан тасаввур этмаса-да, Маъбуда билан кечиражак ғаройиб ҳаёти ҳақида ширин хаёллар суриб, адоқсиз режалар тузарди. Иккаласини бирга кўрган танишлар ҳаваслaниб қарашса, ёки: «Тўй яқинми, Авазбек?», дея гап ташлашса, ўнғайсизланмас эди. Худди никоҳ тўйи олдидан совға қилаётгандек қизга атир-упалар, либослар олиб берарди. Маъбуда буларга бирор монелик билдирмас, аксинча иштиёқ ва мамнунлик билан нарсаларни танлашда иштирок этарди.

Дам олиш куни ҳам иккиси дўконларни айлангани чиқишди. Тижорат дўконига кириб бир кўйлаклик хонатлас харид қилишди. Сўнгра зебзийнатлар бўлмасига ўтишди. Бу ер хийла гавжум, табиийки, мижозларнинг кўпчилиги аёллар эди. Улар орасида никоҳ либосидаги ёш келин-куёв ҳам бўлиб атрофидаги дугонаю жўралари шовқин-сурон билан келинга тақинчоқлар танлашарди. Маъбуда ҳар хил хуружлардан юрак олдириб қўйгани учун одамлар тўдалашган жойларда, айниқса қиз-жувонлар орасида ўзини четга оларди, аммо бу ерда эҳтиёткорликни унутиб пештахта ойнаси тагига терилган ранг-баранг тақинчоқларни берилиб кўздан кечира бошлади. Унда пайдо бўлган оддий аёлларга хос сезгилардан энг кучлиси ҳам ялтироқ нарсаларга ўчлик эди. Аваз дўкондагилар харид қилаётган нарсалари билан овора бўлиб Маъбудага эътибор қилишмас, дея умид қилганди. Минг афсус! Бундай бўлмади. Маъбуда кириши билан ҳамма унга ўгирилиб қарашди. Тўй-тантана шавқидан шоду масрур қиз-жувонлар кулги, ҳазил-мазахларини дарҳол тўхтатиб Маъбудага анг-танг бўлиб термулиб қолишди. Пўрим кийинган, жиккак мўйловли сотувчи йигитгина ўзини йўқотмади. Қизга тилла тишларини кўрсатиб илжайганча: «Нима оласиз, опажон? Манави исирға жуда яхши, тақиб кўринг, сизга жуда ярашади», дея гапга тутарди. Бечора келин-куёвни ҳамма унутган, улар билан ҳеч кимнинг иши йўқ эди. Бироқ Аваз ҳавфсирагандек Маъбудага беозор ошифталик узоққа чўзилмади. Қизларнинг юзидаги ҳайрат ифодаси тезгина исёнкор адоват билан алмашинди. Маъбуда эса яқинлашиб келаётган хатарни пайқамай олифта сотувчи йигит узатган безакларни танлашда давом этарди.

Шунда келиннинг ёнида турган жувон бирдан шанғиллаб қолди:

— Ким экан бу ойпари? Мунча ўзига бино қўйган!

Бошқаси сотувчига қичқирди:

— Ҳой ака, намунча опажонлаб қолдингиз? Кўзингиз ўша хитойбашарадан бошқани кўрмайдими? Бизни жўнатсангиз-чи, аввал. Биз ЗАГСга боришимиз керак.

— Бунақа суюқоёқ ойимчаларни биламиз. Кунпа-кундузи ҳам эркакларни йўлдан уришдан тоймайди булар.

Қизлар энди дўконни бошларига кўтариб шовқин солишарди. Бирови тўсиндан Маъбудага ташланиб қўлидаги билакузукни юлиб олди, бошқаси, ҳе йўқ, бе йўқ сочига чанг солди... Аваз бир амаллаб Маъбудани ғазабланган ҳурлиқолардан ажратиб ташқарига олиб чиқди. Юз кўзи тирналган, сочлари тўзғиган шўрлик қиз унинг оғушида дағ-дағ титраганча ўпкасини босолмай йиғларди. Харид қилган нарсаларидан фақат қулоғига тақиб олган исирғаси омон қолипти...

АВАЗ ТУНИ БИЛАН ҲАРАКАТ ҚИЛИБ УНИ ОВУТОЛМАДИ. Эркалашлари ҳам, ўпичлари ҳам фойда бермади. Қизнинг вужудини қамраган титроқ одатдаги ранжу аламга ўхшамасди. Унинг руҳида аллақандай тузатиб бўлмас, даҳшатли ўзгариш рўй берганди. Аваз унинг худди овчи таъқибига йўлиққан кийикдан ночор тарзига қараб юраги ачишиб кетди.

Гўзал ҳилқат кўз ўнгида сўлиб, сирли қувватини кўзга кўринмас нурини йўқотиб борарди. Ўйлаб ўйига етолмади: нима қилиш керак? Наҳотки уни илгариги ҳолатига қайтариб бўлмаса?!

Бир сафар ишдан қайтаётиб хаёлига келган ажойиб фикрдан қувониб кетди. Қишлоққа бориб келишади. Маъбуда қаршилик қилмаса, уёқда бирор ой туриши ҳам мумкин. Уйдагилари, айниқса, сингиллари севинишади. Қолаверса, у ердаги одамлар анча вазмин, серандиша, ҳар хил синоатларга ўч бўлишса-да, ҳаммасига табиий нарсадек қарашади. Қишлоқда ҳеч ким сабабсиз бировга тирғилмайди. Маъбуданинг одатдан ташқари чиройи ҳам уларнинг капалагини учирмаса керак — шаҳарда ким кўп, бир қошиқ сув билан ютгудек қиз кўп. Маъбуда эса... Эҳтимол у ердаги тупори ҳаёт, тоза ҳаво, самимий мулоқотлар хуш таъсир кўрсатиб шаҳарда йўлиққан кўргиликлари асоратидан уни фориғ этар.

У қароридан шодланиб Бойназаровдан икки кунга жавоб олди, уйдагиларга совға-салом харид қилди. Маъбуда ҳам янги сафардан мамнундек рўйхушлик кўрсатди. Аваз йўл бўйи унга дахлдор «тафсилотлар»ни дилида пишитиб кетди. Бир тасодиф билан Қозоғистондан ёки Олтойдан келиб қолган, институтга кирмоқчи бўлган-у, аммо синовлардан ўтолмаган. Ахир, ҳозирги қизларнинг билими ўзига ярашада... Синовлар пайтида иккаласи танишиб қолиб турмуш қуришга аҳд қилишди. Тўйгача қиз қишлоқда яшаб туради. Кейин ота-онасига ётиғи билан тушунтириш мумкин. Улар ҳам қаршилик қилишмас. Муҳими, қиз уларга маъқул тушса бўлгани.

Қишлоқда ҳаммаси у ўйлагандек кечди, ортиқча тушунмовчиликлар туғилмади ҳисоб. Маъбудани уйда қолдириб қайтаркан, сингилларидан унга кўз-қулоқ бўлишни ўтинди. «Унинг сал бошқачароқлигига аҳамият берманглар, яхши муомала қилиб билганларингни ўргатинглар, бирор кори-ҳол бўлса менга хабар қилинглар», деб тайинлади.

...У кўпи билан икки ҳафталарда уйга бориб Маъбудадан хабар олишни чамалаган эди. Аммо бунга имкони бўлмади. Машғулотлар битгач синовлар бошланди. Кейин илмий ишини туғаллаш билан банд бўлди. Шубҳасиз, Маъбудаси бир зум ҳам хаёлидан кўтарилмаганди. Ниҳоят, ишлари бир ёқли бўлгач, ҳаяллаб ўтирмай қишлоққа жўнади. Назарида, орадан ой эмас йиллар ўтгандек. Қизни қай ҳолатда, қандай тарзу аснода кўришни ўйлаб ҳаддан зиёд ошиқарди.

Қишлоққа кираверишдаги пахтазор ёнида автобусдан тушди. Кун номозгарга яқинлашган, эгат бошидаги хирмон қиз-жувонлар билан гавжум бўлиб улар терган пахталарини топширишаётганди. Мўлжали тўғри чиқди: сингиллари шу ерда эди. Маъбуда ҳам улар орасида. У тарозибонга салом берди, сўнгра ёнига ийманибгина яқинлашган сингиллари билан сўрашди. Уни ҳайрон қилган нарса шу бўлдики, Маъбуда у билан худди нотаниш одамдек парвосиз, бироз ётсираб кўришди. Рўмол ҳам эмас, қандайдир оқ мато билан юз-кўзини танғиб олганидан уни бошқа теримчи қизлардан ажратиш мушкул — олдингидек издиҳом ичида кўзга ярқ этиб ташланмасди. Юзи қорайган, кўримсиз, момиқ билаклари ингичкалашгандай, адл қомати эгик, атрофга алланечук мунғайиб маъносиз боқарди. Унга қараб туриб недандир айрилгандек, Авазнинг юраги шув этди.

Йўлда уни гапга солишга уринди, аммо бундан ҳеч нарса чиқмади. Маъбуда: «Мени шаҳарга олиб кетинг», деган калимадан бўлак бир оғиз ҳам гап айтмади.

Кечқурун энаси ва сингиллари билан ҳоли қолиб у тўғрисида суриштирди.

— Ўзи ёмон қиз эмасу, сал мероврокми-я, — деди энаси. — Бошда анча хушфеъл, орастагина кўринувди.

— Ҳозирчи?

— Ҳозир ундай эмас, — деди тўнғич синглиси. — Гап сўрасангиз, эшитмагандек жим тураверади. Қаёққадир тикилиб хаёл сургани сурган. Жудаям ичимдан топ экан қизингиз, акажон.

— Олдин яхши эди, — деб қўйди кичик синглиси хўрсиниб.

— Унда бошқа ўзгаришларни пайқамадингларми? — сўради ўйга ботган Аваз. — Мисол учун илгари жуда чиройли эди, қараса, кишини сеҳрлаб қўярди.

— Бунисини билмадик,— деди қизлар. — Рост кўзида бир бало бор эди. Ўзини худди эртаклардаги парилардек тутарди. Кейин бу одатлари йўқолди.

— Балки унга бирор нарса бўлгандир, сезмадингларми? Ё ўзи нимадандир нолимадими?

— Йўқ, ҳеч нарсадан нолимасди. Ёз бўйи биз қатори ишлаб юрди. Терим бошлангандан бери далага чиқиб бинойидек пахта тераяпти. Бошқасини билмадик.

Эртасига нонуштадан сўнг Маъбуда ўзига нечундир ярашмай қолган кийимларини кийиб унинг ёнига келди, йиғлаётгандек ўзгарган, мунгли, зардали овозда: «Мени шаҳарга олиб кетинг», деди. Аваз унга надомат билан тикилди — қараганида кишини ақл хушидан айирадиган кийик кўзларида энди ҳеч қандай тилсим ҳам, ифода ҳам йўқ эди.

— Майли, болам, олиб бора қол. Бечора ота-онасини қаттиқ соғинипти, шекилли, — деди энаси ёшланган кўзларини дока чорсиси учида артиб. — Тағин олиб келарсан. Кейинам тўйга совчиларининг розилигини олгин-а, болам. Ота-она рози, худо рози, деганлар.

Йўлда ҳам, шаҳарга етганларида ҳам деярли сўзлашишмади. Маъбуда унинг ҳамма саволларига «ҳа», «йўқ», дея қисқа, рағбатсиз жавоб қиларди, холос.

...ОҚШОМ ЧОҒИ ҚИЗ БУРЧАККА ТИКИЛГАНЧА мунғайиб ўтирди. Энди Авазга, ҳужрадаги буюмларга, ёруғ оламдаги жамики нарсаларга тамоман бефарқ бўлиб қолганди. Аваз уни ўзига келтириш ниятида елкасидан қучди, аммо қиз жонсизлангандек эркалашларига ҳеч бир жавоб қилмади. Аъзои бадани тош қотган, муздек совуқ эди...

У наҳорда алоқ-чалоқ туш кўриб ўз қичқириғидан уйғониб кетди. Тушида ғира-шира бўшлиқ ичида муаллақ сузаётганмиш. Хона деворлари, сарғиш кўйлакли Маъбуда аллақайга чекиниб борармиш. У ҳарчанд қўлини узатиб тутиб қолишга уринмасин, девор ҳам, қиз ҳам тубсиз қоронғулик қаърига ғойиб бўлди. Жон ҳолатда устидан кўрпани итқитиб ёнига қаради — ўрин бўм-бўш, унда жиққа терга ботганча ёлғиз ўзи ётарди! Маъбуда ташқарига чиққандир дея эшикка ялт қаради. Илгак ҳалқага илинганича турибди. Шоша-пиша ҳужра ичига кўз югуртирди. Беихтиёр, нигоҳи тўрдаги токчага тушиб ҳайратдан донг қотиб қолди — тош ҳайкалча чойнак-пиёлалар ортида олдин қандай бўлса, шундай қимир этмай турарди. Фақат энди бежиримлигини йўқотган юзи кўримсиз, гавдаси, оёқ-қўллари қинғир-қийшиқ туюларди. Аваз унга ўкинч билан тикиларкан, қулоғидаги исирғага кўзи тушиб ҳайратдан қичқириб юбораёзди. Бу ўша тақинчоқлар дўконидан тўс-тўпонлонда харид қилинган исирғалар эди....

ТЎЛҚИН

ПЕШОНА ҲАҚИДА ШЕЪР

Ҳамманинг ўз ўрни бор, албат,
Ҳамма ҳам ўз йўлидан юрсин.
Тарк этмасин сени муҳаббат,
Пешонангга нур тушиб турсин.

Шундай десам бошингни эгиб,
Ва хўрсиниб олиб қўйдинг тин.
— Нима бўлди, биродарим, деб
Сўрсам, дединг: — Пешонам курсин.

Яшамагин асло ютоқиб,
Ҳаммага тенг бу улкан олам.
Гар ғам чексанг, қўйгум юпатиб:
— Пешонангда бор экан, болам!

Ким аламдан ёшли кўзлари,
Умид номли пиёла синди.
Шунда яна юпанч сўзлари:
— Пешонангда бор экан энди.

Бахтин қўлдан бой берган чоғи,
Бош эгади не-не зўр эрлар,
Шунда дўстлар очиқ қучоғи,
«Пешонаси шўр экан!» — дерлар.

Тенг бўлинмас ҳаёт боғида
Ҳаммамизга ғам ила севинч.
Ташвиш қопи эзган чоғида,
Пешонангни тириштирма ҳеч!

Дилга ғурур уя курганда,
Парво қилмай мағрур юрасан.
Бир кун келиб яшин урганда,
Пешонангда борин кўрасан.

Такрор-такрор отаверар тонг,
Яшаб-яшаб қарийди инсон.
Йиллар ўтиб момонг ё бобонг,
Пешонангга сиғмайди, ўғлон!

Ўз йўлингдан қолмагил ҳеч вақт,
Ҳаёт не-не мардларни эгди.
Мағрур бўлса ҳамки, оқибат,
Пешонаси деворга тегди.

Бугун сизга етиб боргуси,
Каминанинг тонгдаги шеъри.
Юрагимнинг эзгу туйғуси,
Ҳар бир сатр — пешона тери...

●

Ҳаёт экан, битта бошимга
Мингта савдо сепди оқ қиров.
Минг тубан бўб йиқилсам ҳамки,
Ачиниб ҳам қарамас биров.

Бир бошимга ёғиб минг бало,
Тик қаддимни минг тубан эгди.
Ишонганим панд берганида,
Бошим бориб деворга тегди.

Ким боримни йўққа чиқариб,
Кимдир менга қазиди қабр,
Ҳар нарсанинг чегараси бор
Тугаб битди чидаму сабр.

Умр шамдай ёниб-сўнаркан,
Оқ сочаркан сочга ҳар бир ғам
Агар бевақт йиқилсам, билки —
Темирданмас менинг жоним ҳам!

●

Бизлардан олдин ҳам бу чўнг оламда
Туғилган, улғайган, севган одамлар.
Дилларга бир армон чўккан ҳар дамда,
Тўймасдан яшадим, деган одамлар.

Сўрайман, дўстгинам, уйларинг тинчми?
Ўтяпмиз гоҳ шодон, гоҳ дилни ғашлаб.
Аслида бизлар ҳам эртами-кечми
Алдамчи дунёни кетамиз ташлаб.

Ҳеч ким бу дунёга бўлмаган устун,
Учдингми, эртага мажбурий қўниш.
Оппоқ тонг ортидан келар қаро тун,
Келганда кетиш бор, ёнганга сўниш.

Ҳаёт чархпалаги тўхтаб қолмас ҳеч,
Умр ўша-ўша ўтаверади.
Ортда қолиб кетар ғам ила севинч,
Бугун келган эрта кетаверади...
Умр ўша-ўша ўтаверади.

Санобар ФАХРИДДИНОВА

МЕНГА БИР СЎЗ АЙТИНГ

Менга бир сўз айтинг — гардлардан фориғ,
Токи бинафшалар атрига чўмай.
Менга бир сўз айтинг, кўксимдаги чўғ,
Гурласин, мен сизни шу ўтга кўмай.
Менга бир сўз айтинг — девона, саркаш
Қалбим қаршингизда титрасин ювош.
Дарёлар тўлғансин руҳим қаърида:
Бир калом малҳамдир, бир сўз эрур тош.
Менга бир сўз айтинг, ҳабибим, бир сўз
Эласин гуноҳу — савобларимни.
Япроққа осилган томчидай шаффоф
Кўз ёшлар ювмасин қароқларимни.
Менга бир сўз айтинг, у жонбахш бўлса,
Уша сўз сеҳридан тирилай, ўлай...
Токи аёллигим қайтарсин мангу,
Қаршингизда гулдек нозланиб юрай...
Менга бир сўз айтинг, шундайин бир сўз...

МАНЗАРА

Ёмғир ҳазин куйламоқда
Интиқ дилни эзиб-эзиб.
Дардларимни сўйламоқда
Томчиларга тизиб-тизиб.
Кўз ёшларми қуйилмоқда.
Деразамдан сизиб-сизиб.
Қайғу ёғар,
қалбга армон
Сувратини чизиб-чизиб...
Ёмғир ҳазин куйламоқда..

ЙЎҚЛОВ

Дадам хотирасига

Юракда дардларим тўлиб кетди-ку,
Кўзимни соғинчнинг тиғи йиртди-ку?!
Етақлаганича хотирни, ёҳу
Изларингиз қувиб йўллар йитти-ку?
Сиз йўқсиз, Ота...

Ноламдан чашмалар кўзи тўла ёш,
Ҳасратим ўтида ёнмоқда Қуёш.
Бемажол руҳимга бўлиб елкадош
Йиғлаётир Умид — алданган Бардош.
Сиз йўқсиз, Ота...

Очиқ эшикларнинг кўзи йўлдадир
Мунгли нигоҳингиз ўнгу сўлдадир.
Исмингиз қалб номли қалъа — элдадир
Аммо соғинч, армон шеърда, тилдадир.
Сиз йўқсиз, Ота...

Қутлаймиз!

ШИЖОАТ

ЭНДИГИНА ИЛМ, АДАБИЁТ МАЙДОНИГА кириб келаётган Бегали Қосимовнинг матбуот юзини кўрган илк мақоласи «Инқилоб ва адабиёт» деб аталарди («Сирдарё ҳақиқати», 1964 йил). Биринчи мақоласи босилганига беҳад қувонган ёш тадқиқотчи бугунги кунда таниқли адабиётшунос, мунаққид, филология фанлари доктори, профессор. Унинг мўътабар нашрларда босилган «Жадидчилик», «Абдурауф Фитрат — халқ фарзанди», «Таваллo», «Йсмоилбей ва Туркистонда жадидчилик», «Мардикорлик шеърияти», «Биринчи жаҳон уруши ва ўзбек шеърияти», «Янгича тафаккур», «Заки Валидий» каби мақолалари сони икки юздан ортиқ. Бу — айтишга осон! Бегалининг ёшидаги ҳар бир олим ҳам шунча етук мақоласи билан ичдан фахрлана олмайди. Кимгадир баҳсли туюлар, лекин олимнинг, айниқса, адабиётшунос, мунаққиднинг кучи — имконияти, моҳирлигини кўрсатадиган далил — мақола. Катта китоб ёзиб, чоп эттириш мумкин, бироқ кичик мақола ёзиб, жамоатчиликка манзур қилиш қийин. Бегали Қосимовнинг кўпчилик мақолалари жамоатчилик назарига тушди, яхши маънода шов-шув бўлди, айримлари Афғонистон, Туркия ва бошқа мамлакатларда босилди, Москва, Қозон шаҳарларида чиққан тўпламлардан жой олди.

Китоблари ҳам дарҳол ўқувчисини топди. Улар сизга яхши маълум: «Излай-излай топганим...», «Инқилобий шеърият саҳифалари», «Абдулла Авлоний», «Мирмуҳсин Шермуҳамедов», «Исёнкор қалб», «Маърифат дарғалари», «Сиддиқий-Ажзий», «Исмоилбек Ғаспирали»...

Таниқли олимларнинг турли анжуман, йиғинларда қатнашиши, маърузалар қилиши одатий ҳол. Лекин йиғинда ҳам йиғин, маърузада ҳам маъруза бор. Кейинги йиллари профессор Бегали Қосимов маърузалари билан қатнашган уч симпозиумнигина эслатиб ўтайлик, уларнинг қанчалик муҳимлигини ўзингиз баҳоларсиз: 1990 йил, октябр (Туркистон шаҳри, Қозоғистон): «Яссавий ва ўзбек адабиётшунослиги»; 1991 йил, март (Симферопол): «Ғаспирали ва ўзбек адабиётшунослиги»; 1991 йил, октябр (Анқара — Истанбул), Туркия): «Тошкент қўлёзмалар хазиналарида Яссавий «Ҳикматлар»и».

Бу ерда олим асарларидан баъзиларининг сарлавҳаларинигина эслатиб ўтдик. Ўзи ном кўп нарсани англатиб туради. Адабиётшуноснинг қизиқишлари қамрови, мавзу-муаммолари доираси nақадар кенглигини тадқиқотларининг номлари ҳам айтиб турибди. Китобларидан бири «Салом, келажак» деб аталганки, бунда ҳам катта маъно, чиройли рамз бор. Унда, асосан, асримиз бошларида, 20—30-йиллари ижод қилган, турли сабабларга кўра номлари илмий, адабий жамоатчиликка яхши маълум бўлмаган маърифатпарварлар ҳаёти, фаолиятидан янги далиллар, ибратли воқеалар келтирилади, асарлари таҳлил-тадқиқ этилади. Авлоний, Сўфизода, татар ижодкорлари, энг аввало, халқнинг кўзини очиш, уни онгли, ўқимишли қилиш, миллат байроғини баланд кўтаришга бел боғлашган, заҳмат чекишган, истиқлолни, бугунги ва эртанги кунни, келгуси авлодни ўйлашган.

«Излай-излай топганим...». Тинимсиз изланишлар, тадқиқот самарасидан қаноат ҳосил қилиш, андак ғурур-ифтихор акс этган бу номда, назаримда. Кейинчалик китоб, унинг муаллифи ҳақида ҳамкасблари «Излай-излай топгани», «Игна билан қудуқ қазгани» дейишди, мақола, тақризлар ёзишди. Бунда муболаға, маҳобат йўқ. Ҳар бир олим, тадқиқотчи ҳақида ҳам шундай деб бўлмайди.

ТошДУ филология факултетининг V курсида таниқли адабиётшунос Ғулом Каримов унга «Сиддиқий-Ажзийнинг адабий мероси» мавзуида диплом иши ёзишни таклиф этади. Иш кутилгандан ҳам муваффақиятли чиқади. Билимдон, талабчан олимнинг ёш шогирдига ишончи ортади, уни аспирантурага тавсия этади. Мирмуҳсин Шермуҳамедов ҳаёти, ижодини тадқиқот мавзуи қилиб беради. Ҳатто туғилган йилигача номаълум эди Мирмуҳсиннинг. Ёш олим Оренбург, Қозон, Уфа шаҳарларига бориб далиллар, маълумотлар излаб юрганида тўсатдан Марказий Ҳарбий архивдан (ЦГАСА) у ҳақдаги ҳужжатлар топилиб қолади. 1968 йили номзодлик диссертациясини ёқлаб, кафедрада ишга қолади. Шогирдининг катта ижодий имкониятига ишонган устоз унга XX аср аввали ўзбек адабиёти билан кенгроқ ва чуқурроқ танишишни маслаҳат беради. Б. Қосимов 1984 йили «Ўзбек инқилобий шеъриятининг майдонга келиши ва тараққиёти (1905—1917)» мавзуида докторлик диссертациясини хатм қилади. 1986 йили эса, профессорлик лавозимига мушарраф бўлади...

Беш-олти йилдирки, ошкоралик, демократия эпкинидан бир қадар баҳраманд бўлдик. Жумҳуриятимиз мустақиллиги эълон этилгандан кейин эса, маданий меросимиз, бой кўҳна тарихимизни кенг ва чуқур ўрганиш имкони туғилди.

Бегали Қосимов тадқиқотларига материал тўплаган, ёза бошлаган дастлабки йигирма йил мураккаб, қийин даврлар эди. Замонавий мавзунинг ўқи ўзган, мозийга қайтиб иш кўриш қадрланавермас эди. Ҳужжатгоҳларнинг аксарияти эшиклари тақа-тақ берк, очиқларириникидан ҳам фойдаланиш машаққатли эди. Тирик фикрлар, тирик сатрларнинг ўзига йўл очиши ўта қийин, дадил, шижоатли сўз таъқиб-тазйиққа учрар, марказнинг кескин норозилигига сабаб бўлар, ўзимиздаги ўта «сезгир», «ҳушёр», «партиявий руҳи ўткир» одамлар дарҳол қоровул шақилдоғини шақиллатишар, жамоатчилик фикрини шакллантиришга уринишар, кўпинча бунга муваффақ бўлишарди. Бегали Қосимовнинг илмий жасорати, тадқиқотлари аҳамияти шундаки, у, аввало, йўқ жойдан шунча нарсани бунёд қилди, биттама-битта далил, ҳужжат тўплади, газета, журнал тахламларининг чангини ютди, кўплаб ҳужжатларни нигоҳидан ўтказди, адиб, мутафаккирларнинг авлод-аждоди, таниш-биродарларини суриштирди, кўп қишлоқ, кентларга, қардош жумҳуриятларга сафарлар қилди ва асримиз бошидаги ўзбек адабиёти, унинг намояндалари ҳақида салмоқли тадқиқотлар яратди, илмимиздаги кемтикликни тўлдирди.

Кези келганда айтиш жоизки, ўзбек маърифатпарварлик, жадидчилик ҳаракати ва адабиёти ҳақидаги биртомонлама, кемтик тасаввурларни тўлдириш ва бойитиш, эски андозалар, нигилистик қарашларга барҳам беришда профессор Бегали Қосимовнинг алоҳида хизмати, ҳиссаси бор.

Публицистик руҳ Бегали Қосимов мақола, тадқиқотларининг ўзига хос хусусияти, фазилатларидандир. Ақл ила юрак, илм, мантиқ ила ҳис, туйғу ҳамкору ҳамдастлиги, гражданлик жасоратию, маҳорат иттифоқи самараси сифатидагина юзага келади бу фазилат. Ўзингиз ўйланг: қомусий билимли, шер юракли, ҳақгўй, кўп тилни билган, ўнлаб тадқиқотлар битган, қизил империяда қадр топмаган Заки Валидий каби инсонлар ҳақида безовта бўлмай, изтироб чекмай, армонсиз, ҳароратсиз ёзиб бўладими, ахир! Б. Қосимовнинг бир қанча мақолалари, «Исмоилбек Ғаспирали» китоби айни чоғда мақоланавислигимизнинг ҳам етук намуналаридандир.

Ижодкорни унинг шахси, тийнатидан айро қараб ҳам, тўла тушуниб ҳам бўлмайди. Эллик ёшини шунча илм махзани, китобу шогирдлар, эътирофу эътибор билан қарши олаётган олимнинг ўзида ҳам «нимадир» бўлиши керак-да. Доимий изланиш, интилиш, ҳавас қиларли меҳнатсеварлик ва камтарлик, қатъиятлилик ва бардошлилик, мақсад йўлида собитқадамлик, адабиёт, маънавиятга бўшашмас меҳр-муҳаббат Бегали Қосимов шахсини безаб турадиган фазилатлардандир.

Бегалини чорак асрдан мўлроқ узоқ-яқиндан кузатиб келаман. Бегали илм, таълимда пухта, пишиқ ўйлаб ёзганидек, шахматни ҳам пухта, пишиқ ўйнайди, етти ўлчаб бир дона суради. Имкониятдан охирига қадар фойдаланади. Ўйламай дона сургани, хаёлфаромушлик қилиб чув тушганини кўрмайсиз. Не-не машаққат билан пиёдани фарзинга чиқаргани гувоҳи бўлганимда беихтиёр кичик далилдан катта хулоса чиқарган, салмоқли тадқиқот битган олим Бегали Қосимовни тасаввур этаман.

Бегали Қосимов олим, муаллим сифатида ўзига ва бошқаларга ўта талабчан, қаттиққўл. У чуқур билим беради ва талабалардан ҳам чуқур билим талаб қилади. Унинг синови, имтиҳонидан ўтиш осон эмас. Билмаган одамга баҳо қўймайди, илтимосларни қабул қилмайди. Марҳум ҳамкасбимиз доцент Саттор Ҳайдаров бўш, ўйинқароқ талабаларга беғубор соддалик, малол келмайдиган, ёқимли-ярашиғли дағдаға билан: «Ҳали шошмай туринглар, Бегалига имтиҳон топширишларинг бор!» — дегувчи эди. Анча-мунча талабалар шеър ёд олмай, ғазал, рубоий ўқишни билмай, мумтоз адабиётимиз ҳақида юзаки тасаввур билан ўқишни битириб кетганини эслаганимизда Бегалининг қаттиққўллигини тушунамиз, қадрлаймиз.

Бегали табиатан интизомли, сипо, ним кулгисини ҳаммага ҳам раво кўравермайди, сўзида қатъий, фикрида устивор туради. Баъзан керагидан ортиқ принципиал, ҳатто инжиқ туюлиши, бу айримларга хуш келмаслиги мумкин. Аслида у одамохун, оқибатли, диёнатли, андишали инсон, иқи суйган, ишончини қозонган одамига юрагини очиб беради, меҳрини қозонади. Жини суймаган одами билан салом-алигини қиладию, йўлида, ишида давом этиб кетаверади. Ўзига яхшилик соғинмаган, очиқ ё пинҳоний панд беришга уринган одам билан ҳаётда, матбуотда тортишиб юриш, ҳисоб-китоб пайида бўлиш табиатига зид. Б. Қосимов ўзи билан ўзи қаттиқ тортишадиган, ўзининг баҳсли, биртомонлама фикрларини ўзи инкор этадиган олимлардан — кейинги мақола, тадқиқотлари бунга далил. Бу табиий, тушунарли. У ҳам, бошқалар қатори, инқилоб «шарофатлари»ни ортиқча алқаш, асарга, ижодга синфийлик, партиявийлик, социалистик реализм нуқтаи назаридан қараш каби қусурлардан бенасиб қолмаган. Ҳозир ҳаммамиз эски ақидалардан воз кечиш, янгича тафаккур асосида иш кўриш палласидамиз.

ПРОФЕССОР БЕГАЛИ ҚОСИМОВ мухлиси бошқаларникидан кўп, омадли ижодкорлардан. Бот-бот ойнаи жаҳонга чиқиб, таниқли олим, ижодкорлар даврасида даврабоши бўлиб, мазмунли, ўйчан суҳбатлар қуриб, томошабинларнинг тафаккури, тасаввурини бойитиб, маънавиятимиз чашмаларидан баҳраманд этиб келаётибди. «Ушоққина одамман, жисмим отамдан мерос. Лекин майда ҳисларни кўтармас асло жиним». Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орифнинг бу сатрлари юртдоши, факултетдоши, жуссаси чоғроқ, фикри катта, қамрови кенг профессор Бегали Қосимовга ҳам тегишли.

Сайди УМР

САВИЯДА ГАП КЎП

Аввало шуни айтишим кераккки, академик А. Асқарнинг охирги 2—3 йил ичида ҳеч қандай илмий тақризларсиз чоп этилган китоблар («Темурнома» ва бошқалар) ҳақидаги фикрларига тўла қўшиламан. Нашрдан илмий-маданий савия талаб қилиш ғоятда ўринли. Нимасини айтасиз, савия ҳаммамизга керак. Дарвоқе, А. Асқар эслаган журналнинг номи «Турон» эмас, «Турон тарихи», сўнг у журнални ҳеч қандай «Нур» чиқарган эмас, балки унинг ҳомийси «Ижод» давлат кичик корхонаси бўлиб, у «Махпират» номли Ўрта Осиё халқлари тарихи институтининг журналидир ва бу журналга «Нур» нашриётининг ҳеч қандай алоқаси йўқ. Менга яна бироз нашъа қилган жойи шу бўлдики, олим менинг «Турон тарихи» журнали биринчи сонида босилган «Нега Турон деб аталади?» номли мақоламга эътироз билдириб, «Турон»-да профессор Ашраф Аҳмедов имзоси билан «Турон» сарлавҳали бир мақола эълон қилинган, унда Туронга таъриф берилиб, жумладан, Турон — бу туркдир дейилади, деб айтади. Лекин менинг мақоламда «Турон — бу туркдир» деган гап йўқ. Олим мақолани йўл-йўлакай кўздан кечирганга ўхшайди. Бу ўринда шуни ҳам айтишим кераккки, умуман «Турон» ва «турк» атамаларининг ўзаро боғлиқлигини журналдаги бошқа мақолаларда ҳам кўриш мумкин.

Менинг мақоламда фақат «Турон» атамасининг қай тариқа юзага келиши ва унинг талқинлари ҳақида фикр юритилади. Лекин ҳурматли академик баҳс асносида қизишиб кетиб, қўшилиш қийин гапларни айтиб ўтган. Чунончи, у «Туркманистон қадимги Эрон заминида жойлашган», дейди. Лекин ҳеч қандай тарихий даврда ҳозирги Туркманистоннинг бутунлай ҳамма ерлари Эрон таркибига кирган эмас. Ҳозирги Туркманистоннинг Дарғон ота кенглигидан шимолдаги қисми қадимги Хоразм ерларидир (Беруний. «Хоразм тарихи»). У ерда Хоразмнинг мўғул истилосигача пойтахти бўлмиш Гурганч (Кўҳна Урганч) шаҳри жойлашган. Туркманистоннинг жанубий қисмига келсак (Несо-Ашхобод ва Марв воҳалари), Эрон шоҳлари бу ерларга фақат босқинчилар сифатида келганлар ва айрим вақтлардагина у ерларни ўз мулкларига қўша олганлар. Эроннинг аҳомоний шоҳларининг биринчиси Куруш эса милоддан аввал 550 йили босқинчилик юришида Қорақум саҳросида ўз бошидан жудо бўлган («Тўмарис» ҳикояси. Ўзбекистон ССР тарихи, 1956 йил, 1-жилд, 1-китоб, 48, 108-бетлар). Туркманистоннинг жануби-ғарби (Ҳасан кўли атрофлари) эса қадимда Деҳистон деб аталиб, у ерлар ҳам Эроннинг ажралмас мулки бўлган эмас. Бу маълумотлар тарихдан маълум.

Академикнинг «Турон халқ номи эмас, Турон жуғрофий ном» дейишига ҳам қўшилиб бўлмайди. Менинг мақоламда бу атамага қадимги ва ўрта аср тарихи нуқтаи назаридан қаралади. У даврлар учун, айниқса X—XVI асрлар учун бу ҳам сиёсий, ҳам этник ном эди. Лекин рус истилосидан кейин, рус олимлари Ўрта Осиёда геодезик ўлчашларни бажарганларидан сўнг «Туранская низменность» («Турон пасттекислиги») деган географик иборани киритганлар. Ўтмишда эса араб истилоларидан сўнг Ўрта Осиёда фақат Мовароуннаҳр деган биргина географик ном ишлатилган. «Турон», «Туркистон» номлари Хоразм ва Суғд номлари каби этник-сиёсий ном, лекин бу кейингиларига нисбатан бирлаштирувчи ва жамловчи номлар эди. Аммо географик ном бўлмаган.

Ўрта асрларга тааллуқли тарихий қўлёзмаларда «Турон» номи жуда кўп учрайди ва бу ном турклар билан боғланган этник ном эканлигига ҳеч қандай шубҳа йўқ.

Ҳурматли академик Туронни фақат турк билан боғлаш Ўрта Осиёдаги турк бўлмаган суғдлар, хоразмликлар, парканлар ва тожикларни гўё инкор қилиш ва камситишга олиб келади, дейишини, эҳтимол, кимгадир «мавзу топиб беришга» интилиш деб қаралмоғи мумкиндир.

Айтайлик, 16 миллион аҳолиси бўлган мамлакатда асосий туб аҳоли қозоқлар фақат 6 миллионни ташкил қилади, лекин мамлакатнинг «Қозоғистон» деб аталишидан у ерда яшайдиган миллионлаб бошқа халқлар ноқулайлик сезмайди. Хўш, буни олим қандай талқин қилади? Бошқа мамлакатларда ҳам шунга ўхшаш ҳодисалар йўқми?

Акс садо

Буни тўғри тушунган, у мамлакатларда яшаётган юзга яқин бошқа миллат ва элатлар мамлакатнинг туб аҳоли номи билан аталишидан ноқулайлик сезмайдилар. Мисол тариқасида Афғонистонни ҳам олиш мумкин: бу мамлакатда афғонлар (пуштулар) мамлакат аҳолисининг деярли ярмидан кўпроғини ташкил қилади. Аҳолининг қолган қисми миллионлаб тожиклар, ўзбеклар, туркманлар, ҳазорлар ва бошқа халқлардан иборат. Лекин мамлакатга асос солган афғонлар бўлгани учун мамлакат миллий ўчоқнинг номи билан аталган.

Демак, мамлакат сиёсий номида унда яшаётган барча этносларнинг номлари акслантирилмай, балки аксарият ҳолларда шу мамлакатда сиёсий жиҳатдан ҳукмрон бўлган этноснинг номи билан юритилади. Шунинг учун VI аср ўрталарида ҳозирги Мўғулистоннинг шарқидан то Қримгача ерларда Турк ҳоқонлиги қарор топгач, форслар Кавказдан шимолдаги ерларни ва ҳозирги Ўрта Осиё ва Қозоғистон ерларини Туркистон деб атайдилар. Ҳатто VII асрдаги арман географи Ананий Ширакаци ҳам ўзининг «Ашхарацуяц» номли асарида худди шу ерларни «Туркастан» дейди. X асрда Фирдавсийнинг «Шоҳнома»си пайдо бўлганидан сўнг Туркистон иборасининг синоними сифатида Турон ибораси ишлатиладиган бўлди.

Мен ишонаманки, Амир Темурнинг ҳарбий юришлари ҳақида асар ёзган форсийзабон муаллифлар (Шарафуддин Али Яздий, Ғиёсиддин Али, Абдураззоқ Самарқандий ва бошқалар) Темур мамлакатини Турон деб аташларида бу мамлакатдаги форслар, курдлар, гуржилар, арманлар, пуштулар, ҳиндлар ва юзлаб бошқа элат ва халқларни камситишни ўйламаганлар. Бинобарин, ўша ўрта аср муаллифларининг хабарларини бир тизимга солишга интилиб, биз ҳам ғайритуркларни асло камситишга интилмаганмиз. Бу нарсалар менга кўп йиллар аввал ҳам маълум эди.

Кўп ўн йилликлардан бери ва мустақилликка эришгандан кейин ҳам биз бечора ўзбек олимлари миллий масала бобида «Қўшнимни чўчитиб қўймай!» деб, қатиқни ҳам пуфлаб ичиб келяпмиз. Чунки бирор ҳаракатимизда, айтайлик, баҳс нишонаси сезилса, албатта, орамиздан «мавзу топиб берувчи» чиқади. Буни биз билан тўқайда пистирмада тургандa кимнидир қамишнинг учини қимирлатиб, «у тарафга» ошкор қилиб туришига ўхшатиш мумкин. «У тараф»дагилар дарҳол бундан «огоҳ бўлиб», баҳсга сурон соладилар. Қанчадан-қанча мисоллар келтириш мумкин бунга.

Мен марҳум С. Ҳ. Сирожиддиновдек улуғ олимга шогирд бўлиб, Хоразмий, Беруний, ибн Сино ва Улуғбекнинг ижодини ўрганиб, бир қанча асарларини таҳлил ва таржима қилдим. Аммо, во ажабо, на уларнинг асарларида ва на уларга замондош олимларнинг асарларида бу олимларнинг миллати ҳақида, жумладан, Ибн Синонинг миллати ҳақида бирор нарса ўқимадим. Чунки ёзма манбаларда «тожик» сўзининг ўзи ўша олим ҳаётдан кўз юмганидан кейингина учрай бошлайди. Лекин араб имлосини билмайдиган бир олим 3—4 йил бурун Ўзбекистон телевидениесида чиқиб, «Ибн Синонинг миллати тожик бўлган. Мен буни тарихий манбааларда ўқиганман», деб кўкрагига урган мени ҳали ҳам «Ўша қайси манба экан?» деган саволга чўмдиради.

Ҳурматли академик айтганидек, мен ҳали профессор эмасман, фақат тарих фанлари доктoриман. У тилга олган мақоланинг тагида бу кўрсатилган эди.

Яна икки оғиз сўзни бир ўқувчи сифатида газета ҳақида айтмоқчи эдим. Шу йилнинг эрта баҳорида Поён Равшаннинг чўпчаксимон мақоласининг чоп этилиши газета обрўсига путур етказди. Ҳар ҳолда мен билан сўзлашган илм аҳлининг деярли кўпчилиги шу фикрда. Мустақил газета, ҳақиқатан ҳам, мустақил бўлиши керак. Ҳар қандай зуғумга бардош бера олиши керак.

Энди матбуотда «муҳарририят» ва бошқа айрим нотўғри ёзилаётган сўзлар ҳақида. Бошқа барча газеталар «муҳарририят» деса ҳам «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» «муҳарририят» демаслиги керак эди. Чунки Кобул Хоразмий ва Беруний асарларида Кобул деб «Коф» билан ёзилади; бизда «Қобул» дейилишидан афғонлар кулгани ва Кувайтни «Қувайт» дейилишидан араблар кулганидек, таҳририятни «муҳарририят» ва риёсатни «раёсат» дейилишидан араб ҳам, афғон ҳам кулади. Газета ўз номи ва мавқеига кўра барча сўзларни адабий ва грамматик нуқтаи назардан тўғри ёзиши керак.

Ашраф АҲМЕДОВ,
тарих фанлари доктори, Беруний мукофоти лауреати

ИЗОҲСИЗ ИЗТИРОБЛАР

ДУНЁ — ИЗОҲСИЗ ИЗТИРОБЛАР МАКОНИ. Инсон эса шу маконнинг энг жумбоқли хилқати. Ҳеч қайси даҳо тириклик сарварининг мураккаб, чигал турмуш тарзи сирларини тушунтириб беролмайди. Шоирлар хаёлини эса ҳамма замонларда шу сир сеҳрлаб келади. Бошбошдоқлик авжга кирган замонимизда ҳам ижод аҳли меҳру оқибатни инсониятни абадиятга элтадиган ягона йўл, деб ишонтиришяпти. Рўзғоримиздаги, руҳиятимиздаги, маънавиятимиздаги қашшоқлик — турмушимиздаги жамики фожиалар сабаби меҳрсизлик туфайли, деб таъкидлашяпти. Иқтисодчилар ялтироқ гаплар билан овунтираётган бир пайтда шоир, адиблар тарихни билиш, руҳни бойитиш, ўзликни англашга, мустақилликни, миллатни қадрлашга ўргатадиган омил эканлигига ишонтиришяпти. Мансабпараст сиёсатдонлар ғарибона турмуш тарзимиз сабабларини юз-икки юз йил нарибирисидан қидирсалар, ижодкорларимиз олис мозийга мурожаат этишиб, толиққан, мажолсиз руҳимизни уйғотишяпти, хаёлимизда кўҳна дунёнинг сарҳадсиз кенгликлари манзарасини жонлантиришяпти. Бу билан дилимизда аллақандай изоҳсиз ўзгаришлар қилишга интилишяпти. Хусусан, Эшқобил Шукурнинг «Ибтидо хатоси» («Шарқ юлдузи» журнали, 1991 йил, 5-сон) достони билан танишаётганда изоҳсиз, исмсиз оғриқ, ўйларимизга жавоб олгандай бўламиз.

Биламизки, ҳозирдагина эмас, ўтмишда ҳам яхшилару қаллоблар бисёр бўлган. Шоир барчани бирдай ташвишлантириб келган шу абадий муаммога диққатимизни тортади. Афсонавий Ахура Мазда билан Аҳраман ўртасидаги муросасиз низо, курашни ривоят қилиб, лоқайдликдан ўтмаслашиб қолган хаёлимизда қадим замонларнинг даҳшат, можароларини суратлантиради: Эзгулик тангриси Ахура Мазда муқаддас олов — Қалбни яратади ва уни тўрт унсурдан ўзи аввал бино этган Одамга туҳфа қилади. Чунки у одамни дунёнинг ягона вориси, деб билади. Аҳраман эса қўрқувга тушади. У Одамнинг бундай шарафга лойиқ кўрилишига тоқат қилолмайди. Ахура Маздани аҳдидан қайтаролмагач, қасдма-қасд иш қилади: Одамга ёв ваҳший илон-чаён, инс-жинларни яратиб, дунёни тўлдиради. Лекин уларнинг Ахура Мазда меҳрига сазовор зотдан ожизлигини англайди ва худди Одамга ўхшайдиган Қора Фариштани яратади. Аммо руҳида илоҳий қудрат зоҳир Одам олдида Аҳраманнинг бу уриниш, кашфиёти ҳам ожизлик қилади. Шу тариқа Эзгулик ва Ёвузлик ҳомийлари ўртасида бетўхтов жанг бошланади. Узоқ давом этган урушда Ахура Мазданинг қўли баланд келаётганини билгач, Аҳраман муроса тилайди. Меҳри беқиёс Эзгулик тангриси эса яна тантилик қилади. Аҳраман Қалбни ё Маймунга беришни, ё унинг ярмини Одамдан юлиб олишни сўрайди. Ахура Мазда бунга ҳам рози бўлади. Одамдан яна бир вужуд яратиб, Қалбни иккига бўлишини айтади. Чунки у Қалбдаги улуғвор куч боис Одамнинг абадиятга томон ўзи йўл топа билишига ишонади. Карами кенг Эгам шу тариқа Эркак ва Аёлни яратади. Иккига ажратилган Қалбни вужудларига жо этган Эркак ва Аёл уни яхлит, бутун кўришга интилишади. Соғинч ва Ҳижрондан яралган Муҳаббат Эркак ва Аёлни Қалбни мукаммал кўришга муяссар этади. Инсоний муҳаббатдан бутун оламни ҳайратда қолдириб, эгизак фарзанд — бир ўғил ва бир қиз туғилади. Бу мўъжиза ваҳший Аҳраманни ҳасад ўтида яна баттарроқ ёндиради. Аламзада Ёвузлик ҳомийси зулмат водийсига бир туп олма дарахти экиб, уни юз йил давомида қон билан суғоради. Қора олма етилгач, Қора фаришта билан бўлиб баҳам кўришади ва ҳирс билан қовушишади. Улардан Одам фарзандлари шаклидаги учта иблисвачча туғилади. Аҳраман бу иблисваччаларни Одамзот дунёсига — Ерга ташлаб юборади. Аёл ва Эркак эса уларни тангрининг туҳфаси билиб, ўз фарзандларига қўшиб қўйишади. «Иблисваччалардан воз кеч, улар Оламни азобга тўлдиришади», деган илоҳий овозга қулоқ тутишмайди. Эркак ва Аёл «иблисваччалар вужудига эзгуликни жойлаймиз» деб бағри кенглик қилишади. Ибтидода — инсоният яралишида шу тариқа буюк хато содир бўлган эди, дейди шоир.

Эзгулик ва ёвузлик нисбати «Ибтидо хатоси»да жуда тўғри белгиланган. Ҳаётда ҳам яхшилар кам, қаллоблар бисёр. Разолат, қабоҳат, ёвузлик урчиб кетган. Ҳаром-ҳариш ҳар қадамда учрайди. Кишилар бир-бирларини алдаш пайида. Ишонганинг чалганини билмай қоласан. Дўстман деб душманнинг ишини қиладиганлар сероблигидан кўплар аламзада. Асабийлашмаган одамни кундузи чироқ ёқиб ҳам топиб бўлмайди. Меҳр — қаҳат, ишонч — омонат бўлиб қолган. Муносабатларимиздаги мана шу даҳшатнинг илк илдиз, асосларига шоир қадимий ривоятлар орқали назар ташлайди. Яхшилардан кўра ёмонларнинг кўплиги одам қиёфасидаги иблисваччаларнинг бисёрлиги туфайли, деган хулоса достоннинг мундарижасини белгилайди. Қалб — илоҳий неъмат эгаси бўлганлар қудрати эса шундай таърифланади:

Танбал тоғларнинг
Эринчоқ нафаслари, синиқ оҳлари
Фақат сиз келганда сезилар аён.
Сиз илоҳ қушларин патидан юмшоқ,
Ҳатто тошлар руҳин қитиқлагайсиз.

ЁВУЗ КУЧЛАР ТАҲДИДИ ТУФАЙЛИ ИККИГА ажралган Қалбни кишилар Соғинч, Дўстлик ва ундан бино бўладиган Муҳаббат туфайли бирлаштира оладилар. Муҳаббат эса инсонга абадият эшикларини очган мўъжиза дейилади. Инсоний муҳаббатнинг буюклиги шундай таъкидланади.

«Меҳр — бир занжир». Рости, ёвузликнинг яшашига шу занжир ҳам имкон беради. Айтайлик, минг-минг йиллардан бери ёвузларни эзгуликка даъват қилиб келинади. Лекин ёвуз кимсалар кўпайса кўпайдики, асти камаймади. Ёмонлар қилғилигини қилиб келяпти. Қизиғи шундаки, ашаддий жиноятчиларни қатл этган билан ҳам ёвузлик барҳам топмаяпти. Эзгулик ва ёвузлик ўртасидаги муросасиз курашнинг давом этиб келаётгани инсониятнинг ҳали номукаммал эканлигидан, кишиларнинг ўз-ўзини англаш, бир-бирини тушуниш даражасига кўтарила олмаганидан далолат беради. Шундай экан, мукаммалликка интилиш давом этаверади, эзгулик тантанаси учун кураш тўхтамайди. Адабиёт ҳам кишилардаги мана шу мангу интилишни акс эттираверади. «Ибтидо хатоси» ягона эгамнинг меҳрига сазовор мукаррам зотнинг мукаммалликка интилиш йўли нечоғли машаққатли, азобли эканлиги ўзига хос талқини билан эътиборга лойиқ. Чунки адабиётимиздаги «Ўртоқ Ленин», «Зайнаб ва Омон», «Кўкан» сингари достонлар ҳам кишиларнинг эзгуликка, озодликка, бахтли турмушга интилишини ифода этган асарлар сифатида қадрли эди. Уларда совет тузуми, социализм жамиятнинг ҳар бир аъзосини мангу бахтиёрликка элтади, деган қараш, ишонч ҳукмрон эди. Аммо ҳаёт кишини ҳеч қандай сиёсий шиор ёки тузум тўла бахтиёр қилолмаслигини, кечаги кун кўпгина шоирларининг ишончи сароб бўлиб чиққанини кўрсатди. Албатта, «Ибтидо хатоси» 90-йилларнинг асари сифатида «доҳийлар» замонасидаги сингари сиёсий чақириқ, даъватлардан холи. Унда Ҳаққа садоқатимиз, эзгуликка интилишимиз мустаҳкам бўлган чоқдагина қалбимизни кўркамлаштириб, руҳимизни тиниқлаштирамиз, деган ақида етакчи. Сўз санъатига эса долзарб сиёсий чақириқлар эмас, ана шундай покиза, мунаввар ақида ярашади.

Аммо бугунги кунда эзгуликка интилиш, ҳақиқатга ишонч ҳийла мураккаб бўлиб қолган. Ширин ваъдалар, дағдағали даъватларга алданавершидан кишилар юрак олдириб қўйган. Албатта, яхши ва ёмон кишининг турқу тусини аниқ ажратиш азал-азалдан қийин. Ёвузлик турфа шакл-шамойилга кириб кетаётгани боис бу муаммо ҳозир яна баттар мушкуллашяпти.

Ахура Мазда:

Билмассан, яратмак — мангу фароғат!
Ўзингга қолдирмай, ўзгага туҳфа
Қилишнинг гаштини яна билмассан, —

деса, Аҳраман:

Мавҳ этмак ҳам лаззат. Сен ҳам билмассан,
Ўзганинг энг сўнгги нонин таламак
Икки карра лаззат. Яна билмассан, —

дейди. Шундайин, бировнинг бировга ҳиммаг кўрсатгиси йўқ, тамагирлик гўёки одат, таомилга айланаётгандай. Мурувват, шафқат унут бўлиб бораётгандай. Замонамизнинг бу манзарасига шоир Абдували Қутбиддиннинг «Изоҳсиз луғат» достонида шундай таъриф берилади:

Аттору баззознинг замони замон,
Қўли, оёғи чаққонники бу ҳаёт,
Боши ҳисобдонники бу турмуш,

Дили бийрон — вайрон, ундан ҳамма безор,
Дилдан чун нон пиширилмас, гўшт чиқмас,
Унга экиб бўлмас, кўпайтириб бўлмас.
Келадигани азоб, берадигани ҳайрат,
Азобу ҳайратда фаровонлик бўлмас,
тўқчилик бўлмас.

Ҳа, дилнинг бойлигини кўриб, бошқаларга кўз-кўз этиб бўлмайди. Чунки у моддий дунёнинг ҳеч бир ўлчовига сиғмайди. Одамзот кашф этган тарозилар унинг ҳажми, вазнини кўрсатишга ожизлик қилади. Одамлар кўнгил мулкига, меҳр-оқибатга эмас, қўл билан ушлаб, кўз билан кўрса бўладиган буюмларга сажда қилишмоқда. Чунки «руҳлари нажасга ғарқ этилган». Шу боис «бору шудини лаззатга, сафога, ишратга алмашади».

Давримизга «Аттору баззознинг замони» деб тўғри таъриф берган бу достонда ҳам «Иблис қизларини турмушга чиқарди одамларга» дейилади. Бу фикр «Ибтидо хатоси»-даги хулосага ҳамоҳангдир. Одам қиёфасидаги иблисларнинг ер юзида кенг тарқалгани боис миллат билан миллат қирпичоқ бўляпти, дину ирқ можароси оловланаётир. Лекин жанжал-можаро ишқибозлари қанчалик фаоллашмасин, эзгуликка интилишни батамом мавҳ этиб бўлмайди. Шунинг учун Эзгуликнинг ёвузлик устидан ғолиб келишига умид сўнгани йўқ. Чунки «Одам Сочдан тирноққача пишган-пиширилган Умиддир».

«Ибтидо хатоси»нинг сюжети пишиқ, мароқли ҳикояга ўхшайди. Чунки унда маълум бир ривоятлар баён этилади. «Изоҳсиз луғат»ни эса Эшқобил Шукурнинг достони сингари сўзлаб бериб бўлмайди. Абдували Қутбиддиннинг достони воқеа-ҳодисалар орқали шарҳлаш мушкул бўлган ҳаёт тарзимиз ҳақида. Унда жафокаш кўнгилнинг оддий сўзлашув тилига кўчириб бўлмайдиган оғриқлари изҳор қилинган. Бироқ изоҳсиз изтироблар ифодаси бўлган бу достонда яхлитлик етишмайди. Эҳтимол, биз кўниккан яхлитлик кўзга ташланмас. Рақамларда белгиланган боб-қисмлар ҳар бири ўзича алоҳида, мустақил бўлиб қолган. Баъзи сатрларда сўзларнинг ортиқча чираниш, зўриқиш билан айтилаётгани («таммоғи, таммоғи, таммоғи»), айрим ўринларда қиёс, ташбеҳларнинг сунъийлиги сезилади. «Ибтидо хатоси»да эса Эзгуликнинг ҳам, Ёвузликнинг ҳам ўз тангрилари бўлган дейилади. Албатта, шоир қадимий ривоят-асотирларга асосланган. Мўътабар адабий-тарихий манбалардан келиб чиқиб, шундай мулоҳаза қилган. Аслида эса Худо — Ягона. У азал ва абаднинг ягона эгаси. Чунки Қуръони Каримнинг «Ҳадид» сурасида: «У (Аллоҳ) энг аввалгисидир ва энг охиргисидир. Энг зоҳирдир ва энг ботиндир (очиқ-ойдин ва яширindир)», дейилади. Қодир Аллоҳ тоғларни, дарёларни, ҳайвоноту набототни яратиб, заминга барака уруғини сочган. Инсонни жамики мавжудотдан устун қилиб қўйган. Тирикчилигини ўтказиш учун унга ризқ ато этган... «Оли Имрон» сурасида айтиладики: «Аллоҳ оламда ҳеч қандай зулмнинг бўлишини хоҳламайди». Чунки у инсонни беҳад ардоқлайди. Шунинг учун Аҳраман тангри эмас, шаккоклиги туфайли Аллоҳ даргоҳидан қувғинди бўлган Шайтондир. Шайтон одамларнинг юрагига қутқу солиб, ёмонлик, жаҳолатни яратадиган ёвуз кучдир.

Абдували Қутбиддин достонининг бирорбир ўрнида «Изоҳсиз луғат» жумласи учрамайди. Лекин достоннинг бошидан охиригача «ҳаёт — изоҳсиз, шарҳсиз жумбоқ», деган маъно мавжланиб туради. «Ибтидо хатоси»да ҳам шоир инсоният яралишида шундай хато содир бўлган эди, деб очиқ айтмайди. Аммо сарлавҳа достоннинг бутун мазмунини ўзида мужассамлаштиргани шундоқ сезилади.

БУЮК ХАТОЛАР ВА ИЗОҲСИЗ ИЗТИРОБЛАР билан ҳаётимиз давом этмоқда. Одамларимиз гуноҳи савобларга қоришиб, умргузаронлик қилишяпти, Алданганимизни англатаётган бу даврнинг яхши жиҳатлари ҳам кўзга ташланаяпти. У аввало адабиётимизни сохта шуҳрат ишқибозларидан тозалаб, унинг ҳақиқий жафокашларини саралаб беряпти. «Ибтидо хатоси», «Изоҳсиз луғат» эса муаллифларининг сўз санъатига садоқати баландлигини ёрқин кафолатлайди. Истеъдодли шоирларимизнинг инсон ҳақидаги, ҳаётимиз тўғрисидаги изоҳсиз изтироб ва ташвишларга тўлиб битган достонларини ўқиган ўқувчи шубҳасиз шундай хулосага келади.

Абдулла УЛУҒОВ,
филология фанлари номзоди

Огаҳий номидаги Хоразм вилоят мусиқали драма ва комедия театрининг 70 йиллиги

МУҚАДДАС ДАРГОҲ

Хоразмнинг Хева шаҳрида 1922 йили оташин шоир Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ташаббуси билан «Ҳукумат» театри тузилган эди. Таниқли санъаткор Машариф Полвонов раҳбарлигидаги мазкур театр ўз фаолиятини кичик саҳна асарларини саҳналаштириш билан бошлади. Театр томошалари санъатсевар хоразмликлар ўртасида катта қизиқиш уйғотди. Ўз репертуарини ўзбек ва жаҳон драматургияси намуналари билан бойитган театр бугунги кунда республиканинг етакчи ижодий жамоасига айланди. Шу кунларда театрнинг 70 йиллиги қизғин нишонланмоқда. Бу ҳақда театр директори, драматург Комил АВАЗ шундай дейди:

— Театр тўйини катта тайёргарлик билан кутиб олдик. Тўй Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинган ушбу кунларда нишонланмоқда. Бунинг ўзига хос рамзий маъноси бор. Ўтган 70 йил давомида театр халқимизни маданий ва маънавий жиҳатдан халқпарвар, ватанпарвар қилиб тарбиялашга интилди. Уни мустақил кунлар келишига чорлади.

Ўтган 70 йил тарих олдида лаҳзаларни эслатади. Лекин бу йиллар қатида қанча-қанча санъаткор ва театр хизматчиларининг долзарб меҳнатлари ётибди. Театр пойдеворига илк ғишт қўйганлар қаторидан С. Сайрамонов, Ш. Салоев, М. Харратов, М. Шерозий, Қ. Қутлиев, Ж. Қаландаров, Ш. Оллоёров, У. Қурбоний, Р. Юсупов, С. Мухторова, Х. Абдуллажонов, Ғ. Жалил ва бошқаларни бугунги кунда ҳурмат ила тилга оламиз.

Хоразмнинг маркази 1933 йили Урганчга кўчирилганлиги муносабати билан театр ҳам шу ерга келди. Энди у округ давлат мусиқали драма театри номини олди. Театр давр билан ҳамнафас одимлаш, одамларнинг тараққиёт йўлидаги интилишларини акс эттириш борасида репертуарини ранг-баранг асарлар билан бойитиб борди. Айни шу даврда театрга воҳанинг ҳамма районларидан, жумҳуриятимизнинг турли вилоятларидан талантли актёрлар, созандалар, режиссёрлар, рассомлар ва театр ташкилотчилари келиб қўшилдилар. Бу катта кучнинг театрга келиши уни мусиқали драма театрига айланишига сабаб бўлди. Ана шундай катта куч ва имкониятга эга бўлган театр тез орада «Ёндирамиз», «Номус ва муҳаббат», «Гулсара», «Уйғониш», «Бой ила хизматчи», «Холисхон», «Маликаи Турондот», «Ревизор», «Лайли ва Мажнун», «Фарҳод ва Ширин», «Тоҳир ва Зуҳра» каби асарларни зўр маҳорат билан саҳналаштиришга муваффақ бўлди. Ушбу спектакллар театрга катта шуҳрат олиб келди. Энди томошабинларнинг оёғи театрдан аримайдиган бўлиб қолди.

30-йилларнинг охири ва 40-йилларнинг бошига келиб театр ижодий жиҳатдан шу даражага кўтарилдики, бу ерда ҳар қандай мураккаб асарни ҳам саҳналаштириш мумкин эди. Айниқса, Босит Ҳалилнинг «Ошиқлар» спектаклининг яратилиши театр жамоасининг катта ютуқларидан бири бўлди. Улуғ Ватан уруши йилларида театр актёрлари ҳарбий госпиталларда, завод-фабрикаларда, колхоз ва совхозларда халқимизнинг мардлигини тараннум этувчи томошалар кўрсатиб, одамлар қалбига ишонч, хонадонларига ёруғлик олиб кирдилар.

Урушдан кейин театрда томошабинларга манзур бўладиган кўплаб саҳна асарлари яратилди. К. Отаниёзов, Х. Болтаев, С. Девонов, Р. Худоёров, Н. Болтаев, Б. Раҳимова, З. Ғафforова, Н. Шабонов, Л. Абдуллаева, Н. Юсупова, С. Раҳимова, М. Раҳимов, С. Иброҳимов, Р. Отажонова, Б. Искандарова, О. Отажонов, Ҳ. Бобожонов, М. Муродова, Э. Бекчонова, С. Отаниёзов, Р. Оллобергановдек қатор талантли актёрлар, созандалар ва раққосалар театр довруғига довруқ қўшдилар.

Театрнинг яна бир бахти шундаки, Хевада ҳам, Урганчда ҳам М. Полвонов, С. Сайрамонов, Р. Шокиров, З. Қобулов, И. Илялов, О. Отақулов, Х. Исломов, А. Муҳамедов, Х. Аппонов, И. Ниёзматовдек театр илмининг зукко билимдонлари, ижодий жамоанинг камол топишида куч-ғайратларини аямайдиган фидойи санъаткорларнинг ишлагани ва бугунги кунда бажонидил хизмат қилаётганликларидадир.

Ўтган 70 йил мобайнида театр саҳнасида 500 дан зиёд ўзбек ва қардош халқлар драматургиясининг сара асарлари ҳамда жаҳон классикасининг дурдона намуналари халқимизга намойиш этилди. Жумладан, Алишер Навоийнинг «Лайли ва Мажнун» (беш марта саҳналаштирилган), Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий», Уйғуннинг «Беруний», Айёмийнинг «Огаҳий», Эркин Самандаровнинг «Аждодлар қиличи», Шиллернинг «Макр ва муҳаббат», «Қароқчилар», В. Шекспирнинг «Ҳамлет», Роблеснинг «Ўлимдан кучли» сингари ўнлаб ажойиб саҳна асарларини эслаш кифоя.

80-йилларда театрнинг ижодий муваффақиятида қарийб унга ўн йилдан зиёд раҳбарлик қилган Р. Матниёзовнинг ташкилотчилик маҳоратини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. Театр ўз қиёфасига эга бўлишида, бадиий жиҳатдан юксалишида, миллий жиҳатдан шаклланишида театрнинг бош режиссёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Ибодулла Ниёзматовнинг ҳамда театрнинг бош рассоми, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби О. Оллабергановнинг хизматларини ҳурмат билан тилга оламиз. Мусиқали драма ва концертларда рақсларни саҳналаштиришда бош балетмейстер, республикада хизмат кўрсатган артист З. Ғаффорованинг ва театр бош дирижёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Қ. Раҳимовнинг хизматлари беқиёс каттадир.

Шу ўринда вилоят ҳокими Маркс Жуманиёзовнинг театр ривожи учун кўрсатаётган катта ёрдамини айтиб ўтиш жоиз. У кишининг кўрсатмаси билан театрга 40 миллион сўм ажратилди. Бу пулга ёш санъаткорлар учун уй-жой қурилади. Саҳна жиҳозлари ва кийимлар олинади. Шунингдек, эски театр биноси таъмирланади.

Санъат садоқат мулки. У янгиликни, ўзига хосликни севади. Театрни ҳақиқий санъат масканига айлантириш, янги мазмун ва услублар муштарийлигини кашф этиш йўлида тинмай изланишлар кераклигини театримизнинг ҳар бир ижодий ходими қалбан ҳис этади. Ва шу йўлда бор имкониятини, ижодини сафарбар қилаверади. Театр мустақил Ўзбекистоннинг жаҳон сари одимлашида имкон етгунча ёрдам беришга тайёр.

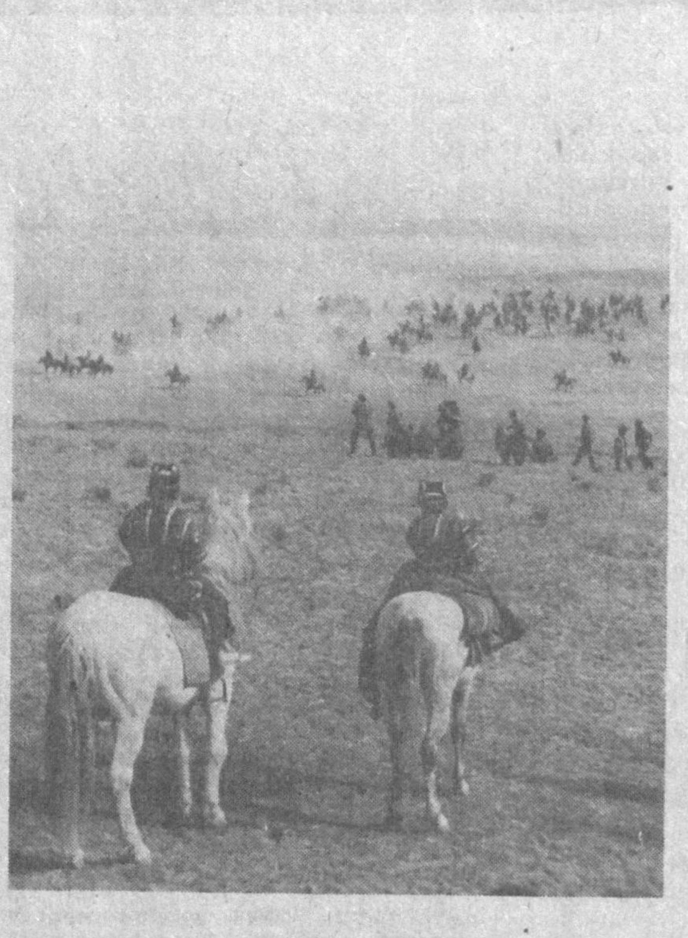

ҚИРДАГИ СУЛУВ

ҲИКОЯГА МАВЗУ

ШУНДАЙ ҚИЛИБ БИРОДАРЛАР, кўпкарипараст жўралар, Катта қирнинг этагидаги майдонда кўпкари бўлади, деб жарчилар жар солди, Узоқ қишлоқларга хабарчи қўйилди. Бу хушхабарни эшитган чавандозлар юраги гупуриб, эти жимирлаб, ғайрати жўшиб отларнинг ҳолидан хабар олиб, кўпкарига шайлай бошладилар. Ҳў, қирнинг этагидаги Жалойир қишлоғида овозаси тўрт тарафга кетган машҳур Саттор чавандоз degani бор эди. У салкам 40 йил улоқ чопди. Қўл-оёқлари бир неча бор синди, бели оғир лат еди, боши кўп марта шикастланди. Лекин кўпкарига бўлган муҳаббати уни майдонга чорлайверди. Сатторбой ёш экан, жўшиб от сураверди. Фарзандларини ҳам чавандоз қилиб ўстирди. Ўғиллари ҳам бearмон от суришяпти.

Бу гал майдонга Саттор чавандоз Кенжатойини туширмоқчи. Шу ўғлининг кўзида ўт бор. Бу қалбдаги ўтнинг алангаси бўлса керак. Кўпкарида билагида кучи, юрагида ўти борлар қатнашади. Саттор чавандознинг довруғи тўкилмайдиган бўлди.

Ота билмайдики, мўйлаблари сабза урган Кенжатой аллақачон юрагини яралаб, бир сулувнинг ишқида куйиб, адо бўлиб юрибди. Сулув ҳам бир сулувки, юзларини кўриб ой уялади, кўзларини кўриб юлдузлар бекинади. Сочларини кўриб майсалар кулади, киприк қоққанида ғунчалар очилади. Қадди-қоматига термулиб мажнунтоллар рашк қилади. Ана шу сулувнинг висолига етолмай Кенжатойнинг дили хуфтон, кўзлари гирён. Ёстиқ билан сирлашади, ёстиқ билан дардлашади...

Саттор чавандоз ҳам кўпни кўрганлардан эди. Бир қарашда ўғлининг ҳолини тушунди, дардини англади.

— Ҳой ўғлим, бошингни кўтар, — деди у.

Кенжатой бошини кўтарди. Лекин отасининг кўзларига қарай олмади. Уялди.

— Уялма, ўғлим, агар кўпкарида улоқни олиб чиқсанг, ўша сулувинг ҳам сеники бўлади, — деди дангал Саттор чавандоз.

Ў, бу сўзларни эшитган Кенжатойнинг ҳолатини тасвирлаб бўлармикан? Қаламнинг кучи етармикан, унинг қувончларини қоғозга туширишга?..

Тонг отди. Кенжатой ухладими ё севинчдан тўлғаниб чиқдими, билолмади. Бориб оқ тулпордан хабар олди. Ипакдай ёлларини силаб эркалади. Жонивор ҳам кўпкари бўладиганини сезган шекилли, кўзлари чақнаб турибди. Шунда Кенжатой отнинг қорачўғларида сулувни кўргандек бўлди. «Менинг бахтим сенга боғлиқ, тулпорим», дея шивирлади. Юраклари ўртаниб кетди Кенжатойнинг.

Эй, бу чавандоз дегани ҳам сероб экан. От минган борки, ўзини чавандоз санайди. Кўпкарига кирган борки, улоққа ташланади. Кенжатойнинг дардини бошига урармиди улар. Э, бир наҳанг чавандозлар борки, улоқни камоннинг ўқидек юлиб кетаман, дейди баччағарлар.

Кенжатойга отаси оқ фотиҳа берди. Ота-боболарнинг арвоҳларидан мадад сўради. Йўл-йўриқлар кўрсатди.

— Ҳой, чавандозлар, яхшилаб эшитиб олинглар, кейин ўпкалашиб юрманглар. Чилвир солиб, қайишга тугиб ғирромлик қилиш йўқ. Жанжал қилмай, сўкишмай фақат ҳалол курашасан. Қани, ҳа, ол-а, ҳалолла, зотига беш минг пул, бир тана, — деди баковул. Сўнг ўзини четга олди.

Энди кўпкарининг таърифи қоғозга сиғмади, жўралар. Бўз отларнинг туёқларидан ўт чақнади. Ёллари шамолни ҳуркитди. Майдондаги чанг-тўзондан отларнинг киприклари ҳўл бўлди. Кенжатой бир ҳамла билан энгашиб, улоқни олмоқчи эди, бўлмади. Донғи кетган Бекмурод чавандоз бир суришда уни четга чиқариб юборди. Ва ўзи улоқни олиб тақимига босмоқчи эди, Рўзиқул чавандоз илиб кетди. Лекин у ҳам от солиб олисга кета олмади. Кенжатой юганни маҳкам ушлаб, қамчини тишлаб, четгир бўлиб, иккинчи бор ўзини тўдага урди. Қайда?..

Кутилмаганда оқ тулпор бир кишнаб осмонга сакради. Шунда Кенжатойнинг кўзлари қирда турган сулувга тушди, У қизил дуррачасини ушлаб, навниҳолдек маъюс турарди. Эҳтимол, у ҳам Кенжатойга омад тилаётгандир...

Кўпкари қизигандан қизиб борарди. Оломоннинг ҳайқириғи майдонни тутди. Ўзини учинчи бор улоққа урган Кенжатойга омад кулиб боқди. Ўзи энгашдими ё от чўккаладими билолмади. Улоқни тақимига босиб, отга қайта-қайта қамчи урди. Кимдир чилвир солмоқчи эди, чап берди. Яна бир чавандоз йўлини тўсмоқчи бўлди, лекин улгуролмади. Оқ тулпор ҳам Кенжатойнинг қалбини сезгандай, сулув турган қирга қараб учди. Манман деган чавандозлар ҳам ета олмади. Шунда Кенжатойнинг кўзлари қизил дуррачасини ҳилпиратаётган сулувга тушди. Бу улоқ Кенжатойнинг бахт калити эди. Худо хоҳласа, ана шу бахти очилди...

Кенжатой тўйдан сўнг сулувнинг қоп-қора сочларини силаркан, ўша омади кулиб боққан кўпкарини эслади. Кўпкарини авайлаб-асраб авлодлардан авлодларга олиб келаётган ота-боболар мардлигига дилидан ҳамду санолар ўқиди. Ўзбекнинг ўзидай мард ўйинига тан берди. Фақатгина ўзбекнинг жўмард ва паҳлавон йигитларигина от суриши, улоқ чопиб бошқаларни ҳайратга солиши мумкин...

ЎША ТУНДА ОЙ ДЕРАЗАДАН мўралаб сулувнинг сочларини силади. Юлдузлар киприкларига қўнди. Икки навқирон юрак тонгга қадар қўшиқ айтди. Эй ёронлар, биродарлар, бундай ўтли қўшиқни ҳар қандай ғолиб чавандоз ҳам айта олмайди. Ҳамма сулув ҳам бундай зўр қўшиққа жўр бўлавермайди. Қўшиқ юраклар тубидан обдон жаранглаган шекилли, сулув келинимиз чавандоз укамизга тўққиз ойдан сўнг қўчқордек ўғил ҳадя этди. Худо умри билан берган бўлсин!

Энди Кенжатой чавандоз суннат тўй қилиб элга кўпкари беради. Қани биродарлар, чапдаст чавандоз жўралар, кўпкарига!

Ашурали ЖЎРАЕВ

Содиқ МАҲКАМОВ суратга олган

ЎЗ ЎЛКАНГИЗНИ БИЛАСИЗМИ?

Кейинги йилларда маҳаллий жой, яъни ўлка тарихи, халқ хўжалиги, фани ва маданиятини ўрганиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳозирда ўлкашунослик билан вилоят кутубхоналаригина эмас, балки барча турдаги кутубхоналар — марказлаштирилган оммавий кутубхоналар тизимлари, болалар кутубхоналари, махсус кутубхоналар ҳам шуғулланадилар.

Марказлаштирилган кутубхона тизими (МКТ) шароитида шу кутубхоналарнинг илғор тажрибаларини аниқлаш ва ёйиш мақсадида «Марказлаштирилган кутубхоналар тизимининг ўлкашунослик иши» мавзуида республика кўрик-танлови ўтказилди.

Икки босқичда ўтказилган кўрик-танловнинг биринчи босқичида 1991 йилнинг 1 майидан 1992 йил 1 сентябригача вилоятлар бўйича барча МКТлар ўзаро беллашдилар. Унда республикамиз бўйича 203 та МКТ иштирок этди. Мана, ниҳоят кўрик танлов якунланди...

Танлов даврида кутубхоналарда самарали ишлар амалга оширилди. Масалан, ўлка ҳақидаги адабиётлар умумий китоб фондидан ажратиб олиниб, «Ўлкашунослик бурчаклари» ёки «Ўлкашунослик хонаси»да йиғилди. Шу кутубхонанинг фондида бўлмаган ўлка ҳақидаги материаллар тўғрисида ҳам китобхонга маълумот бериб борилди. Ўлка ҳақидаги адабиётларни тарғиб қилиш мақсадида кутубхоналарда турли қўлланмалар (обзорлар, библиографик кўрсаткичлар, тавсия рўйхатлари, китобхонга эсдаликлар) тузилди. Айниқса, библиографик қўлёзмалар ичида «Ўз ўлкангни ўрган» (Жалолқудуқ, Навбаҳор), «Ўлка ҳақида нималарни ўқиш керак?» (Жалолқудуқ, Оҳангарон) типидаги тавсия кўрсаткичлари, «Она шаҳрим — фахрим Урганчим», «Шаҳримиз ҳақида нималарни ўқиш керак» (Урганч шаҳар МКТи) ва бошқа кўрсаткичлар эндигина ўлка ҳақидаги адабиётларни ўқий бошлаган китобхонларга яхши манбадир. «Районимиз ҳақида нималарни биласиз?», «Ўлка ҳақида нималарни ўқиш керак?» мавзуларида деярли барча МКТларда китоб кўргазмаси ва адабий савол-жавоб кечалари, викториналар ташкил этилди.

Кўрик давомида адабиётни тарғиб қилишнинг ноанъанавий шаклларидан ҳам фойдаланилдики, бундай тадбирлар китобхонни бефарқ қолдирмади. Масалан, Жалолқудуқ МКТида Абдулҳамид Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романи асосида «адабий суд» (муҳокама), «Ўлкам менинг тасаввуримда» мавзуида расмлар танлови, адабий-мусиқавий мўъжизалар майдони, портрет кечаси ташкил этилди. Тўрткўл МКТида «Даъват» ахборот маркази ишлай бошлади.

Китобхонлар сўроқларига берилган жавоблар ўлкашунослик мавзуида бажарилган маълумотномалар архивининг ташкил этилишига асос бўлди (Бу кутубхоналарда бундай архив илгари юритилмас эди).

Аммо ҳамма кутубхоналарда ҳам иш бир хилда олиб борилмаган. Кутубхоналар томонидан кўрик-танлов натижалари республика ташкилий қўмитаси ҳайъатига ўз вақтида юборилмади. Айрим кутубхоналар, масалан, Навоий, Сирдарё, Тошкент, Қашқадарё вилоят кутубхоналарининг юборган маълумотлари кўрик-танлов шартлари асосида тўлиқ ёзилмаган. Жиззах вилоятидан танловга маълумот юборилмаган. Республикамиздаги ўлкашунослик бўйича энг яхши иш тажрибасига эга бўлган кутубхоналар саналмиш Самарқанд ва Фарғона вилоят кутубхоналаридан маълумотлар республика ташкилий қўмитасига кечикиб келганлиги сабабли улар танлов якунларида иштирок этишга қўйилмади.

Сурхондарё, Хоразм вилоят маданият бошқармалари ва бу вилоятлар кутубхоналарининг катта ташкилотчилик фаолиятини алоҳида кўрсатиб ўтиш зарур.

Тошкент шаҳар «Билим» марказлашган кутубхона тизимининг ўлкашунослик ишларини ташкил этишдаги ташкилотчилик фаолияти алоҳида эътиборга молиқдир.

Кўрик танловда қуйидаги марказлашган кутубхона тизимлари ғолиб деб топилди:

1-ўрин ва 2500 сўм миқдорида пул мукофоти Андижон вилоятидаги Жалолқудуқ МКТига,

2-ўрин ва 1500 сўм миқдорида пул мукофоти Бухоро шаҳар МКТига,

3-ўрин ва 1000 сўм миқдорида пул мукофоти Қорақалпоғистон республикасидаги Тўрткўл МКТига берилди.

Кўрик-танлов тугади, лекин бу борада бошланган тарихимизни, анъаналаримизни, урф-одатларимизни ўрганишдек хайрли иш кутубхоналаримизда давом этади, деган умиддамиз.

Х. МАМАТРАИМОВА,
А. Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият институтининг доценти

ЎзАА ахбороти

Оққўрғон район маданият уйи қошидаги ҳаваскорлик қўғирчоқ студияси ўзбек халқ эртаклари асосида саҳналаштирилган «Уч оғайни ботирлар» деб номланган спектаклни мухлислар ҳукмига ҳавола этди. Иқтидорли режиссёр Озодбек Сариқулов саҳналаштирган бу қувноқ спектаклда дўстлик, меҳнат, киши одоби улуғланиши билан бирга қизиқарли саҳналар орқали уч оғайни ботирлар саргузашти ёритиб берилади. Асардаги асосий ролларни Рустам Эргашев, Баҳодир Содиқов, Дилшод Эшхўжаев, Олимжон Эргашев ижро этишган. Эртак руҳига мос саҳна безакларини эса рассом Карим Бегмонов ишлаган.

⊙

Андижон вилояти Жалолқудуқ райони марказий кутубхонасида Нодирабегим таваллудининг 200 йиллигига бағишланган «Асрлар қаъридан таралган наво» деб номланган кўргазма очилди. Кўргазма залига кираверишданоқ шу ерлик рассомлардан Муҳаббат Насриддинова, Қаҳрамон Сулаймонов ишлаган Нодирабегим сиймосига кўзингиз тушади. Залга Нодирабегим ижодидан намуналар, турли даврларда рассомлар томонидан ишланган суратлар, ўша даврдаги Қўқон хонлигидан ҳикоя қилувчи фотосуратлар қўйилган. Кутубхона ходимларидан Моҳира Имомназарова, Зайнабхон Тожиддинова Нодирабегим ҳақида қизиқарли суҳбатлар тайёрлаб кўргазмага ташриф буюрган мактаб ўқувчилари ва қизиқувчиларни таништириб боришмоқда.

Бундан ташқари райондаги «Наво» ашула ва рақс дастаси Нодирабегим ғазаллари билан айтиладиган қўшиқлардан тузилган «Мангу куй излаб» деб номланган концерт дастурини ҳам кўргазмага ташриф буюрганларга тақдим этдилар.

⊙

Сурхондарё вилояти Денов район халқ театри жамоаси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг «Туҳматчилар жазоси» деб номланган асарини томошабинлар ҳукмига ҳавола этди. Спектаклни ёш режиссёр Абдухолиқ Тўраев саҳналаштирган. Асосий ролларни театр артистларидан Дўстмурод Тоғаев, Солижон Йўлдошев, Толибжон Холиқов, Ҳабибулла Ғафуров, Бахтиёр Йўлдошев ўйнашган.

Спектакл томошабинлар томонидан илиқ кутиб олинди.

⊙

Андижон вилояти Балиқчи район халқ театри жамоаси драматург Ҳайитмат Расулнинг «Савол — жавоб» деб номланган комедиясини саҳналаштирди. Асар режиссёри Қобилжон Юсупов. Комедия руҳига мос мусиқаларни Икромжон Бўронов басталаган. Спектаклнинг илк томошабинлари бўлмиш балиқчиликлар ҳаваскор артистлардан Гулнора Ҳакимова, Зоҳиджон Ғаниев, Таваккал Қўзиев ижро этган ролларни зўр қизиқиш билан томоша қилдилар. Чайқовчилик, нопок йўллар билан оила тебратишга уринаётган кимсалар ҳажвга олинган мазкур қувноқ комедияни вилоят бўйлаб ўтказиладиган гастрол сафарида намойиш этиш режалаштирилган.

Салоҳиддин СИРОЖИДДИНОВ

ЮКСАЛИШ ВА ЯНГИЛАНИШ ЙЎЛИДА

Боши биринчи бетда

Бунн қарангки, инсоният тараққий этгани сайин олам бизга яқинлашиб, улкан она сайёрамиз — Ерда эса масофалар қисқариб бораверар, ўрта асрлардаги олти ойлик йўл ҳозирда олти соатлик манзилга айланиб қолар экан. Шунга ўхшаш ойнаи жаҳон шарофати туфайли бутун жумҳурият аҳли сессия ишидан батафсил воқиф бўлди, худди мажлислар залида ўтиргандек, муҳокамаю мунозараларда қатнашаётгандек ҳис этди. Шу сабабли сессияда қанча одам сўзга чиққани ва нималар деганини ҳақида яна гапириб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ҳисоблаймиз. Балки муҳокама қилинган айрим масалаларнинг моҳияти хусусида ўз фикр-мулоҳазаларимиз билан ўртоқлашамиз, холос.

Сессиянинг биринчи иш куни — 8 декабрь чиндан ҳам байрамона бўлди, халқ депутатларининг ҳам, бошқа барчанинг руҳи кўтаринки, кайфияти аъло эди. Гўё мажлислар залида буюк аждодларимиз руҳи ҳозиру нозир бўлиб, олқишлаб, мададкор бўлиб тургандек эди. Айниқса, бу тантанавор ҳолат Ўзбекистон Республикасининг Президенти, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий комиссиясининг раиси И. А. Каримов Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий соҳада тутган йўли, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг лойиҳаси ҳақида маъруза қилганида, мустақил Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси моддама-модда муҳокама этилиб, гулдурос қарсаклар билан қабул қилинганида кўнгилларга сурур бахш этди.

ТУРМУШИМИЗГА ЯНА БИТТА БАЙРАМ кириб келди: 8 декабрь умумхалқ байрами — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни деб эълон қилинди. Бундан буёққа 8 декабрь дам олиш кунидир. Ўқувчилик йилларимизда 5 декабрни, 1977 йилдан бошлаб 7 октябрни Конституция куни деб байрам қилинар, дам олинар эди. Бироқ у «байрам»ларда тадбирлар юқоридан берилган кўрсатмалар бўйича қатъий режа асосида уюштирилар эди. 8 декабрда қабул қилинган Конституциямиз эса мустақиллик Конституциясидир, шу сабабли халқ у ҳақда эшитиш биланоқ бутун жумҳуриятда халқнинг ўзи юқоридан кўрсатмасиз, ўз-ўзидан [illegible] ўзаро бир-бирини кутлашлар бошланиб кетди. Бу халқимизнинг сиёсий фаоллиги тобора ошиб бораётганини билдиради. Юқорида Валидий домланинг туркий қавмнинг йўқотган нарсаларини озгина бир муддатда тиклай олди, деган фикрини эслатиб ўтган эдик. Шу хусусиятга омил деб қарасак, бизнинг ҳисоб-китобга кўра 2000 йилгача миллий истиқлолга эришган халқимиз дунёдаги энг мутараққий миллатга, юртимиз эса энг фаровон маъмур ўлкага айланиши тургани гап. (Амир Темур бобомиз 9 йилдаёқ бирлашган, уюшган, кучли ва буюк давлатни ярата олганини эслайлик). Бунинг учун эса, энг аввало, бирлик, умумхалқ бирлиги керак. Бирлик бўлса, тинчлик ҳам бўлади. Булар эгизак тушунчалардир.

Маънавиятга, илм-фан ва ижод кишисига етарли ғамхўрлик қилинмай туриб, иқтисодда туб ўзгаришлар, улкан ютуқларга эришиб бўлмайди. Мабодо эришилган тақдирда ҳам юрт-эл бойлиги номуносиб, маънавий қашшоқ кимсаларнинг қўлига ўтиб қолиши хавфи эҳтимолдан узоқ эмас. Мени бир адиб сифатида ана шу нарса ташвишга солади, шундан қалбим нотинч. Моддий жиҳатдан бадавлату маънавий жиҳатдан қашшоқ кимсадан даҳшатли куч йўқ адолатли жамият учун.

У пули ёрдамида ҳар қандай номаъқулчиликни қилиши мумкин. Бу ҳолнинг олдини олиш учун эндиликда буюк ҳуқуматимиз — Асосий Қонунимиз, ундаги шу борадаги махсус моддалар бор. Демак, Конституция ҳақида гап сотишни бас қилиб, уни амалга ошириш борасида тадбирлар ишлаб чиқиш, шу пайтгача қабул қилинган (шу жумладан, Давлат тили ҳақидаги) қонунларни мазкур Конституцияга мослаб қайта кўриб чиқиш керак. Масалан, 36-моддада жумладан бундай дейилади: «Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли». Демак, мулкчилик хусусида ҳам махсус қонун-қоидалар яратиб бориш, илгаридан борларига тузатиш ва қўшимчалар киритиш лозим. Токи, мулк ҳалоллик билан, қонун доирасида яратилсин, ҳалол мулкдор эса давлат ҳимоясида бўлсин. Ёки бўлмаса 40-моддадан олиб кўрайлик. Унда «Ҳар бир инсон малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқига эга» дейилади. Демак, эндиликда тиббий хизмат ҳам пулли, ҳам бепул бўлишига йўл қўйилади. Бу ҳол эса тиббий хизматга доир аниқлик киритиб берувчи махсус қонунни қабул қилишни тақозо этади. Худди шунингдек, олий ва махсус таълим ҳам пулли, ҳам бепул бўлиши кўзда тутилган. Демак, бу борада ҳам махсус қонун керак.

66-моддада «Цензурага йўл қўйилмайди» дейилишини мамнуният билан табриклаш ва унга жиддий амал қилиш керак.

Менинг назаримда, Конституцияни турмушга татбиқ этишни Ўзбекистон қалам аҳли бирлашиш йўлида саъй-ҳаракатни бошлашдан, Ёзувчилар уюшмаси ва Адиблар иттифоқи ўзаро муроса-мадорага келишувдан бошлашлари керак. Икки томон раҳбарларининг бирлашмаси, десалар оддий аъзолар тўла ёқлашларини тез-тез эшитиб келяпмиз. Ахир, ўзингиз ўйлаб кўринг, миллатимиз битта, давлатимиз битта, тарихимиз битта, меросимиз битта, адабиётимиз битта. Навоийимиз битта, мана энди Конституциямиз битта бўла туриб, нега энди битта республикада иккита ёзувчилар ташкилоти бўлар экан. Келинг, бирлашишга мойил ўртоқлар, бирлашайлик.

Бош вазиримиз ҳурматли Абдулҳошим Муталов ўзларига берилган саволларга пишиқ-пухта, лўнда-лўнда жавоб бердилар. Бироқ халқ депутатларининг саволларини эшитиб, уларнинг майда-чуйда нарсалар атрофида ўралашиб қолгани, ҳозирги долзарб даврга мос ва хос муаммоли масалалар ўртага кам ташланганлиги бизни ташвишга солди. Адабиёт, маданият муаммолари [illegible] парламентимиз учун қувонарли ҳол эмас, албатта. Адабиёт, санъат ва фан соҳаларига мансуб халқ депутатлари бу гал фаоллик кўрсатмадилар. Умид қиламизки, улар навбатдаги сессияларда фаол бўлажаклар.

СЕССИЯ СЎНГИДА Давлат мадҳиясининг қабул қилиниши байрамона бошланган сессиянинг кўтаринки руҳ билан, келажакка тўла ишонч билан якунланишига омил бўлди. Учта муқобил вариантдан атоқли шоир Абдулла Орипов шеърига машҳур композитор Мутаваккил Бурҳонов басталаган Давлат мадҳиясини депутатлар оёққа қалққан ҳолда кутиб олдилар ва қабул қилдилар. Болалигимиздан таниш мусиқа садолари эшитила бошлаши биланоқ ҳамма қарсак чалиб, юраклар ифтихор туйғуларига тўлиб-тошиб кетди. Мен бу ҳолатда халқимиз азалдан истиқлол туйғуси билан яшаб келиб, бугун эса ана шунга эришгани ифодаланганини кўрдим.

Азиз муштарийлар истиқлол Конституцияси ва янги Давлат мадҳияси муборак!

ТИНИҚ ОЙНА

Йил давомида «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг ҳар бир сонини кузатиб бордим. Ҳафталик эл ичида ўз ўрнига, мавқеига эга, севиб ўқилади. Бошқа рўзномаларни камситмаган ҳолда ҳафталикни мустақиллик даврининг дадил нашрларидан бири деб биламан. Чунки унда чоп этилаётган мақолалар ҳаётга яқинлиги билан ҳам ажралиб туради.

Мана, шов-шувларга, воқеаларга тўлиб тошган 1992 йилнинг сўнгги кунлари ўтиб бормоқда. 1993 йилда ҳам ҳафталик оиламизнинг ҳам маърифий, ҳам маънавий чироғи бўлиб қолади. У ўз нашримиз бўлиб қолгани учун ҳам айрим таклифларимизни айтиб ўтишга журъат этдим. Авваллари, «Инсон, ахлоқ ва қонун», «Адаб, одоб ва одам» каби рукнларда тез-тез мақолалар бериларди. Сўнг ушбу мақолалар юзасидан олиб борилган текшириш, чора ва тадбирлар ҳақида «Расмий жавоблар» рукнида маълумот берилар, бу эса ҳафталикнинг чиқиши натижасиз қолмаганидан бизни хабардор қилар эди. Қаердадир адолат тикланса, ҳақиқат юзага чиқса, ноҳақликка учраган кимсага ҳафталик ёрдам қўлини чўзиб тўғри йўлга бошласа — бу бизни ҳам қувонтиради.

Сўнгги ойларда шундай «Расмий жавоблар» негадир кўринмай қолди. Нега? Балки бу соҳа билан ҳафталик қизиқмай қўйгандир.

Янги йилдан унутилиб бораётган шу каби керакли рукнларга ҳам эътибор берилса, кўнглимиздаги иш бўлур эди. Чунки ҳафталикдан муштарийларнинг умиди катта. У тиниқ ва тўғри акс берадиган бир ойнаки, одамлар унга қараб кам-кўстини тузатиб, хатоларини бартараф этиб боради. Бу катта гап ахир! Шундай экан, ҳафталик жамоаси одамлар манфаати йўлида ижодий меҳнатини аямайди деб ишонаман.

С. ШУКУРОВ
Тошкент

МИЛЛИОНЕР БЎЛИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Азиз муштарийлар!

Омадингизни синаб кўрмоқчи бўлсангиз, Ўзбекистон Республикаси «Наврўз» хайрия жамғармаси томонидан ўтказилаётган «НАВРЎЗ-93» ютуқли хайрия лотереяси ўйинларида иштирок этинг.

Бир дона лотерея билетининг баҳоси 25 СЎМ. Ўйинга чиқарилган жами лотереялар умумий қийматининг 40 фоизи ютуққа қўйилади.

Энг катта ютуқлар миқдори: 3 МИЛЛИОН СЎМЛИК — 10 ТА, 1 МИЛЛИОН СЎМЛИК — 20 ТА, 500 МИНГ СЎМЛИК — 20 ТА, 100 МИНГ СЎМЛИК — 150 ТА, 50 МИНГ СЎМЛИК — 200 ТА, 25 МИНГ СЎМЛИК — 200 ТА, 10 МИНГ СЎМЛИК — 200 ТА...

3 ва 1 миллион сўмлик ютуқ эгалари навбатдан ташқари ЕНГИЛ АВТОМАШИНА сотиб олиш ҳуқуқига эга бўладилар.

Лотерея ўтказишдан тушган даромадлар кам даромадли аҳоли қатламларини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга, миллий ва маънавий қадриятларни тиклашга ва тарғиб этишга, «Наврўз» хайрия жамғармаси Низомида кўзда тутилган вазифаларни бажаришга сарфланади.

Лотерея билетларини алоқа корхоналари ва савдо шохобчаларидан, жамғарма банкларидан ёки жамоатчи тарқатувчилардан сотиб олишингиз мумкин.

Ютуқлар тиражи 1993 йилнинг 21 март куни ўтказилади. Ютуқларни 1993 йилнинг 30 июнига қадар олиш мумкин.

Хайрия лотереяси билетларини сотиб олинг. Миллионер бўлиб кетишингиз ҳеч гап эмас.

МИЛЛИАРДЕРГА МИЛЛИОН ЧЎТМИ?

Америкалик миллиардер Жорж Сороснинг отасига минг раҳмат. Раҳмат деяётганимизнинг боиси шуки, Сорос бошқараётган миллий фанлар академияси собиқ Совет Иттифоқида ташкил топган мустақил давлатлар олимларини, фундаментал илмий тадқиқотларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватловчи Халқаро фонд очишга қарор қилган. Фонднинг биринчи қадами сифатида Сорос ўз маблағидан 100 миллион доллар ажратган. Саҳий ва одампарварлиги билан ном таратган машҳур миллиардернинг фикрича, бу ёрдам бозор иқтисоди шароитида ғоят ночор аҳволга тушиб қолган олимлар, ёш истеъдодли тадқиқотчиларнинг аҳволини бир мунча бўлса-да, яхшилаш, илмий муассасаларда кеча бошлаган айрим негатив ҳолатларнинг олдини олиш имконини беради.

Сир эмас, моддий ва маънавий қийинчилик туфайли ҳамдўстлик мамлакатлари илмий ҳаётида ўта мураккаб вазият юзага келди. Олимларнинг илмий изланишлар олиб бориш, тажрибалар ўтказиш, ихтироларни синаб кўриш ва жорий этиш билан боғлиқ фаолиятлари сусайиб кетди. Кўпгина қобилиятли мутахассислар, ноёб талантлар дурустроқ кун кечириш учун хорижий мамлакатларга жўнаб кетмоқдалар.

Қўшма Штатларнинг янги сайланган президенти Билл Клинтон Сороснинг бу ташаббусини ғоят юқори баҳолаган ва тузилажак фонд янги мустақил давлатларда тинчлик ишига, демократия ва тараққиётни ривожлантиришга хизмат қилади, деб айтган. Клинтон Соросга мактуб йўллаб шундай деган: «Сиз совуқ уруш тугагандан кейин олдимизда турган энг муҳим масалалардан бирини кўтариб чиқибсиз».

Сороснинг айтишича, янги фонднинг марказий идораси ҳозирча Нью-Йорк шаҳрида жойлашади, кейинчалик у Швейцарияга кўчиб ўтиши мумкин. Фондни янги мустақил давлатларнинг илмий доираларидан яхши хабардор бўлган таниқли олимлар бошқарадилар, келгусида эса ҳар бир давлатда фонднинг алоҳида ваколатхоналари очилади.

Биринг мингга айлансин, саховатли Сорос!

М. АҲМЕДОВ

ЎзАС АХБОРОТИ

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Ёзувчилар уюшмаси ҳузурида улуғ бобомиз Ҳожа Аҳмад Яссавий жамияти тузилиб, унга шоир Тоҳир Қаҳҳор президент қилиб сайланган эди. Орадан кўп ўтмай ана шу жамиятнинг Наманган вилояти бўлими тузилди.

Таъсис йиғилишида вилоят маданият бошқармаси маданий-тарихий ишлар бўйича бош мутахассиси Аҳмад Убайдуллоҳ бўлим раиси қилиб сайланди.

М. ВАЛИЕВА

РЕДАКЦИЯМИЗ МЕҲМОНИ

«ЮРТИНГИЗГА ҚИЗИҚИШ КУЧЛИ»

Ҳафтанинг чоршанба куни газетамизга покистонлик таниқли шоир ва публицист Муҳаммад Изҳор Ул Ҳақ ташриф буюрди. Бу покистонлик меҳмоннинг юртимизга иккинчи бор сафар қилиши. Олдинги сафаридан кейин Муҳаммад Изҳор жаноблари Покистон матбуотида Ўзбекистон ҳақида жуда кўп чиқишлар қилиб, серқуёш ўлкамиз, унинг меҳнаткаш одамлари, ижодкорлар ҳақида ўз ҳамюртларига таассуротларини етказган эди.

— Покистонда сизнинг мамлакатингиз, ўзбек халқи ҳақида кенгроқ маълумот олишга, бу юртни яқиндан билишга иштиёқманд инсонлар бисёр, — дейди шоир. — Китоб дўконларида Ўзбекистон ҳақида ёзилган асарларни доим қидириб юришади. Мен покистонликларнинг ана шу хайрихоҳ истак-талабларини ҳисобга олиб, Ўзбекистон ҳақида китоб ёзаяпман. Сафаримдан мақсадим ҳам асосан шу.

Маълум бўлишича, Муҳаммад Изҳор Ул Ҳақнинг Ўзбекистон адиб ва шоирлари орасида танишлар талай, шоир ижодий мулоқотлардан бу сафар ҳам кўнгли тўлган. Дарҳақиқат, кейинги етмиш йил мобайнида мамлакатларимиз ўртасида азалдан мавжуд бўлган ўзаро алоқа йўллари бекилиб қолган эди. Энди халқларимиз ўртасида адабий-маданий ҳамкорликни тиклашда Муҳаммад Изҳор каби жонкуяр инсонларнинг хизмати зарур.

Суҳбат давомида биз покистонлик меҳмон билан яқиндан танишдик. Муҳаммад Изҳор Ул Ҳақ бир неча шеърий мажмуалар муаллифи экан. Шоир 1980 йили чоп этилган «Сув девори» китоби учун Покистондаги энг йирик Адамжи мукофоти билан тақдирланган. Айни пайтда у Ўзбекистон ҳақидаги китобини тугатиб, нашрга тайёрлаётир. Шу билан бирга Покистон матбуоти учун Ўзбекистон адабиёти ҳақида бир неча мақолалар билан чиқишга ҳозирлик кўраётир. Мустақил ҳафталигимиз муҳаррири Аҳмаджон Мелибоев меҳмонга газетамиз жамоасининг олиб бораётган ишлари, ҳафтаномамизнинг режалари ҳақида гапириб берди.

ҒАФУР ҒУЛОМ ТАВАЛЛУДИНИНГ 90 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

«Бизнинг уйга қўниб ўтинг, дўстларим!»

Аввал хабар берганимиздек, келгуси йилда Ғафур Ғуломнинг 90 йиллик тўйи республикамизда кенг нишонланади. Айни кунларда улкан тўй олдидан ижодий ташкилотларда тайёргарлик ишлари бошланган. Ғафур Ғулом уй-музейи ходимлари ҳам шоир юбилейига бир қанча ишларни режалаштирган. Яқинда тўй олдидан уй-музей ходимлари саъй-ҳаракатлари туфайли «Ғафур Ғулом уй-музейи» альбоми ҳамда шоирнинг «Сизга инъомим менинг» деб номланган шеърлар тўплами нашр этилди.

Маълумки, Тошкентнинг марказида жойлашган Арпапоя кўчасидаги 1-уйни нафақат шаҳарликлар, балки пойтахтимизга ташриф буюрган аксарият меҳмонлар ҳам яхши билишади. Бу уйда 1944—1966 йилларда атоқли адиб Ғафур Ғулом яшаган ва ижод қилган эди. Унинг энг яхши асарлари мана шу масканда яратилганди. Ғарбу Шарқнинг кўплаб ижодкорлари билан дўстлик ришталари ана шу даргоҳда боғланган, ижодий гурунглар тонггача давом этганди. Шоирнинг қалби ҳам, уйи ҳам дўстлар учун ҳамиша очиқ эди. Шунинг учун ҳам у ифтихор билан:

Ғафур Ғулом кимлигини
биласиз,
Адресимдир Ўзбекистон,
шубҳасиз,
Қисталанг гап, бизникига
келасиз,
Ташриф этиб мени
хурсанд қиласиз,
Бахт уйида тунаб ўтинг,
дўстларим,

деб ёзганди.

Адиб вафотидан кейин унинг уйи зиёратгоҳга айланди. Шу сабабли 80-йилларда Ғ. Ғулом уй-музейини ташкил этиш борасида ҳаракатлар бошланди. 1983 йилда уй-музей очилди. 1988 йилда шоирнинг 85 йиллиги муносабати билан уй-музей тўла ишга туширилди.

Уй-музей икки қисмдан иборат бўлиб, биринчи қисмида шоир ҳаётига оид материаллар ўрин олган. Иккинчи қисмида эса унинг адабий-илмий меросига оид ҳужжатлар, қўлёзмалар, буюмлар мавжуд. Уй-музейга ҳар йили 20 мингдан ошиқ шеърият мухлислари ташриф буюрадилар.

«Ғафур Ғулом уй-музейи» альбомини тузувчилар О. Аҳмедова, З. Мислевская ва Л. Илҳомжонов ҳамда рассом А. Лигай шоир ҳаётининг ҳамма қирраларини қамраб олишга ҳаракат қилганлар. Альбомдаги текстлар кенг китобхонлар оммаси эътиборга олиниб, ўзбек, рус ва инглиз тилларида ёзилган. Унинг дастлабки саҳифасида Ғафур Ғуломнинг Қўрғонтеги маҳалласидаги туғилган уйининг сурати берилган. Шоирнинг ёшлик йилларидаги турли даврларда тушган суратларини кузатар экансиз, 20—30-йиллар ҳаёти, адабиёти ҳақида кенгроқ тасаввурга эга бўласиз. Ғафур Ғулом гоҳ совет ёзув-

чиларининг I съезди делегатлари орасида, гоҳ Ғарбий фронтдаги ўзбек делегацияси сафида, гоҳ Мирзо Турсунзода, Самад Вурғун, Николай Тихонов, Ойбек сингари дўстлари билан биргаликда, гоҳ Пабло Неруда, Нозим Ҳикмат, Гурбахш Сингх каби хорижлик адиблар билан ўзаро гурунгларда кўзга ташланади.

Ўзбек адабиётининг хоҳ республикамизда бўлсин, хоҳ бошқа элларда бўлсин бирон анжумани Ғ. Ғуломсиз ўтмас эди. Шунинг учун альбомдан шоир Москвада, Олмаотада, Душанбе, Боку ва бошқа шаҳарларда ўтган анжуманларда иштирок этганлигини акс эттирувчи суратлар ҳам ўрин олган.

Шоирнинг оила аъзолари даврасида, фарзандлари орасида тушган суратларини кўрар экансиз, унинг ниҳоятда меҳрибон, ғамхўр ота бўлганлигини яққол англайсиз.

Альбомдаги бир сурат айниқса эътиборни тортади. Унда шоир Ўзбекистон Фанлар академиясининг бир гуруҳ арбоблари билан акс этган. Сурат санаси — 1966 йил. Шоирнинг кўриниши тетик, бардам. Унинг яна бир неча ойдан кейин ҳаёт билан абадий видолашишига ишонмайсиз...

Адибдан кўп нарсалар ёдгор қолган. Бу ерда ҳамма нарса Ғ. Ғуломни, шеъриятни эслатиб туради. Шунинг учун ҳам Николай Тихонов у ҳақда «Унинг уйи ҳақиқий поэзиянинг, ҳақиқий шоирларнинг бошпанаси бўлган», деганида минг карра ҳақ.

Ғафур Ғулом уй-музейи вакиллари Олмос ва Лутфулло Илҳом томонидан тўпланиб, «Ориёна» тожик маданияти марказининг «Сотимхон Ҳожи» маърифат шуъбаси томонидан нашр этилган «Сизга инъомим менинг» шеърлар китобининг ўзига хос хусусияти шундаки, у эски ўзбек алифбосида чоп қилинган. Китобга Ҳожи Сотимхон Хожа Инъом Мунаввар муҳаррирлик қилган, шеърлар ҳаттот Саъид Хўжа Саид Азим томонидан кўчирилган. Тўпламдан шоирнинг «Бу Ватан мақтовларин», «Овчи», «Сўранг», «Улуғ кунлар яқинлашди», «Алишер Навоий қабри устида», «Боғ», «Чаман», «Тун билан тонг», «Жон ўғлим» каби жами йигирмага яқин шеър ва ғазаллари ўрин олган.

Умуман, Ғ. Ғулом ҳаёти ва ижодига бағишланиб чиқарилган бу китоблар улкан тўй олдидан ўқувчилар учун муносиб армуғон бўлди.

ҲИМОЯГА МУҲТОЖ ОДАМЛАР

Ўзбекистонда ҳозирда 387 мингдан ортиқ ногиронлар бор.

1992 йилнинг 1 январида меҳнат қилаётган ногиронлар сони 65310 кишига етди. Меҳнат қобилияти тикланган ногиронларнинг асосий қисмини меҳнат натижасида ногиронликка чиққан кишилар ташкил қилиб, уларнинг сони 5865 кишига боради. Умумий касалликлар натижасида ногиронликка чиққанлар 56298 киши, Улуғ Ватан уруши ва Армия сафида хизмат қилиш натижасида ногиронликка чиққанлар эса 3147 киши.

III гуруҳ ногиронларини меҳнат билан таъминлаш даражаси Андижон вилоятида, Сирдарёда ва Тошкент шаҳрида бошқа вилоятларга нисбатан анча юқори, лекин бу кўрсаткич Самарқанд, Хоразм, Сурхондарё, Бухоро ва Фарғона вилоятида анча паст.

Ҳозирги кунда жумҳуриятимизда кўзи ва қулоғи шикастланганлар ва интернатлардаги ногиронлар корхоналарда тўқимачилик, мебелсозлик, атторлик, оёқ кийим тикиш, трикотаж, пластмасса ишлаб чиқариш ҳамда металларга ишлов бериш каби соҳаларда ва ўз хўжаликларида ишламоқдалар.

Қорақалпоғистон, Хоразм, Фарғона, Сурхондарё ва Самарқанд вилоятларида ногиронларни иш жойларида махсус меҳнат қилиш ҳамда уларнинг касбини ўзгартириш масалаларига кам эътибор берилмоқда. Шу кўрсаткичларнинг бунчалик паст даражадалиги асосан вилоят ТМЭК раисларининг ногиронларни меҳнат билан таъминлаш ҳамда тиббий-социал қайта тиклаш яхши йўлга қўйилмаганлиги билан боғлиқ.

Ногиронларни тиббий-ижтимоий қайта тиклаш деганда, уларни олдинги иш жойига ҳамда айни бир корхонада меҳнат шароити ўзгартирилган иш жойларига мослаштириш, иш қобилиятларини ҳисобга олиб, уларни олдинги иш касбига яқин меҳнат билан таъминлаш ёки шу корхонада янги касбга ўргатиш каби масалалар назарда тутилади.

Туман, шаҳар ҳамда вилоят социал таъминот ходимлари ТМЭК врачлари билан ҳамкорликда ногиронларни бу каби тиббий-ижтимоий қайта тиклаш масалалари билан муттасил шуғулланишлари ва корхона маъмурияти касаба уюшмалари билан биргаликда уларни меҳнат билан таъминлашлари керак. Корхоналардаги ногиронлар меҳнат қила оладиган касбларни ўз назорат остиларига олишлари зарурдир. Социал таъминот бўлими ходимлари, ТМЭК врачлари билан ҳамкорликда ногиронлар ичидан меҳнатга лаёқати борларини аниқлаб ва III гуруҳ ногиронларининг меҳнат қилмаслик сабабини доимо ўрганишлари зарур. Ногиронларни уй шароитида меҳнат билан таъминлаш, уларнинг қисқартирилган иш куни ва ҳафтасини белгилаш, меҳнатга қабул қилиш пунктларини кенгайтириш ва уй меҳнати комбинатларини тузиш катта аҳамиятга эга.

Ногиронлар ўртасида узоқ вақт ишламасдан, бутун диққатини ўз хасталигига қаратиб, касаллик даражасини ошириб, меҳнат қилишга ишончини йўқотган кишилар ҳам кўп. Уларда ўзига ва ўз кучига ишонч уйғотиш, одамлар орасига, фойдали ишга тортиш чуқур инсонпарварлик белгисидир. Бунда ТМЭК врачлари корхоналар раҳбарлари билан ҳамкорликда иш юритса, яхши натижаларга эришиш мумкин.

Ногиронларнинг сонини камайтиришда ва уларни рационал меҳнат билан таъминлаш йўлида Вазирлар маҳкамасида 1992 йилда қабул қилинган «Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қарорда кўрсатилганидек, ишлаб чиқариш корхонасидаги иш жойларининг 3 фоизини ногиронлар ҳисобига тўлдириш мақсадга мувофиқ. Шу билан бирга ТМЭК врачлари ногиронларнинг иш жойларини аттестация қилиш ва рўйхатга олишда қатнашишлари зарур.

ТМЭК томонидан олиб борилаётган ногиронларнинг меҳнат қобилиятини қайта тиклашдаги тиббий, ижтимоий, иқтисодий ва бошқа тадбирлар хасталанган ишчи ва колхозчиларни кундалик ҳаётга қайтаришда ҳамда жамият учун фойдали меҳнат қилишга жалб этишда энг муҳим омиллардан биридир.

Мазкур муассасаларнинг ҳамкорлиги, медицинанинг профилактик йўналиши, ўз вақтида малакали медицина ёрдами кўрсатиш ногиронликни камайтиришда муҳим аҳамиятга эгадир.

Лекин, соғлиқни сақлаш ҳамда социал таъминот органлари врачларининг айрим ҳолларда ногиронлик структураси, унинг келиб чиқиш сабабларини билмасликлари бу иш самарасининг пасайишига олиб келмоқда. Меҳнаткашлар соғлигини сақлаш, улар ҳаёти ва меҳнатини муҳофаза қилиш, уй-жой ҳамда моддий таъминотини яхшилашга қаратилган бир қатор чора-тадбирлар кўрилаётганлигига қарамай ногиронликнинг такрорланиши ва структураси сўнгги йилларда жуда секинлик билан камаймоқда ва деярли аввалги даражада қолмоқда.

Дастлабки ногиронлик структурасида ишчи ва хизматчилар ўртасида ҳам, колхозчилар ўртасида ҳам 1991 йили республика бўйича аввалги йиллардагидек дастлабки ўринларни қон айланиш системаси касалликлари, шунингдек, хавфли ўсимталар муносабати билан дастлабки ногиронликка чиқиш кўрсаткичи эгаллади.

Ишчи-хизматчилар ўртасидаги қон айланиш системаси касалликлари ва биринчи навбатда юракнинг ишемик касаллиги туфайли дастлабки ногиронликка чиқиш кўрсаткичи бир мунча юқори бўлганлигини кўрсатади.

Маълумки, биринчи навбатда ва биринчи марта ногирон бўлганлар 40 ёшгача ҳар хил шикастланиш туфайли, 40 ёшдан юқори бўлган ногиронлар биринчи навбатда юрак ва қон айланиш системасининг касалланиши туфайли пайдо бўлади.

Келтирилган касалликларнинг олдини олиб, ўз вақтида аниқлаб шифохона ва амбулаторияларда, санаторияларда даволасак, ногиронлар сонини камайтиришга эришган бўлар эдик.

Мирзабек ДЎСТМУРОДОВ,
Ўзбекистон ногиронларни экспертиза қилиш, меҳнат қобилиятини тиклаш илмгоҳи директори, профессор

МАЛАЙЗИЯДА ЎЗБЕК КИНОСИ КУНИ

Шу кунларда Малайзияда ўзбек киноси кунлари қизғин давом этмоқда. Маълумки, шу йил малайзиялик кино усталари республикамизда бўлиб, ўзларининг янги кино асарларини намойиш этган эдилар. Шартномага биноан ўзбек кинochилари малайзиялик мухлисларига экран асарларини кўрсатмоқдалар. Бу асарлар орасида «Маҳаллада дув-дув гап», «Алибобо ва қирқ қароқчи», «Даҳонинг ёшлиги», «Абдуллажон», «Олтин девор», «Кўзларим йўлингда» сингари бадиий лентaлар малайзиялик томошабинларда қизиқиш уйғотмоқда. «Наврўз келганда», «Унутилган қўшиқ», «Регистон», «Хиванинг тўрт дарвозаси» сингари ҳужжатли фильмларни ҳам томошабинлар севиб томоша қилмоқдалар.

Ўзбек кинochилари гуруҳига Ўзбекистон давлат кинокомпанияси раиси Хайрулла Жўраев раҳбарлик қилмоқда. Малайзияга ташриф буюрган санъаткорлар орасида З. Муҳаммаджонов, М. Афзалов, Ш. Аббосов, Л. Файзиев, З. Мусақов, Р. Саъдуллаев, О. Бакирова, Ш. Шокирова, «Наврўз» жамғармаси раиси Дадахон Ёқубов ва бошқалар бор.

ИЖОДКОР ТЎЙИ

Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрида ёзувчи ва драматург Муҳаммад Хайруллаевнинг 60 йиллик тўйи нишонланди. Кечани Ўзбекистон халқ артисти Ёқуб Аҳмедов олиб борди. Драматургнинг ижоди ҳақида санъатшунослик доктори Муҳсин Қодиров маъруза қилди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва республика Адиблар иттифоқи номидан Ўзбекистон халқ ёзувчиси Одил Ёқубов, таниқли драматург Машраб Бобоев табрикладилар. Ёзувчилар уюшмаси Фарғона вилояти бўлими раиси Йўлдош Сулаймон драматургнинг вилоят газетасида узоқ йиллар ишлагани ва асарлари вилоят театрида қўйилганини айтиб, фарғоналик мухлислар номидан қутлади.

Шунингдек, М. Хайруллаевнинг қутлуғ ёши билан республика актёрлар уйи директори Насиба Усмонова, пойтахт театрларининг вакиллари ва Туркистон шаҳридан келган меҳмонлар ҳам табриклаб, дил сўзларини айтдилар. Кечада Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари Эркин Самандаров қатнашди.

Д. ЭРГАШЕВА

НОДИРАБЕГИМГА БАҒИШЛАНДИ

Боровский номидаги Тошкент шаҳар тиббиёт билим юртида ўзбек шоираси Нодирабегимга бағишланган кеча бўлиб ўтди.

Кечада билим юрти толибалари томонидан тайёрланган Нодирабегим ғазаллари асосидаги концерт кўпчиликка маъқул бўлди.

Толибаларнинг Нодирабегимга бўлган иштиёқи ва муҳаббатидан завқланган шоир ва драматург Тўра Мирзо сўзини шундай бошлади:

Нодира бегим ҳам халқнинг қалб жароҳатларини даволовчи кўнгил табиби бўлганлар. Бу қизларда буюк шоиранинг набиралари қиёфасини кўрдим. Бу билим юртига Нодирабегим номини берилса узукка кўз қўйгандек мос тушарди.

Сўзга чиққанлар бу таклифни қўллаб-қувватлашди.

Кечада ҳофиз Жалолиддин Холиқов, ёзувчи Марва Жалолиддинова ва шоира Фарида Усмонова ҳам қатнашиб Нодирабегим ҳақида гапирдилар.

Муҳтарама ЭГАМБЕРДИ қизи

ҲАЙКАЛ ЎРНАТИЛДИ

Шоира Нодирабегим номи билан боғлиқ Ойим қишлоғининг таърифи биргина Андижонга эмас, бутун Ўзбекистонга ҳам ёйилган. Андижон беги Раҳмонқулбийнинг қизи Моҳларойим Қўқон хони Умархон билан турмуш қургач, ёз ойлари хон тез-тез келиб дам оладиган бу қишлоқни ободонлаштиришга алоҳида эътибор берган. Қорадарё соҳилларида ўзининг ажойиб ғазалларини битган.

Шу кунларда республикамизда Нодирабегим таваллудининг 200 йиллигига бағишланган қатор тадбирлар ўтказилмоқда. «Шарқ юлдузи» журнали яқинда ёзувчи Мирза Каримнинг «Моҳларойим» романидан бобларни эълон қилди. Жалолқудуқ район ҳокимининг қарорига мувофиқ Нодирабегим жамғармаси ташкил этилди. Ойим қишлоғида шоирага ҳайкал ўрнатилди. Ҳайкални очиш маросимида «Наврўз» республика хайрия жамғармаси қишлоқда яшовчи кам даромадли оилаларга 110 минг сўмлик совға-салом улашди.

МУАЛЛИМЛАР ҲАМРОҲИ

Дунё воқеаларидан, мамлакатимиз янгиликларидан хабардор бўлиб бориш ҳар биримизнинг бурчимиз. Бунинг учун радио эшиттиришларни ва телевидение кўрсатувларини мунтазам эшитиб, кўриб, ойнома ва рўзномаларни ўқиб боришга ҳаракат қиламиз.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»га узоқ йиллардан бери обунаман. Унинг дадил, жасоратли чиқишларига қойил қоламан.

Ўқитувчи — бу зиё тарқатувчи, дейдилар. Зиё эса, менинг назаримда, айнан шу ҳафталикда мужассам бўлгандек. Ўқитувчи ўқишдан, мутолаадан тўхтаган кун унинг ижодий ўсиши ҳам тўхтайди.

Ҳафталикда бериладиган «Тарих ва тақдир» рукни остидаги мақолаларни алоҳида эътибор билан ўқийман. Ўзим адабиёт муаллимиман. Қатағон йилларда қувғин этилган қалам аҳллари, ноҳақликка учраган маданият ходимлари, тарихий шахсларнинг ҳаёти ва ижодига доир маълумотлар биз учун ғоят қимматлидир.

1993 йилда ҳам ушбу ҳафталик бизнинг доимий ҳамроҳимиз бўлади. Янги йилда биз унинг саҳифаларида бугунимиз, ватан истиқлоли йўлида жон фидо қилган ўзбек ўғлонлари ҳақида ёзилган, адабиётимиз тарихининг кам ўрганилган ёки атайлаб тушириб қолдирилган қисми ҳақидаги қизиқарли материалларни ўқишни истаймиз.

Урол КЕНЖА ўғли
Қарши шаҳри

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси жамоалари ёзувчи Вали Ғафуровга ўғли

Зуфар ҒАФУРОВ

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдирадилар.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси жамоаси Ўзбекистон Республикаси президентининг матбуот котиби Шавкат Яҳёевага онаси

Муҳаррам ЯҲЁЕВА

вафоти билан чуқур таъзия билдиради.

Янги рукн

Газетамиз қошида «Гулмат-пресс» ўз идорасини очди. Умид қиламизки, бу қувноқ агентликнинг тармоғи жамоатчи навбатчилар кўпайиши ҳисобига Туркистондаги барча жумҳуриятларни қамраб олади, яқин келажакда «Рейтер»ни жаҳон минбаридан сиқиб чиқаради.

ГУЛМАТ-ПРЕСС

ЯНА БИР ВАҲШИЙЛИК

Эломон фаррош эрта тонг қоронғусида шаҳар марказидаги кўчалардан бирини супураётганда ҳеч қандай белгисиз қора «Волга» ёнига кўндаланг тўхтаб, ундан қуролланган уч киши тушиб келган. Талончилар ҳимоясиз фаррошни қийратиб, «Астра» сигаретидан уч донасини йиртқичларча тортиб олишган, зўрлаб гугурт чақтиришган.

«ТУЗ»СИЗЛИК ОҚИБАТИ

Машҳур қартавоз Мирзавалет оғир аҳволда касалхонага келтирилди. Дастлабки тахминга кўра, у «бешкўтарар» ўйинида бирданига тўртта даманинг орасида қолган.

ТЕША ТЕГМАГАНИ

«Ҳе, момонгни шамолга тескарилаб қувлай» каби нодир бўралашлар муаллифи бўлмиш Сарим-сассиқ ўзининг уч юз биринчи асарини яратди. Кеча у субутсиз қўшнисини «Ўрусиянинг жиприқ рўбили», деб сўкди.

ЭСКИЛИК САРҚИТЛАРИ

Қорақуёш шаҳри прокуратурасининг тажрибали терговчиси тўсатдан ағнаган симёғочнинг тагида қолди.

Симёғочлар билан адлиячилар ўртасидаги бир-бирини кўролмаслик қачонгача давом этади?!

БИР ЎҚ БИЛАН

Қизил ошқовоқ қишлоғидаги хонадонлардан бирига тулки оралади. У товуқларга ҳужум уюштирган маҳалда косов ушлаган аёл қий-чув кўтариб йўлини тўсди. Овчилар жамияти мерганларидан бўлмиш ичкуёв бу овозни эшитиб дарҳол милтиққа ёпишди ва фурсатни бой бермай деразанинг тирқишидан варанглатиб қўйворди. Тулки ва қайнана жойида қолди.

НАРЗАНГА ҚАРШИ ТАРЗАН

Учшайтонлик Нарзан қассоб маҳалла оқсоқолига доимо суяксиз гўшт бериши билан кўпчиликнинг диққатини тортиб келаётган эди. Аммо оқсоқолнинг ўринбосар Тарзани ич қоралик қилиб қассобни ёлғизлатиб қўлга туширди ва тишга илинадиган жойини узиб олди.

«ГРАНАТА» — БУМБА ДЕГАНИ

МДҲ қўшинларига қарашли ўттиз нафар саллот Чучукдона қишлоғидан куйлаб ўтиб бораётганда томда турган Тўқсон бова уларни сийламоқчи бўлиб анорлар ирғитган. Саллотлар эса бирданига тўрт томонга тирқираб кетишган.

Тўқсон бова бундан ҳануз таажжубда. У анорларни отаётиб бор-йўғи: «Палучай гранат!» деб бақирган экан.

РЕКОРД ЯНГИЛАНДИ

Тажангқишлоқлик Қўчқор гажир рўзғорнинг сўнгги илинжи ҳисобланмиш «Мамашка» лақабли сигирга ўз вақтида хашак солмаган хотинини 39 чақириму 170 газ масофага қувиб боришга эришди. Бу қонқайнарлик Қўзи инжиқнинг бундан уч йил илгари кўрсатган натижасидан қарийб уч чақирим кўпдир.

СУРИДА НИМА АЙБ?

Тиллотутун музофотининг жанубида ғалаён кўтарилиб, тўнтариш рўй берди. Маҳаллий бангилар ўз жўрабошиларини маҳсулотни нотўғри тақсимлашда айблаб, чилим-пилими билан сўридан ағдариб ташлашди.

Ерлик донишмандлардан бири «назардан қолган бошлиқ ўз вақтида пастга тушиб ўтирганда, сўри синмаган бўлур эди», деган фикрни билдирди.

ПОЧЧАБОЗЛИК

Шарақапачақ туманида яшовчи Толиб тунукачи сўққабошлик жонидан ўтиб Жанобхона шаҳарчасига хотин излаб борган. Касби номаълум аёл билан танишиб, ресторанда уч кеча-кундуз тўй берган. Тўртинчи куни «келин»нинг қонуний эри излаб келиб, уриб-уриб олиб кетган.

ИЗҚУВАРЛАР ГАРАНГ

Сариқсуруқ шаҳридаги хусусий хожатхонага ўғри тушди. Бу муассасадан нима ўмариб кетилгани ҳали аниқланганича йўқ.

ҚАБИҲ ТУҲМАТ

«Доҳий қўтони» яйловида хунук воқеа юз берди. Кекса чўпон ўз совлиғини қўчқордан ажратиб боққанман, дея қасам ичишига қарамай, сурбет қассоб уни бўғоз деб, сўйишдан бош тортди. Иснодга чидамаган қўй қўрага қайтиб келибоқ ўзини осиб қўйди.

НОСҚАШ ВА ОЙИМҚИЗ

Сепкилобод шаҳрида эса ўз жонига қасд қилмоқчи бўлган ўн беш ёшли қизчани вақтида тўхтатишган. Чироқ ўчиб қолгани учун «Бойлар ҳам йиғлайди» филмининг охирги қисмини кўра олмаган бу шўрпешана аламига чидолмай ўзини бешинчи қаватдан ташлаган. Оғзидаги носни учинчи қаватнинг балконидан тупуришга шайланиб турган қўшни унинг оёғидан ушлаб қолиб, тезда ичкарига тортган.

«БЕРДИ»СИНИ АЙТГУНЧА

Меҳмонтўйди қишлоғидаги қариндошини кўргани бориб, қўшнининг тўйида ўралашиб юрган бир мусофир қаттиқ жабр кўрди. Учинчи марта уйланаётган лаваш куёв саруло кийган чоғда меҳмон унга яқин бориб «тўнғиз» дегани заҳоти атрофдагилар уни қўлма-қўл қилиб савалай кетишди. Кейин маълум бўлишича, жабрланувчи ўз шевасида «Тўнғиз (тўнингиз) муборак!» демоқчи бўлган экан.

Навбатчи Анвар ОБИДЖОН

Турсунбой АДАШБОЙ

ЭШИКНИ ЁП!..

С. Маршак билан шарқона мулоқот

Байрам олди, тун алла маҳал,
Уй бекаси ғимирсир, ётмай.
Сомса, чалпак пиширар эди
Ўзи ҳатто еб кўрмай, тотмай.

Ташқарида кеч куз ҳукмрон
Қуруқ шамол изғийди ғир-ғир.
Чол чориғин ямаркан шошмай
Дер, — эшикни ёпинг-чи кампир.

Ундан бошқа ишим йўқми, чол,
Тамбаланг-чи, сиз ҳам бир сафар.
Ёпилмасдан ордона қолсин,
Менга деса юз йилга қадар.

Сену менга боришди ҳатто,
Қани тушса уларнинг шашти.
Чол шартини айтмагунича
Кампир вайсаб роса баҳслашди.

— Жим бўл, хотин, сўзимни эшит,
Ким биринчи гапирса агар.
Ўша одам ғиринг демасдан,
Дарҳол туриб эшикни ёпар.

Чурқ этишмас чол билан кампир,
Қани вақтга бўлса етиниб,
Ўчиб бўлди ўчоқда ўт ҳам
Соат эса чопар бетиниим.

Шу зайлда хуфтон ҳам бўлди.
Эшик очиқ турибти ҳамон.
Симсиёҳ тун, икки бегона
Уйга кириб келди шу замон.

— Ким бор уйда, — сўрар меҳмонлар
Худди биров атай кутгандай.
Сукут сақлар чол билан кампир,
Бамисоли талқон ютгандай.

Бир чеккадан сомсани еди,
Парво қилмай икковлон «дайди».
Яхна товуқ гўштин туширди
Уй бекаси ғиринг демайди.

Чекиб кўриб бобой носидан,
— Жуда зўр,—деб мақташди, қаранг,
Қолгани йўқ хумда мусаллас
Чол ва кампир ҳамон гунг, гаранг,

Неки бўлса ўмариб улар
Остонага қўйишди қадам.
Ва ҳовлидан чиқмай туриб дер:
— Сомсаси хом экан шунча ҳам.

Жони чиқиб сўзлар кампиршо,
— Йўқ-йўқ, сомса хом эмас ҳеч бир.
Чол бурчакдан сўзлар мардона:
— Тур, эшикни ёпсанг-чи кампир...

НЕЧА ПУЛЛИК МАҚТАЙ, ХЎЖАЙИН?

Яқинда Андижон вилоят матбуот бошқармасининг «Нашриёт» бўлими томонидан ёш ҳажвчи Одилжон Жўраевнинг биринчи ҳажвиялар тўплами нашр этилди. У «Неча пуллик мақтай, хўжайин» деб номланган. Агар сиз ҳам хўжайинингизни мақтаб пул ишлаш сирларини билиб олмоқчи бўлсангиз, албатта, бу китобни топиб ўқинг. Ҳозир ҳамма бир-бирини алдаб олди-сотди қилиб юрган замонда хўжайиндан пул ундириш ҳам нодир ҳунар ҳисобланади. Бу китобни ўқисангиз ҳатто «Қуён» бўлсангиз ҳам «Бўри»ларни енгишни билиб оласиз, Дўстмат мелиса ҳийлаларидан воқиф бўласиз. Хуллас, шошилинг. Биз эса Одилжондан янги ҳажвиялар, янги китоблар кутиб қоламиз.

ШУМБОЛА

Одилжон ЖУРАЕВ

Оммалаштириладиган тажриба

Одатдагидек кечки овқатни тановул қилиб бўлгач, бирор ҳажвияни қойиллатиб қўяйин деб ижодхонага кирдим. Столга ўтириб ҳам улгурмасимдан хотинимнинг жиғи бийрони чиқиб кириб қолди.

— Ҳой, дадаси! На бунча уйга тиқилиб олмасангиз. Чойни ичасиз, кирасиз. Овқатни ейсиз, кирасиз. Бу алфозда қандай яшаб бўлади! Мундоқ каллангизни ишлатсангиз бўлмайдими, ахир! На ташкилот ишини ёлчитасиз, на уй ишини. Бунақада тирикчилик нима бўлади? Ўладиган бўлсам ўлиб бўлдим-ку.

— Мен бу ерда ҳавасга ўтирибманми? Кўраяпсан, бекор турганим йўқ.

— Ҳар доим шунақа дейсиз. Қани ўша қурибгина кетгур пули — ганарари қани? Тўрт кундан буён кузатаяпман. Бирор қоғозни қоралайтирганингиз йўқ. Айтиб қўяй қуруқ қоғозга термулиб ўтирган билан қорин тўймайди...

— Бу сузма қатиқмиди, сенга хоҳлаганда унғами, бошқагами бўлаб юмалатиб ташлайвергани. Буни — ижод дейди хотин, ижод. Бунақа бақиришингда келаётган илҳом парисини тумтарақай қиласанку, яна...

— Ижод бўлмай, ҳар бало бўлсин. Ҳалиги нима бўлди?

— Қайси? Ҳа, зиракми? Бўлади деяпману. Олиб бераман хотин тушунсангчи, маошнинг мазаси бўлмади. Шунга...

— Очиғини айтаверинг, олиб берасизми ёки йўқми?

— Тавба, олиб бераман десам кутмасанг, олиб бермайман десам қутилмасам. Яна нима қилай, нима дей?

Хотинимнинг жағи очилди. Шу пайт калламга бир фикр келди-ю қувониб кетдим. Хотинимга билдирмай бошимнинг сочи тўкилган жойидан оҳиста силаб қўйдим. Ҳа, бекорга тўкилмагансан. Шунга айтарканларда, ақлли бошни соч тарк этади, деб.

— Мундоқ қилсак. Ҳей, бир паст, вайсамай тургин, гапимни айтиб олай. Асар ишонарли бўлиши учун бирор воқеага асосланиш керак. Шундагина ҳаётий чиқади. Ишонавер. Даҳолар ҳам шундай дейишган. Демоқчиманки, бир ҳажвия ёзаётгандим. Ана шунга шу жаврашингни то саҳаргача давом этказсанг. Кераклли сўзларни ёзиб оламан. Шунда яратолмай бошим қотаётган «вайсақи хотин» образим жонли чиқарди. Бунга нима дейсан?

— Ҳо, эрталабгача гапирадиган тентакмасман.

— Ўтиниб сўрайман.

— Йўқ.

— Жон хотин. Хоҳласанг бугундан бошлаб хотинжон деб чақираман. Фақат ёрдам берсанг бўлди.

— Бўлмайди.

— Бўпти, атиги бир соатга.

— Эй, йўқ деяпману. Бир соат у ёқда турсин, бир минут ҳам бўлмайди. Эртага ишга боришим керак. Дам оламан.

Шу бўлди-ю хотиним ухлагани кириб кетди. Қулоғим ҳам тинчиди қолди. Ана кўрдингизми, тажриба чакки эмас-а. А. лаббай.

СИЗ ҚАНДАЙ ИЗОҲЛАЙСИЗ?

Севгига ким бўлмас дучор

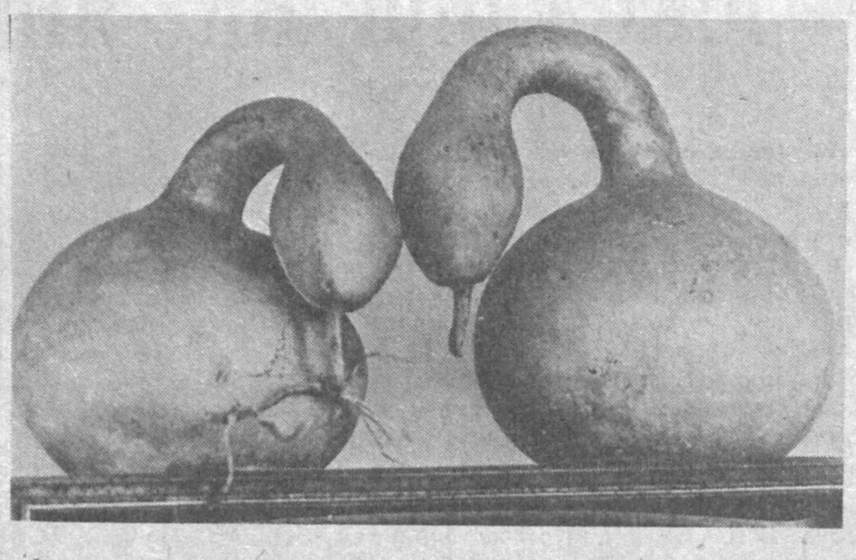

Бозор иқтисоди деган гап фақат миямизга эмас, вужуд-вужудимизга сингиб кетди. Лекин барибир бозор нарх-навосига ўргана олмаяпмиз. Бугун бозорга тушиб ёки дўконга чиқиб нархни кўрасизу иситмангиз кўтарилиб уйингизга қайтасиз. Уйда эса хотин жаноблари бир ўқрайсалар бас, кўрасизу ортингизга қайтасиз. Афсуски, бозордаги нарх-наво икки соат ичида икки баравар ошиб кетган бўлади...

Шунақа, ҳозир нарх соат сайин ўсаяпти. Бу албатта чойхўрларимиз кайфияти ва чўнтагига ҳам таъсир кўрсатаяпти. Шунинг учун бўлса керак, ҳафталигимизда эълон қилинган сўнгги изоҳталаб суратга ҳар доимгидек 2000—3000 эмас, бор йўғи 400 та жавоб келди. Бу — конверт ва хат ёзадиган қоғоз қимматлашиб кетгани билан боғлиқ, албатта. Лекин шунга қарамай бизни унутмаган муштарийларимиз кўп. Уларга миннатдорчилик билдириб, қуйида энг яхши изоҳларни эълон қиламиз.

Учрашув.

Ф. БЕКНАЗАРОВА
Жалолқудуқ

●

Турғунлик йилларининг асорати.

Д. МАВЛОНОВ
Фориш

●

Севгига ким бўлмас дучор.

А. СОДИҚОВ
Қиргули

●

Севгимиз энди томир отмоқда.

Д. ҲОШИМОВ
Каттақўрғон

●

Умрим борича сен ёримни дерман?

Б. ҚАЮМОВ
Тўрақўрғон

●

Мен каби эгик бошсан,
Ҳам гўзал, қалам қошсан.
Алғов-далғов замонда,
Менга ҳамроҳ, йўлдошсан.

Ҳ. АҲМЕДОВ
Тошкент

●

Неккайганга неккайгин,
Бошинг кўкка етгунча.
Эгилганга эгилгин,
Бошинг ерга теккунча.

Ч. ПАРДАЕВ
Қарши

●

Бето:
Кундан-кунга ортяпти,
Мариса Белга муҳаббат.
Иккимизни учраштирган,
Марианнага минг раҳмат!

Ф. МАМАЖОНОВ
Сузоқ

●

Қовоқсан деб омборга,
Ташлаб қўйдилар.
Ўтмас пичоқ-ла роса,
Қийнаб сўйдилар.
Билмаслар қовоқда ҳам
Ахир юрак бор.
Муҳаббат бор, садоқат
Орзу, тилак бор.

М. ТУРОБОВА
Тошкент

●

Бу кунлар ўтар-кетар
Дўстим бошингни кўтар

И. АЗИМОВА
Бухоро

●

Нарх-навога йўқ даво,
Бошлар эгик, мустармиз.
Аммо иноқ яшаймиз,
Қадрдонмиз, дўстлармиз.

Ю. СОБИРОВ
Фарғона

●

Тенгим излаб темир ковуш тешилди,
Сарсонликдан пўлат ҳассам эшилди,
Ва ниҳоят сени топдим қароғим,
Гулимни ол, меҳрибоним қовоғим.

Д. ХУЖАНАЗАРОВ
Иштихон

●

Қовоқбек-ла Қовоқхонойим
Бир-бирига боқар мулойим.
Ичлари пуч, сирти ялтироқ
Кўзни алдар бундайлар доим.

М. МУРОД ўғли
Оққўрғон

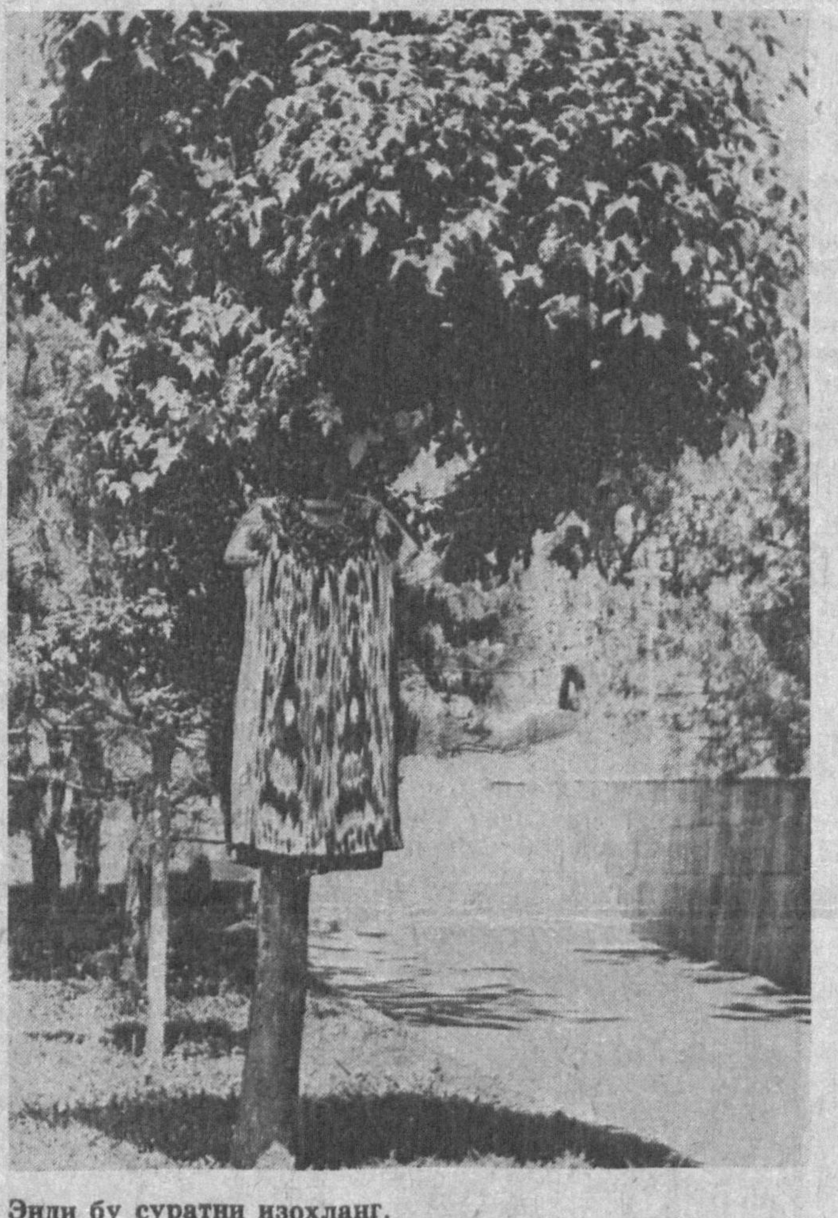

Энди бу суратни изоҳланг.

Р. АЛБЕКОВ суратга олган

Рассом И. ЗОИРОВ

Рассом И. ЖИЯНОВ

МАШҲУР КИШИЛАР ҲАЁТИДАН

КИЙИМНИНГ ФОЙДАСИ

Немис физиги Карл Буш кийинишга кам эътибор берарди.

Ёзда у дам олиш учун қариндошлариникига келди. Онаси унинг нарсаларини жомадондан чиқарди ва кийимларининг энг муҳими бўлмиш фракни унутиб қолдирганлигини айтди.

— Фракми? — деди ўғли. — Парво қилманг. У почта орқали келади.

Она ўғлининг кийимларини нима учун почта орқали жўнатганлигига ажабланди. Бир неча кундан сўнг сир ошкор бўлди. Почтальон оғир қутини уйга келтирди ва олим уни дарҳол очди. У вакуумли насосни хурсанд бўлиб қўлига олди ва стол устига қўйди. Насос фракка ўралган эди.

ФОЙДАЛИ ДАРВОЗА

Меҳмонлар Эдисон боғининг дарвозаси бунчалар қийин очилади, деб узоқ вақт ҳайрон бўлиб юрдилар. Ниҳоят, унинг бир дўсти сўради:

— Боғингизнинг дарвозаси шундай оғирки, уни очиш учун бор кучимни ишлатаман. Мен унинг сабабини тушунолмайман. Нима, сиз дарвозанинг қийин очилишини ҳам кашф қилганмисиз?

— Албатта! — деди Эдисон. Дарвоза насосга бириктирилган. Ким меҳмонга келса, у қудуқдан насос орқали 20 литр сув тортиб чиқаради. Кейин уйга киради.

ЧИРОЙЛИ МАЙМУН

Чарлз Дарвин дўстиникига борди. Гурунгга таклиф этилган дўстининг қўшниси чиройли ёш хоним эди.

Хоним «Одамнинг пайдо бўлиши» китобининг авторига бурилиб сўради:

— Жаноб Дарвин, сиз айтасизки, одам маймундан пайдо бўлган. Хўш, мени ҳам маймундан пайдо бўлган, деб ўйлайсизми?

— Ҳа, албатта, — деди Дарвин. — Фақат сиз оддий маймундан эмас, жуда чиройли маймундан пайдо бўлгансиз.

ҚУЁШДАН ОЛТИН ОЛГАН ОЛИМ

Таниқли немис физиги Кирхҳоф лекция ўқиётганди. У спектроскоп орқали кўринган қора чизиқлар қуёшда олтин борлигини исботлайди, деб тушунтирди. Тингловчилардан бири Кирхҳоффга деди:

— Агар қуёшдан уни ҳеч қачон ололмасак, бундай олтиндан нима фойда?

Анча вақтдан сўнг олим спектроскопда қилган кашфиётлари учун олтин медал билан тақдирланди.

У медални ўша тингловчига кўрсатиб, деди:

— Кўриб қўйинг, ҳар ҳолда мен қуёшдан олтин олдим.

ПОЧТА ОРҚАЛИ РЕНТГЕН

Рентген нурлари эндигина кашф этилган кезлар эди. Рентген нурларининг ихтирочиси Рентген мижозларининг биридан мактуб олди.

У бир нечта рентген нурлари жўнатишни ва уларни қандай ишлатиш тўғрисида тавсиялар беришни сўраганди. У кўкрагидан ўқ еганлигини ва ўқ ҳамон кўкрак қафасида турганлигини эслатиб ўтганди. «Мен сизнинг ҳузурингизга жон деб борардим, лекин бахтга қарши вақтим йўқ».

— Минг афсуски, бизда ҳозир рентген нурлари йўқ, — деб жавоб йўллади олим.— Бундан ташқари, уни почта орқали жўнатиш жуда мушкул. Аммо сиз бажара оладиган осон йўл бор, кўкрагингизни почта орқали менга жўнатинг.

ЗИЁФАТДА

Француз олимлари Мария Кюри ва унинг эри Пьер Кюри радий ва полонийларни кашф этганларидан сўнг Лондонга сафар қилдилар. Улар бадавлат кишилар томонидан уюштирилган зиёфатга таклиф этилди. Мария хонимларнинг тақинчоқларига кучли ҳаяжон билан қаради. У эрининг ҳам ялтироқ олмосларга катта қизиқиш билан қараётганини кўриб қолди.

Уйга қайтишгач, Мария Кюри эридан зиёфатдаги ҳайратланишининг боисини сўради.

— У пайтда, — деб жавоб берди Пьер, — барча хонимларнинг бўйнидаги олмослардан қанча лаборатория қуриш мумкинлигини ҳисоблаб чиқаётгандим.

Инглиз тилидан Ўроқ РАВШАН таржималари

МУАССИС: «ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ» ҲАФТАЛИГИ ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ

ҲАММУАССИС: МАДАНИЯТ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ХАЛҚ АКАДЕМИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

Манзилгоҳимиз: Тошкент-700083, Ленинград кўчаси, 32. Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-56-49

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»
Издается на узбекском языке

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар муаллифларга қайтарилмайди.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳрир ҳайъати: Мурод АБДУЛЛА (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Мирзо КЕНЖАБЕК, Камол МАТЕҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Беккул ЭГАМҚУЛОВ (масъул котиб).

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:
Аҳмадали АСҚАРОВ, Ҳамидулла АКБАРОВ, Шароф БОШБЕКОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Одил ЁҚУБОВ, Нафиса ЗОҲИДОВА, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Дадахон НУРИЙ, Абдулла ОРИПОВ, Турсуной СОДИҚОВА, Тошпўлат ТОЖИДДИНОВ, Жавлон УМАРБЕКОВ, Тўхтасин ҒАФУРБЕКОВ

Навбатчи муҳаррир — Камол МАТЕҚУБОВ
Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.35
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

● ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

● БАҲОСИ КЕЛИШИЛГАН НАРХДА

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Тошкент шаҳри.

Индекс 64593. Буюртма № Г-461 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12